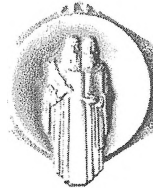


Република Македонија



Универзитет Св. Кирил и Методиј – Скопје
Филозофски факултет
Институт за социологија

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

**Влијанието на религискиот фундаментализам врз
религиската толеранција во Република
Македонија**

Ментор:
Проф. Д-р Зоран Матовски

Кандидат:
М-р Александар Манасиевски

ВОВЕД

Процесите на глобализација недвосмислено не водат кон заклучокот дека религијата во глобалната ера треба да се разбере во контекст на промените во светот како целина. Ова се темели на претпоставките дека границите меѓу општествата стануваат се помалку важни и социокултурните случувања во одредени општества се повеќе се под влијаните на настаните од другите делови на светот. Глобализацијата наметнува состојби во кои конфесиите, етникумите, државите и цивилизациите неизбежно делуваат едни на други, за разлика од минатото кога биле меѓусебно помалку или повеќе изолирани. Сето ова има два спротивни општествени ефекти. Од една страна се јавува опасноста од избивање на судири помеѓу различните култури и цивилизации кои се присутни во едни исти општествени заедници. Од друга страна пак овие блиски контакти помеѓу нив, а со самото тоа и да се намалат меѓусебните тензии и конфликти. Глобалното општество меѓу другото го карактеризира и судирот помеѓу партикуларизмот и универзализмот. Партикуларизмот ја нагласува важноста на карактеристиките на поедини општествени групи. Тие разлики можат да бидат етнички, културни, религиски и регионални. За разлика од партикуларизмот, универзализмот ја нагласува важноста на сличностите помеѓу луѓето и системите на вредности во поединечните општества.

Во тој контекст, религијата како еден од најзначајните општествени феномени во глобалната ера, може да тргне во една од следните насоки. Како прво, религијата да има релативно маргинална улога во глобалното општество. Со оглед на тоа што таа не може да понуди универзален збир на вредности и верувбања кои би биле заеднички за сите членови на општествената заедница, таа би можела во иднина да се индивидуализира и да се повлече во сферата на приватниот живот на личноста. Во такво едно сценарио религијата како значаен подсистем на глобалното општество нема до крај јасно дефинирана улога. Додека во минатото религиозните обреди се употребувале бидејќи се сметале за неопходни за воен успех, успешни жетви и подобро здравје, сега тоа не е случај.

Религијата се повеќе значење им дава на индивидуално-психолошката и компензацијската функција кои се од голема важност за осмислување на животиот на

индивидуите(особено на верниците). Од јавната таа преминува во приватната свера развивајќи се во безброј насоки и користејќи низа на можности.Поединците ја одбираат малата верска заедница,деноминацијата,новите религиски движења, или една од глвните светски религии која сакаат да ја следат.

Второто сценарио за профилирање на религијата во глобалната ера би било следното: главните подсистеми во глобалниот свет можат да создадат одредени општествени и индивидуални проблеми.Глобалната економија и глобалниот политички систем можат многу малку да му помогнат на поединецот или на општествените групи во насока на потврда на нивниот етнички,религиски или културен идентитет.Идентитетите се повеќе се релативизираат со што на луѓето им недостасува едно значајно одредување на тоа што всушност се. Сето тоа ја предизвикува кризата на идентитетот кај поединците и општествените групи. Во таа насока религијата би можела да им помогне на луѓето за да го надминат тој проблем. Поединците и групите можат да посегнат кон религијата за да го осигутираат единственото,но загрозоено чувство на идентитет.Но во исто време мозат и да ја злоупотребат религијата за потврда на супериорноста на поединецот или на општествените групи врз „другите,,.Религијата може да ги мобилизира општествените групи со желба д остварат моќ и влијание во глобализираното општество во кое се чувствуваат маргинализирани или мислат дека глобалното општество им е своевидна закана.Заради тоа кризата на идентитетот го прави религискиот фундаментализам најактуелна и најконтраверзна идеологија на модерното време.Тврдењето на универзалистичките религии дека светот бил создаден од еден Бог, не наведува на заклучокот дека религијата е една од најзначајните движечки сили на глобализацијата.Христијанството и Исламот се покажаа како најефикасни глобализирачки сили особено поради нивното мисионерство.Тоа е најексплицитно изразено во исламот.Световната цел на исламот е основање на заедница на верници во која практиките наведени во Куранот ќе се следат доследно и кои во милитантна верзија ќе се ангажираат во Света војна против неверниците.Се смета дека наглиот демографски раст на муслиманите веќе зборува дека исламот би можел да биде религија на глобализацијата.Сепак фундаментализмот преставува само одговор на предизвикот на голбализација.

Од тука, се поставува прашањето од каде потекнува актуелноста на религискиот фундаментализам и што значи неговата релативизација на почетокот од 21 век? Би можеле да дадеме две спротивставени објаснувања на ова прашање. Според првото гледиште, фундаментализмот претставува суштинска девијација, симптом за прилагодување што ги преземат општествата кога се привикнуваат на модерната и секуларизирана култура. Застапниците на второто гледиште, сметаат дека фундаментализмот е од трајно занчење и тие се убедени дека тој е последица од неуспехот на секуларизмот да ја задоволи постојаната човекова желба за духовна вредности и духовна вистина. Иако шиитскиот фундаментализам во Иран произведе најжестока обврзаност и посветеност, сепак исламот воопшто претставува средство за изразување на антизападните стремежи преку создавање на антипатија пред се кон глобализацијата како светски процес. Тоа беше сосема очигледно во Талибанскиот режим во Авганистан и групите на джихадот (како што е Ал Каеда) за кои духовната потрага кон религиските основи и традиции стана синоним за милитантна политика и вооружена борба. Постојат неколку значајни фактори за ширење на религискиот фундаментализам во глобалното доба. Како прво тоа е кризата на секуларизацијата и десекуларизацијата на светот во Бергерова смисла на зборот.

Сепак и покрај ова како што претходно истакнавме глобализацијата е најзначајниот фактор за повторна актуелизација на религискиот фундаментализам. Ова е особено присутно во делови на светот каде етничкиот и религискиот идентитет на луѓето е загрозен и постојано оспоруван. Една од суштинските карактеристики на фундаментализмот е неговата спротивставеност на современиот свет. Сега се поставува круцијалното прашање: кои се причините религискиот фундаментализам, кој е во основа позитивна политичка идсологија, да се претвора во негативен феномен кој се потпира на агресивноста при остварување на своите цели?

Постојат повеќе извори на фундаменталистичката милитантност. Најзначајни се: тие што делуваат во име на религијата веруваат дека целите кон кои се стремат им се дадени од Бога. Како второ, фундаментализмот е облик на колективен идентитет. Политиката на идентитетот без разлика дали се базира на политички, општествени, етнички или религиски специфики има тенденција да ги подели луѓето на „наши,“ и „туѓи,“. Етнички и религиски „другиот,“ може да бидат цел на насилничко однесување. И како трето, екстремните фундаменталисти прават остра разлика помеѓу

доброто и злото. Во таа смисла „ние,, сме избран народ и претставници на доброто а „тие,, се грешни и олицетворение на злото. Наспроти исклучивоста на фундментализмот кој наложува решенија еднаш за секогаш, екуменизмот предлага идеја со која толеранцијата и дијалогот можат да бидат водени од универзални вредности. Во модераното доба екуменистичкото движење е исклучително актуелно особено во рамките на христијанството но во последно време се појавува и неоекуменизмот во чија основа е идејата за помирување на христијанството со исламот.

Преку ова се остварува третото сценарио за улогата на религијата во модерниот свет, во која таа се обидува да оствари максимално универзален пристап. Во ова можно сценарио религијата се обидува практично да ги имплементира екуменизмот и неоекуменизмот, настојувајќи да ги обедини различните вери и верувања. Наместо да тргне од нагласување на различностите, таа ги нагласува заедничките вредности и верувања кои би требало да станат глобални и заеднички во целиот свет. Како пример може да послужи верувањето во универзалните човекови права или одредени концепции за социјална правда (на пример теологијата на ослободувањето). Иако теологијата на ослободувањето се темели а католизмот, нејзините интереси се политички и религиски со акцент на грижа на сиромашните (особено во Латинска Америка). Тука би можеле да го споменеме и религискиот енвайроментализа кој се обидува да ги поттикне различните религиски групи заеднички да дејствуваат во обидот за спасување на она што го нарекуваат од Бога создадена земја. Како и да е, од кој било агол да се посматра, односот помеѓу религијата и глобализацијата е тема која уште долго време ќе биде актуелна. Во 21 век се остварени можностите да се покаже кој автентичен придонес би можел духовноста да му ја даде на глобализирачкиот свет. Додека некои муслимани му се спротивставуват на светот на Диз и на Нике како декадентен, голем број на христијани ги прифатиле потрошувачките навики без да се свесни за тоа. Наспроти тоа што големите корпорации настојуваат да ја насочуваат глобализацијата, тие тоа не го можат ако не ги убедат граѓаните на светот да веруваат во потрошувачката како пат до задоволство. А тоа пак, како што истакнавме придонесува за продлабочување на јазот помеѓу богатите и сиромашните и за подгревање на христијанскиот и муслиманскиот фундаментализам. Значи, непобитно е дека христијаните би можеле да им се вратат на Евангелијата за да го најдат во нив моделот по кој треба да се живее. Тој модел не ги враќа луѓето во свет од

шуми,океани и градовио, туку ги прикажува како духовни битија со материјално искуство. Човекот не бара одговор на прашањето:„кој сум?,, ,туку и на прашањето: „кој е оној другиот?,, И не смета дека задоволство се достугнува со воведување на разни справи и уреди туку тоа произлегува од искрениот стремеж кон правда и грижа за другите.

I. ПОЈМОВНО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА РЕЛИГИЈАТА

1. ШТО Е РЕЛИГИЈА?

Секој човек има трајна и сложена потреба за чувство за сигурност и заштита. Во периодот на детството потребата за сигурност ја задоволуваат родителите. Подоцна хиерархиската моќ се пренесува на суштество помоќно од човекот. Затоа човекот од вишите сили, преку разни обреди и молитиви бара помош, благосостојба и милост. Но тој исто така обавува и низа ритуали со кои им возвраќа на вишите сили. Така религијата станува симболичка комуникација помеѓу човекот и Бог.

Религијата е мошне сложен и комплексен феномен кој е присутен во сите општества од праисторијата па до денес. Почнувајќи од тотемизмот, како типично обележје на првобитното општество па до современите светски религии (христијанство, ислам, јудаизам, будизам) како обележје на современите општествени системи можеме да забележиме дека нивниот број и разновидност се неизмерни.

Но последиците на религиските верувања и дејствувања не се само религиски туку и општествени. Во онаа мера во која религијата предизвикува општествени последици, во таа мера таа станува предмет на социолошките истражувања. Но и обратно, во мера во која општествените промени предизвикуваат промени во религиското искуство, верувањето и однесувањето, тие се од интерес на социолозите на религија.

Всушност социолозите не ја истражуваат религијата за подобро да ја запознаат, туку проучувајќи ја религијата нешто повеќе да дознаат за општеството: на пр. за начините преку кои едно општество може да се интегрира, да обезбеди контрола над своите членови, легитимност на општествените промени итн. Значи предметот на социологијата на религијата не е да ја утврди точноста или вистинитоста на религиозната соржина, туку нејзиното место и нејзиното дејство во општествениот живот.

Ако сакаме на наједноставен начин да ја дефинираме религијата, тоа би го направиле со определбата дека таа преставува верување во надприродното. Најголем број на религии се базират на верувањето во оностраното, натприродно битие (кај монотеистичките религии) или оностраните натприродни битија кај поилитеистичките религии, како и посебните религиозни чувства спрема тоа или тие надприродни битија. Надприродното битие човекот го замислува како нешто надмоќно, сеснајно, неограничено.

Од особено значење за определбата на религијата е Диркемовата поделба на свето и световно. Според него религијата е обединет систем на верувања и верски обичаи кои се однесуваат на светите нешта. Светите нешта според Диркем бараат безусловно почитување, но голем број на критичари тврдат дека тоа не може да биде важен критериум во разликувањето на светото од световното, бидејќи во многу религиски системи луѓето не се однесуваат со пиетет кон религиските предмети и битија (Dirkem, 1982).

Типичен пример во врска со тоа ни наведува познатиот американски социолог на религија Хамилтон кој вели дека во рамките на римокатоличката црква, во Јужна Италија, светител кој ни после долг период на предани молитви не возврати на саканиот начин може да биде остро предупреден дека неговта статуа ќе биде свртена наопаку, камшикувна или пак отфрлена и заменета со статуа на некој друг светител (Hamilton, 2003). Основната разлика помеѓу светото (сакралното) и профаното е што профаното може емпириски да се истражува, додека светото е трансцедентно и е над емпириското и секојдневното.

Во настојувањето да се објасни потеклото на религијата се формирале две главни теории: анимизам и натуразам. Познатиот англиски антрополог, Едвард Тајлор во своето дело *Примитивна религија* (Taylor, 1871) се обидува да докаже дека анимизмот е најран облик на религија додека Макс Милер верува дека тоа е натуразмот кој произлегол од човековите доживувања со природата.

Анимизам

Терминот анимизам потекнува од латинскиот збор анима што значи дух, душа. Отсекогаш се верувало, па и денес многу луѓе веруваат дека човекот има душа која во секоја смисла се разликува од телото и дека може да живее и после смртаа на телото. Таа душа привремено и може да го напушти телото во соновите и визиите.

Со помошта на таквите верувања човекот можел да го објасни сонот, сликите во водата, сенките. Објаснувајќи ги овие појави првобитниот човек дошол до идеја за двојството на човекот т.е. дека човекот се состои од душа и тело. Во своите сонови човекот патува, се среќава со други луѓе дури и со мртвите. Сонот за луѓето од примитивната заедница преставувал доживување на душата, т.е. душата се наоѓа таму кај што се случува дејството на она што човекот го сонува. Врз база на таквото размислување според Тејлор, настанал анимизмот.

Значи анимизмот е религија според која целокупната стварност е исполнета со души. Првобитниот човек претпоставувал дека и кај луѓето и кај животните и кај предметите постојат души, а тоа што има душа може и да се омилистави преку ритуално обредни дејности што всушност ја сочинува основата на магијата.

Натуризам

Натуризмот како религија ја преставува човековата реакција на делувањето на природните чуда на неговите чувства. Пред чудта на природата човекот чувствува страхопочитување и понизност па затоа ја и обожава. Натуризмот е идеја за престојот на натприродните божји суштества во природата кои што раководат со природните сили.

Тотемизам

Истражувањата кои се вршини помеѓу австралијанските домородци покажале дека за нив е карактеристичен тотемизмот како облик на религија.

Австралиските домородци живеат во племиња а секое племе се дели на кланови. Секој клан има некое животно, растение или поретко некоја природна сила (вода или огин) кои се предмет на обожаване. Значи објектот кој е предмет на обожаване се нарекува тотем. Диркем укажува на тоа дека примитивните луѓе не ги обожавале змиите, птиците или дрвјата кои биле нивни тотеми, туку на нив гледале како на симболи на светата сила која што стои зад нив. Со тотемизмот е врзана и егзогамијата т.е. припадниците на истиот тотем не стапуваат во брак или во сексуални односи. Во случај некој да ја прекрши оваа забрана е предвидена строга казна па дури и смрт (Dirkem, 1982). Според верувањето на примитивните луѓе тотемот е персонификација на прататкото на племето и го штити целото племе или кланот од зло.

Политеизам

Политеизам е верување во повеќе богови. Пример за тоа се старите грци кои верувале во повеќе богови а врховен Бог помеѓу нив бил Зевс. Грчките богови биле личности со човечки особини но со натприродна моќ. Според грчката митологија Боговите живееле на Олимп и биле бесмртни и поседувале некоја природна сила: на пр. Посејдон бог на морето, Аполон бог на сонцето итн.

Монотеизам

Монотеизмот е пак идеја за постоењето на еден Бог. Разликата помеѓу политеизмот и монотеизмот е во тоа што боговите во политеизмот се слични на луѓето со сите нивни позитивни и негативни карактеристики, а во монотеистичките религии Бог е морално совршенство, апсолутно добр и присутен насекаде. Најпознати монотеистички религии се: јудаизмот, христијанството и исламот.

Пред да ги објасниме основните карактеристики на попознатите светски религии да се обидеме да го дефинираме поимот религија. Многу е тешко да се даде една општо прифатлива дефиниција за религијата поради големата бројност и разновидност на религиите кои егзистират од праисторијата до денес. Познатиот

социолог на религија Шушњиќ спомнува дека од праисторијата до денес постојат преку 100 000 религии (Šušnjič, 1998) . Обично социолозите и антрополозите во обидот да го дефинираат овој особено значаен и сложен општествен феномен користеле два приоди: според содржината и според функциите кои ги има религијата за општеството и за поединецот.

Најпрво да ги дефинираме основните компоненти на религијата. Тоа се: верувањата, религиските чувства, ритуалите, симболите, вредностите и нормите и религиските организации.

Верувањето во натприродното битие и сето она што е напишано за него во светите книги е основ на секоја религија. Тука постојат две димензии. Првата е во верувањето во апсолутната моќ и совршеноста на оностраното, натприродното битие (или битија во хиндуизмот како политеистичка религија). Втората димензија е безусловно верување во сето она што е напишано во светите книги како на пример: Библијата, Куранот, Талмудот, будистичките свети книги итн.

Втората компонента на религијата се религиските чувства. Бидејќи се работи за апсолутно, сезнајно и семоќно битие, сосема нормално е човекот кон него да негува одредени чувства. Поединецот неможе да има вредносно неутрален став кон едно такво битие. Најчесто верниците од било која религија, кон тоа битие негуваат чувство на љубов, почит, страв, зависност, понизност, благодарност, восхит итн.

Третата компонента или елемент на религијата се ритуалите и обредите кои ја преставуваат практичната страна на религијата. Преку ритуалите човекот се обидува да воспостави контакт со оностраното битие. Тој контакт може да биде во функција на благодарност, молба, барање милост, наклоност итн. Ритуалите се збир на дејности кои имаат свое значење само во врска со некој облик на верување. Најтипичен пример на ритуал е молитвата. По неа доаѓаат исповедта, причеста, крштевањето, сунетот, аџилакот и многу други.

Четвртиот елемент на религијата се симболите. Секоја религија има збир на симболи со кои се служи и кои му овозможуваат на верникот да го остварува таканареченото симболичко мислење. Крстот на пример бил многу важен симбол и за предхристијанските народи. Тој бил симбол на понижување и срам бидејќи

римјаните на крстот ги распнувале своите осуденици. Но со христијанството крстот станува симбол за жртвата што ја дал Христос за спас на човештвото и станува порака за спасение. Најчесто присутни симболи се Божјите храмови, крстот, полумесечината, лебот и виното кои го симболизираат телото и крвта на Исус, причеста, иконите, фреските и вајарските дела кај христијанството како и фигурите што го симболизираат Буда и Конфучие во Будизмот и конфучијанството.

Религиските вредности и норми

Забраните и табуите биле првите обиди да се регулира моралниот поредок во заедницата. Пред појавта на големите етички религии, религиите воглавно го познавале системот на забрана, табу, како негативен идеал, но не и системот на моралните норми кои наместо ограничување и присила овозможуват позитивен идеал на човечката слобода. Вредносниот систем преставува најзначаен фактор на интеграција на општествената заедница кој дава смисла и ориентација. Верските норми се изведуват од темелните вредности на една вера. Ако љубовта е највисока вредност тогаш нормата изведена од неа и искажана со јазикот на Библијата гласи: Љуби го ближниот свој како самиот себе. Ако животот е највисока вредност тогаш нормата е изразена во заповедта: Не убивај. Ако верноста е највисока вредност тогаш нормата е: не врши прељуба.

И на крај последен елемент на религијата се религиските организации. Тие им помагаат на луѓето со исти религиско верување да се здружат во посебна верска група. Такви религиски организации се: црквата, деноминацијата, малта верска заедница и култот.

Тргувајќи од сите овие компоненти, на крај би можеле да ја изведеме следната дефиниција за религијата: Религијата е организиран збир на верувања, чувства, симболи, култни дејности и морални норми, врзани за идејата или замислата за оностраното битие (Pavićević, 1980).

Откако ја дефиниравме религијата најсоодветно би било да ги објасниме нејзините основни функции. Структуралната анализа на религијата е само еден начин да ја опишеме а вториот начин да ја објасниме религијата е преку функциите што таа ги врши во личниот и во општествениот живот. Наспроти сите разлики помеѓу религиите тие во основа имаат иста структура и слични функции. Овде ќе ги наведеме четирите основни функции на религијата: поглед на свет, психолошко - емоционалната, етичката и општествено - интегративната функција.

Првата функција се состои во тоа што религијата им помага на индивидуите да формираат свој поглед на свет. Се разбира дека тој поглед на свет кај верниците е религиозен. Тој се состои од две карактеристики: во исто време е и дуалистички и спиритуалистички. Религиозниот поглед го дели светот на два дела. Едниот е светот на сакралните или светите нешта, а другиот е светот на профани или световни нешта. Сите сакрални нешта се директно поврзани со натприродното битие и се главно во функција на воспоставување на контакт на верникот со Бога. Световното или профаното е привидно одвоено од Бога бидејќи подлежи на природните и општествените законитости. Сепак, според религиозниот поглед на свет овој свет е создаден од Бог, и од него зависи како ќе се одвиваат работите околу нас. Значи во религиозниот поглед на светот и профаните нешта подлежат на божјата волја.

Многу значајна е психолошко-емоционалната или компензациската улога на религијата. Оваа функција се однесува на надминување на егзистенционалните проблеми и тешкотиите со кои се соочува поединецот во текот на својот живот. Такви егзистенционални проблеми се: смртта, болеста, страдањето, злото, несреќата итн. Сите овие проблеми со кои се соочува поединецот најчесто се поврзани со чувствата на страв, неизвесност, болка итн. Овде најмногу ќе се задржиме на прашањето за конечноста на животот или смртноста на човекот. Религијата на неколку начини успева да му помогне на човекот психолошки да го надвлее чувството на страв од смртта. Како прво се воведува идејата дека смртноста на човекот е последица на првобитниот грев (кршењето на Божјата заповед, Адам и Ева да не јадат од дрвото на познанието на доброто И злото). На тој начин се осмислува смртта со еден факт кој е предаден во светите книги. Втор

начин на емоционално надвладување на смртта е нејзиното поврзување со Божјата волја. Како што Бог дава живот тој и го зема. Оностраното битие секогаш знае зошто некој го зема кај себе. И на крај најзначајниот начин на кој религијата ја победува смртта е воведување на идејата за задгробен живот. Идејата дека после физичката смрт постои друг живот, надвор од овостраниот е присутна во сите религии. Различен е само пристапот и начинот на кој се решава прашањето за вториот, вечниот живот. Како што го решава проблемот со смртта религијата успева да ги реши и другите проблеми со кои се соочува човекот во текот на животот.

Етичката функција на религијата се состои во формирањето на основни морални правила и начела кои треба да се почитуваат и практикуваат од страна на верниците. Моралните норми се дадени во светите книги. Најстари религиозни морални правила се десете божји заповеди кои Мојсеј ги примил од Бог на Синајската Гора. Во прво време важеле само за Евреите, а потоа стануваат универзални и важат за најголем дел од човештвото. Во христијанството, исламот, јудаизмот, и некои други религии, тие се основа од која се тргнува во развивање на моралните правила. Во христијанството тие се доразвиени преку беседите и проповедите на Исус Христос, кои се дадени во Новиот Завет, во Исламот преку правилата и нормите што ги зацртал Мухамед и се опишани во Куранот; правилата на однесување кои се предадени во Талмудот како света книга на Евреите итн. Поврзувањето на религијата и моралот има практично значење бидејќи го наведува поединецот постојно да ги контролира своите постапки и да настојува да постапува во сооднос со елементарните норми кои религијата ги прикажува како израз на божјата волја. Всушност кога верникот се идентификува со светото, тој ги прифаќа сите правила кои му ги наметнува светото како сопствени правила и вредности. На тој начин општествената заедница механизмите за надворешна контрола ги заменува со механизми за внатрешна контрола - совеста. Доколку поединецот отстапи од правилата кои му ги наметнува сопствената религија, тој всушност доаѓа во колизија со светото.

Интегративната функција на религијата особено ја истакнуваат функционалистите. За Емил Диркем религијата има пред сè интегративна функција

во општеството. Всушност и Диркемовата дефиниција за религијата содржи во себе функционалистички елементи бидејќи наведува дека религијата ги соединува своите следбеници во единствена морална заедница, црквата. Во своето дело *Елементарни облици на религискиот живот*, Диркем (Dirkem 1982,) смета дека светите објекти бараат посебно почитување, а во суштина тие симболички го преставуваат самото општество. Почитувајќи го Бог луѓето всушност го почитуваат општеството. Резултатот на религиските ритуали според Диркем е социјална кохезија, бидејќи религијата ја јакне колективната свест. И голем број на други социолози ја нагласуваат интегративната функција на религијата бидејќи преку неа се врши духовно обединување на различните слоеви и групи во една поширока општествена заедница. Преку периодичното обновување на ритуалите во суштина периодично се освежува и засилува чувството на заедничка припадност.

Што се однесува до религиските организации можеме да истакнеме дека најзначајни се денес Црквите, деноминациите и сектите. Црквата преставува голема и формална религиска организација. Големината значи дека во неа членуваат голем број на верници, главно без разлика на нивниот социјален статус. Во црквите обично има преставници на сите слоеви од глобалната општествена заедница. Црквите во православието скоро без исклучок се идентификуваат со државата во која дејствуваат (Руска ПЦ, МПЦ, СПЦ, Бугарска ПЦ итн.). На чело на православната црква стои вселенски патријарх кој е прв меѓу еднаквите. За разлика од него во католицизмот моќта на папата е од суштински карактер. Според католицизмот папата е претставник и наследник на Бог на земјата. Како и да е без разлика за која конфесија се работи, црквите се длабоко интегрирани во општествениот живот. И во минатото па и денес црквите се инволвирани во политичкиот, економскиот и културниот живот на државите. Од друга страна и државата директно се меша во решавањето на некои црковни прашања.

Деноминациите се религиски организации кои имаат помалку членови од доминантната црква во една држава. На пример деноминацијата на методистите во Велика Британија има околу 700.000 членови. Тоа е помалку и од бројот на протестантите и од бројот на англиканците во таа држава. Деноминации има најмногу во САД и во Велика Британија. Тоа е поради фактот што во тие држави

нема етаблирана државна религија во вистинска смисла на зборот. За разлика од црквите, деноминациите не се идентификуваат со државата и го одобруваат одвојувањето на црквата од државата. Деноминациите не се наметнуваат премногу и се задоволуваат да коегзистираат заедно со црквите и другите деноминации во државата.

За разлика од нив сектите (малите верски заедници) се строго затворени религиски организации. Бројот на членовите во нив е далеку помал во споредба од црквите и деноминациите. Битна разлика помеѓу црквите и сектите е и организациската поставеност. Кај сектите не постои хиерархија на односите како кај црквите но членовите се подложени на висок степен на контрола. На членовите на сектите им се наметнуваат строги правила што мора да ги почитуваат. Основна карактеристика им е агресивниот пристап за обезбедување на нови членови. Но она што голем број на социолози го истакнуваат е фактот што најголем број на членови во сектите доаѓа од депласираните општествени групи (низок социјален статус, онепрвдана националност во општеството). На пример Вебер докажува дека сектите се појавуваат кај маргиналните општествени групи и ги нарекува организации за оправдување на непривелигираноста. Најпознати се сектите: адвентистите на седмиот ден, јеховини сведоци, баптистите и др.

Јудаизам

Еврејската религија јудаизам го добила името според еврејското племе Јуда (едно од 12 еврејски племиња). Тоа е првата монотеистичка религија која го воспоставува верувањето во еден Бог Јахве (Јехова) - творец на небото и на земјата и на се што постои.

Светата книга на Евреите е ТОРА (петокнижието на Мојсеј а Библијата т.е. комплетниот Стар Завет ја нарекуваат ТАНАХ. Како свети книги евреите ги признават и Вавилонскиот Талмуд (околу 500 г.н.е.) и Ерусалимскиот талмуд (околу 400 г.н.е.)

Евреите верските активности ги обавуваат во синагогата. Таму се чита тората на Сабат (сабота) седмиот ден во неделата кој се празнува. Во саботата ништо не се работи и тој ден служи за одмор. Празнувањето почнувало во петок навечер а завршувало во сабота навечер. Покрај славењето на Шабат, свет чин кај евреите било обрезавањето на машките деца по раѓањето и кошер исхраната која евреите ја практикуваат преку 3300 год. Во кошер исхраната строго се одвоени јадењата од месо и млечните јадења. Од месо можело да се употребува само месото од чистите животни: преживари со расечени папци, живина и риба со крљушти и перки. Забрането било да се јаде месо од свињи, сверови, водоземци, ракови, школки, змии и месо на птици грабливки.

Евреите веруваат во доаѓањето на Месијата (помазаник), Спасителот кој ќе ги ослободи од ропството и бедата, пред крајот на светот.

Христијанство

Со христијанството започнува новта ера, новата цивилизација, новото сметање на времето. Исус е наречен Христос што на старогрчки значи исто што и на еврејски Месија.

За разлика од јудаизмот кој е етничка религија и е заснована на идејата дека евреите се избран народ од Бога, христијанството е религија за сите народи што за евреите било несватливо. Светото писмо на христијаните е Библијата која е составена од Стариот Завет (кој започнува со еврејската Тора) и Новиот завет. Новиот завет ги преставува случувањата од новата објава на Бог преку Исус Христос, неговиот живот, неговите проповеди, неговата смрт и воскреснувањето. Христијанството е вера на љубовта а не на стравот (како јудаизмот). Со миланскиот едикт од 313 г христијанската вера станала рамноправна со останатите религии кои постоеле во римското царство. Од 4 век римското царство се дели на источно и западно. Но во почетокот на 11 век дошло до низа недоразбирања помеѓу римската и цариградската црква што резултирало со шизма или

раздвојување на Источната од Западната црква. Источната се нарекув православна а Западната римокатоличка.

Од 16 век реформаторите дошле до судир со Рим и образувале одвоени протестантски цркви во северозападна Европа. Прва која се одвоила била англиската црква за време на кралот Хенри 8, таа ја одбила покорноста на папата и станала самостојна.

Централно место во христијанската догма имаат верата, надежта и љубовта. Иако христијанството е универзална, наднационална категорија, црквата се повеќе станува национална институција.

Ислам

Самиот термин ислам значи мир, спокојство, добро. Основач на исламот е Мухамед роден во 570 г во Мека. За разлика од Исус и од Буда, Мухамед во младоста живеел сосема практичен живот. Рано останал без родители, имал тешко детство, се занимавал со трговија и се оженил за богатата вдовица Хатиџе. При крајот на 40-тата година од животот се посветува на верски прашања. Според Куранот, спис во кој се забележани неговите усни проповеди, Мухмед верските вистини ги добил од самиот Бог, преку архангел Гаврил, во една пештера кај Мека.

Куранот содржи освен верско-теолошки формули и многубројни прописи од ритуално-обичајна и правна природа, прописи за бракот, за наследството итн. Мухамед ги нучил луѓето да разликуваат добро од зло а сите општествени односи треба да бидат регулирани од Куранот и традицијата.

Постојат пет должности во исламот или пет столбови. На прво место е верата: Нема Бог освен Алах а Мухамед е негов пророк. Втората основна должност е молитвата, која верникот е должен пет пати дневно да ја извршува. Третата должност е постот. Зекат е четвртата должност и значи милосрдие. Секој кој има повеќе отколку што му треба должен е да му даде на оној кој нема. И најпосле, петата должност е аџилакот а тоа е да се посети барем еднаш во животот исламското светилиште Чабa во Мека.

Будизам

Зборот Буда значи пробудува, во преносна смисла оној кој е пробуден во духовна и морална смисла. За будизмот може повеќе да се каже дека е доктрина а не религија иако е повеќе прифатен ставот дека будизмот е религија. Некои будизмот го нарекуваат религија без Бог бидејќи за разлика од многуте други религии преродбата се заснова врз човековиот индивидуален напор а не со посредство на божество. Основач на будизмот е Гаутама Сидарта кој живеел од 560-480г п.н.е. Од многубројните легенди поврзани за Буда најпозната е таа во која се вели дека тој бил син на крал и дека го напуштил сјајот и раскошот и низа години живее во аскеза, изучувајќи ја мудроста на старите мудреци. Под дрвото на мудроста во својата 35 г. доживува нирвана. Нирвана е цел на секој будист, тоа е највисока состојба на умот, блаженство.

Централна идеја на будизмот е идејата за реинкарнацијата според која човечката душа е бесмртна и дека по смртта на своето тело душата продолжува даживее во некое друго тело. Душата се сели според будистите се додека не постигне просветлување. Се верува дека Буда ја постигнал нирваната откако дознал за своите претходни животи, бидејќи со реинкарнацијата се губи памтењето за претходните животи. Будисти веруваат дека дали ќе бидат подобри или полоши во понатамошната егзистенција односно дали ќе имат подобар или полош живот исклучиво зависи од нивниот претходен живот.

2. КОНЦЕПЦИИ ЗА РЕЛИГИЈАТА ВО СОВРЕМЕНАТА СОЦИОЛОГИЈА

Религијата е уникатен и неопходен конструкт за разбирање на современиот општествен живот. Таа зазема значајна улога во јавната сфера, ги осветлува секојдневните практики и искуства на многу индивидуи, а секако има и влијание врз општествената промена. Таа претставува неизбежен елемент и игра витална улога во многу процеси на општествено политичкиот живот. Религијата не само што ни помага да ги разбереме општествените искуства и институционални практики, туку исто така служи како моќен извор за објаснување на широк спектар на општествени ставови и однесување. Изучувањето на религијата во високообразовните институции низ Европа и САД е согледано како средство во реализирањето на целите на социјалните политики на мултикултурализмот, преку кои се промовира социјално разбирање и кохезија. Најзначајно е претставувањето на религискиот плуралитет, толеранцијата и дијалогот. Се изискува хетерогеност во пристапите и методолошка доследност, особено при изведување на истражувања на повеќекратни нивоа во различни културни контексти.

Социологијата на религијата, слично како и повеќето општествени дисциплини, постојано упатува на преиспитување на постулатите, концептите и теориите на својата наука стремејќи се нив да ги усоврши и надгради во блиска иднина. При самото дефинирање на религијата се сретнуваат бројни разлики кои зборуваат за различни теориски пристапи и различни фокуси на авторите од оваа дисциплина. Со оглед на тоа, може да се забележи дека всушност многу е тешко конкретно да се одреди сферата на интерес и дејствување на социолозите на религијата, особено ако се земе во предвид дека во современиот свет се среќаваат различни облици на религиозното изразување. Од друга страна, денес значењето на религијата ги надминува границите на формалните религиските организации, што не значи негација на нивната значајна општествена улога.

Општествениот израз на религија денес е мошне различен од минатото, но тоа не влијае врз континуираната релевантност на религиските феномени во светот. Токму во овие различности се наоѓаат можности за социолозите да ја изучуваат религијата во сета нејзина дивергентност и специфичност.

Социологијата на религија ја проучува религијата како емпириски видлив општествен факт. Со тоа придава социолошка перспектива на описот, разбирањето и објаснувањето на религијата и нејзината значајност во општеството. Социолозите на религија не се занимаваат со истражувања дали Господ постои или не, туку фокусот е врз разбирање на религиските верувања и објаснување на тоа како тие се поврзани со различните погледи на светот. Исто така, тие проучуваат како религиските практики и значења се менуваат со текот на времето, формирањето на религиските идентитети и бројните форми на изразување, како и нивната преплетеност со други сфери на индивидуални и општествени акции.

Во понатамошниот дел од текстот илустрирани се различните теоретски перспективи и истражувачки постапки за разбирање на повеќеслојната природа на религијата како социолошки феномен.

Грејс Дејви ја испитува централноста на религијата во класичните социолошки теории и елаборира за различните контекстуални причини кои довеле до повеќе теоретски дискурси и методолошки постапки за проучување на религијата (Dejvi, 2013). Исто така, ја истакнува глобалната димензија на религијата и посочува на современите социолошки предизвици наметнати од глобалните религиски движења. Дава јасен историски преглед на развојот на социолошката мисла преку призмата на истражување на религијата, особено во Европа и САД. Според Дејви, најголемо влијание во истражувањето на религијата од социолошки аспект оставиле основоположниците на социологијата Маркс, Вебер и Диркем. Карл Маркс е еден од најголемите критичари на религијата. За него таа е зависна од капиталот односно од економскиот поредок и претставува средство за негово одржување. Тој смета дека религијата е тажна константа на човековото постоење во рамките на долгиот период помеѓу митското праисториско минато и утописката иднина. Меѓутоа, Дејви потенцира дека сепак треба да се прави разлика помеѓу неговите текстови посветени на религијата и сета продукција на литература од страна на неговите следбеници, односно политичката идеологија. Самиот Маркс сметал дека времето ќе придонесе за исчезнување на религијата која во бескласното општество би станала непотребна, за разлика од насилното нејзино укинување кое беше имплементирано во комунистичките земји во 20 век.

Вебер извршил огромно влијание врз различни подрачја на социолошкото истражување меѓу кои и на социологијата на религијата, пред се, преку делото *Протестантската етика и духот на капитализмот* (Weber, 1989). Според него индивидуите преземаат одговорност за зголемен опсег на одлуки, активности и грижи, со што во иднина институционализираните форми на религија не ќе можат да обезбедат задолжителна рамка на верување и лојалност, туку единствено одреден сет на ресурси и опции во контекст на индивидуалната посветеност и обожување. Тоа го истакнува неговото инсистирање на методолошки индивидуализам односно истражување на религијата како посебен независен ентитет во однос на општеството. За него доминантните процеси во современиот свет се оние кои тежнеат да ја отргнат религијата од остатокот на општеството. Тие придонесуваат во намалување на нејзиното значење и религијата ја лоцираат во сферата на волонтаризам, ослободувајќи ги индивидуите било каде да го најдат светото. Индивидуите секогаш се во потрага по зголемување на вредноста на нивниот сопствен статус и престиж, авторитетот на заедницата и институциите, како и кон моќ на општеството во кое тие припаѓаат. Процесите кои се водени од рационалноста како вредност, во сферите на политиката, економијата или религијата, се владеени од сопствени принципи. Исто така, тие имаат контрола врз активностите без разлика на постоењето на надворешни авторитети.

Во однос на влијанието на Диркем, таа го согледува во неговите поенти во однос на функционалноста која ја нуди религијата. За него религијата во својата основа е интегративна и ги обединува луѓето во една единствена морална заедница. Сепак, во модерните општества традиционалната религија која во себе ги содржи овие белези почнува да слабее. Затоа, според него, со текот на времето ќе се појават нови форми во религијата соодветни на новото време. Со тоа, тој истакнува дека религијата како систем ќе постои секогаш, токму поради функцијата која таа ја извршува (Dirkem, 1982). Од методолошки аспект, проблемот за разбирање на религијата низ различни општества и култури го согледува во културните навики на набљудувачите, кои посветувајќи се на религијата во сопствената или туѓата култура единствено гледаат кон слични обрасци и форми на религија. За него постои фундаментална разлика и промена во формите на религијата од едно до друго општество и од еден до друг историски период. Исто така, постои можност за секуларно општество во кое религијата слабее, исчезнува или се

сведува на повремено вклучување на индивидуите, но главно религиозноста останува. Според него светото содржи функционален квалитет кој не може да се најде кај световното.

Во вториот дел од текстот Дејви елаборира за таканаречениот втор бран на интерес во Социологијата на религија, особено за различните пристапи кон оваа дисциплина во САД и Европа. Насоките во САД се базираат врз постулатите на функционализмот, додека во Европа особено во Франција доминираат теориите на секуларизмот. Развојот на дисциплината во САД до 1950 година бил обележан од делата на Талкот Парсонс. Во неговата теорија доминира интегративната функција на религијата. Неговата примарна цел е да се разбере религијата во современото општество. Тој претпоставува форма на религиозност која е дистинктивна во однос на тоа општество која ја нарекува национална солидарност или цивилна религија. Но, покрај оваа нова форма која компаративно не изгледа како традиционалните религиски форми, Парсонс ја видел значајната улога на религиските форми кои се институционализирани токму како религиски. Овие, како американските деноминации, се диференцираат од останатите институционални домени и особено се одделуваат од државата. Овој домен на приватизирана религија вклучува високо индивидуализирани форми чија функција е во приватната сфера. Религиските вредности се во функција на јакнење на општествениот поредок.

Во текот на втората половина од 20 век владеат теориите за општествена конструкција и рационален избор. Водечки теоретичари на конструкционизмот се Питер Бергер и Томас Лукман за кои религијата на верниците им нуди базични значења за нивното постоење, односно им дава смисла на нивните животи. Општеството ги креира системите на значење за заштита на индивидуите од бесцелност. Додека, теоријата на рационален избор претпоставува дека во човековата природа е вкоренета религиозноста, а слично како и во економијата изборот се прави во насока на добивање одредена корист. Тука важат правилата на понуда и побарувачка, а религијата се проучува врз основите на пазарната логика (Berger, 1966).

Од друга страна, во Европа се развива сосема спротивен правец на социолошки теории за религијата. Всушност, водечка улога има секуларизмот кој доминира во француската социолошка мисла. Се истакнуваат комплексните истражувања на Фернанд Булард и Габриел Ле Брас за падот на влијанието на католичката црква во Франција.

Потоа, значењето од основањето на *Groupe de Sociologie des Religions* во Париз во 1954, односно конечно појавувањето на интернационална организација и деконфесионализација на социологијата на религија. Во рамките на Британија се развива одреден хибрид кој ги инкорпорира теориите развиени во САД и Франција. Од искуствата во САД се фокусираат врз истражувањето на новите религиски движења, додека од француските колеги го превземаат концептот за губењето на општественото значење на религијата.

Во третиот дел од текстот Дејви се фокусира врз практични примери за развојот на социологијата на религија како дисциплина, но и генерално за религијата и религиските движења во Европа и САД. Последниот дел е насочен кон методолошките пристапи кои се користат во социологијата на религијата. Во него таа ја потенцира значајноста од комплементарна употреба на различни методи кои му овозможуваат на истражувачот што подобро да го разбере и објасни феноменот кој го истражува.

Роберт Белак овозможува силна рационалност за перманентна општествена релевантност на религијата кристализирана во различни секојдневни ритуали и практики. Претставени се повеќе погледи за природата на ритуалот и неговата улога во различни сфери на животот. Тој детално ги разработува основните карактеристики на ритуалот и ја истакнува неговата фундаменталната значајност во современите општества. Ритуалот зазема централно место во истражувањето на религијата и општеството кон крајот на деветнаесеттиот век, но други термини беа користени како фундаментални во дефинирањето и објаснувањето на основите на културата, општеството и религијата. Меѓутоа, сега е поинаку и ритуалот стана тема на интерес сама по себе, а не како алатка за разбирање на пошироки општествени феномени (Bellah, 2011).

Ритуалите се симболички конструкции. Симболите на учесниците во одреден ритуал може да им обезбедат визија и значење за нивните животи, но единствено кога ритуалите се изведуваат правилно. Само тогаш тие стануваат ефикасни односно тие претставуваат ефективен начин на кои учесниците се поврзуваат и доживуваат искуство од партиципацијата. Значење добиено преку однесување или правење на одредени активности преку симболички гестови што нив ги разликува од конвенционалните однесувања. Според Белак, една од карактеристиките на ритуалот е дека тој вообичаено се изведува повеќе од еднаш и дека има добро дефиниран односно пропишан начин на кој се изведува.

Правењето на исти секвенци на акции не значи дека секогаш претставуваат ритуал, бидејќи битен е контекстот во кои тие се изведуваат. Ритуалот е дефиниран како целно насочени секвенци од општествено стандардизирани активности. Тој е дизајниран да го одржува поредокот и да ја реафирмира општествената меѓузависност преку евоцирање и концентрирање на ментални значења на кои членовите на колективитетот се подредуваат. Значењата на ритуалот се пренесуваат преку употреба на симболички или метафорични артефакти (објекти, јазик, актери, однесувања) кои се подредени во структуриран драматичен комплекс често повторуван низ време. Самото време и место на одвивање добиваат значење.

Јазикот во ритуалите често е од повторлива природа и претставува образец преку кој се пренесува значењето. Но, исто така, значајно е самите учесници да го препознаат образецот со што пораката ќе биде пренесена. Кога учесникот слуша нешто што се повторува, не само што тој/таа ја добива пораката, туку знае дека истовремено и другите ја восприемаат со што се креира заедничко знаење. Слично, групниот танц може да се разбере како пренесување на значење преку движење коешто им овозможува на индивидуите него да го трансферираат во вид на образец. Белакх, надоврзувајќи се на тезите на Колинс тука го истакнува значењето на ритуалот во формирањето на говорот односно дека тој самиот е продукт на ритуалот со што се навлегува во нов домен на истражување кој не е присутен во досегашните теории за потеклото на јазикот.

Белакх ја потенцира забелешката на Гофман дека секоја социјална интеракција во себе содржи ритуални димензии. Тука тој прави јасна дистинкција во однос на значењето на ритуалот во високо хиерархиските општества од минатото и современите општества во кои доминира индивидуалноста. Таа пак, се базира на морален поредок чија основа е еднаквоста. Особено е значајно присуството на ритуалот во секојдневниот живот, всушност тој зазема централно место во човековиот живот. Се посочува како пример јадењето кое се претпоставува дека е еден од најстарите ритуали кои луѓето ги практикуваат. Групното и редовно споделување на храна е ритуал типичен за луѓето, во чии рамки секогаш се присутни елементите на индивидуален интерес и притисок од страна на групата. Слично, Белакх наведува бројни различни форми на ритуал присутни во секојдневниот живот. На пример, академскиот живот, спортските настани, политичкиот живот и сл., во чија основа лежи периодичноста.

Треба да се потенцира глобалната димензија која ја нудат масовните медиуми, интернетот и сл., за презентирање на ритуалот во и вон националните рамки на одредена држава. Според Белах, живееме во фаза кога на пазарот за граѓанска лојалност се натпреваруваат традиционалната религија национализмот, но засега нема навестувања за тоа која форма на ритуално изразување на солидарност ќе преовлада.

Мередит Мекгир ја истакнува димензијата на формирање на религискиот идентитет, поточно како религијата овозможува значење и припадност. Тука, религијата е разбрана како културен систем базиран на комуникација, која изискува константно продукција и репродукција на значење, а основно средство за тоа претставува јазикот. Се потенцира религиското толкување на реалноста и создавањето на групна идентификација во рамките на религиските организации. Според неа, градењето на систем на значење кај индивидуата преку избор на интерпретации кои однапред се дадени ја прави смислата на идентитетот и општественото постоење. Таа подробно ги разработува спецификите на миленијаризмот и дуализмот, како и повеќе аспекти на современите религиски движења (McGuire, 2002).

Повеќе примери од историјата ни кажуваат дека религиите претставуваат сеопшти и целосни системи на значење. Со тоа, религијата овозможува значење за човековото искуство, односно негова интерпретација. Од друга страна, луѓето може да изберат од повеќе погледи на свет кои меѓусебно се натпреваруваат, а религиските значења може да ги применат на одредени сегменти од нивниот живот. Самите системи на значење не се константни, туку тие се создаваат и одржуваат од страна на луѓето. Во контекст на разбирање на религијата како феномен мошне значајно место во Социологијата на религија зазема обезбедувањето на значење. Доделувањето значење на одредени појави претставува интерпретација на реалноста. Значењето ја поврзува индивидуата со поголемата општествена група, а тоа како всушност тие се поврзани во заедница на споделени значења е особено важно прашање бидејќи води кон прашањето како воопшто е возможно општеството. Системот на значење на групата дава легитимност на општествениот поредок, со што го интерпретира сопственото постоење. Така, на групното дејствување му се припишува значење. Религиските легитимитети се формираат врз цврсти постулати за поредок и повисок авторитет.

Индивидуата се води од личен систем на значење и избира кои значења ќе ги прифати од комуникацијата со другите. Од оваа комуникација се формира врска на заедништво, односно споделувано групно значење. Самиот систем го креира идентитетот на индивидуата и ја оформува смислата на општествениот поредок. Според Мекгир, системите на значење на индивидуата и обезбедуваат мотивација за планирање на идни дејствија. Во таа насока религијата е особено ефикасна во мотивирање на индивидуата за партиципација во општествена група. Како пример го наведува концептот професија, односно идејата дека професијата и економскиот статус се доделени од Бог, со што се влијае врз работната етика на верниците.

Во повеќето религии се сретнуваат објаснување за страдањата и смртта. Тие се фокусираат на искуствата кои му се закануваат на значењето, а се нарекуваат теодиции. Нивната содржина може да биде мошне различна, но потребата да се најде значење за искуствата поврзани со страдањата и смртта се универзални. Теодициите всушност претставуваат тврдења за воспоставен ред однапред предодреден тек на настаните. Ваквите интерпретации нудат надеж за надминување на стравот, но исто го зацврстуваат и верувањето. Според Мекгир во одредени случаи системите на значење може да бидат ослабени од кризи до таа мерка што луѓето не се во состојба да го повратат чувството на ред и значење, а сериозно е загрозен и опстанокот на општеството. По тоа следи неопходно воспоставување на нови основи на ред и нов систем на значење. Често пати, во вакви случаи групите се реорганизираат околу општествено движење кое нуди нов почеток. Новиот систем или нуди радикално нови значења или пак реафирмира дел од старите, односно традиционални начини на симболизирање на групниот идентитет. Најчеста нова основа на значењето е синкретизмот. Важноста на новиот систем на значење лежи во неговата способност да воспостави ред во групата и реорганизација на општествениот живот.

Состојбата на криза во значењето и редот во групата е позната како аномија. Таа е примарно општествена ситуација која се однесува на неспособноста на општествената група да обезбеди ред и нормативна регулација за индивидуалните членови. Аномијата претставува криза на моралниот поредок. Во овој контекст религијата претставува заштита од аномија поради нејзините морални норми и базичните начела за поредок. Според Мекгир, рапидната општествена промена е во голема мера закана за групниот

систем на значење, бидејќи самиот факт на промена поткопува многу принципи на постојниот општествен ред. Периоди на драматична општествена промена сериозно ги предизвикуваат постојните системи на значење на групата, а често како носители на нов систем на значење се јавуваат нови религиски движења. Комодификацијата на културата од страна на современото потрошувачко општество влијае врз способноста да доделиме значење на нашите искуства, што води кон деградација на споделуваната реалност.

Јачината на системот на значење е во тесна врска со заедницата на верници, бидејќи споделуваното значење го зголемува единството на групата која претставува негова општествена база. Религиските ритуали и симболи претставуваат презентации на заедницата на верници, односно врски меѓу индивидуалните членови и групата. Надоврзувајќи се на концептот од Бергер, Мекгир посочува на потребата од општествени бази за постоење на системите на значење. Овие бази се нарекуваат веродостојни структури. Тоа се процеси или интеракции внатре во мрежата на личности кои споделуваат систем на значење. Преку нив се јакне верувањето кај индивидуите поттикнато од групната поддршка. Врската помеѓу групниот систем на значење и мрежите на верниците го креира религискиот поглед на свет. Во едноставните општества религиските значења и ритуалите на групата се земале за предодредени. Додека во плуралните општества постои натпревар меѓу системите. Секоја религиска група мора сама да се организира за да служи како сопствена база на веродостојност, бидејќи општеството како целина не го поддржува нивниот систем на значење, а заедници се изложени на натпреварувачки погледи на свет. Сето досега, од страна на авторот пластично е објаснето и разработено преку примерите на миленијаризмот и дуализмот, како и современите религиски движења.

3. ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И РЕЛИГИЈАТА

Секој човек има трајна и сложена потреба за чувство за сигурност и заштита. Во периодот на детството потребата за сигурност ја задоволуваат родителите. Подоцна хиерархиската моќ се пренесува на суштество помоќно од човекот. Затоа човекот од вишите сили, преку разни обреди и молитиви бара помош, благосостојба и милост. Но тој исто така обавува и низа ритуали со кои им возвраќа на вишите сили. Така религијата станува симболичка комуникација помеѓу човекот и Бог.

Религијата е мошне сложен и комплексен феномен кој е присутен во сите општества од праисторијата па до денес. Почнувајќи од тотемизмот, како типично обележје на првобитното општество па до современите светски религии (христијанство, ислам, јудаизам, будизам) како обележје на современите општествени системи можеме да забележиме дека нивниот број и разновидност се неизмерни.

Но последиците на религиските верувања и дејствувања не се само религиски туку и општествени. Во онаа мера во која религијата предизвикува општествени последици, во таа мера таа станува предмет на социолошките истражувања. Но и обратно, во мера во која општествените промени предизвикуваат промени во религиското искуство, верувањето и однесувањето, тие се од интерес на социолозите на религија.

Ако сакаме на наједноставен начин да ја дефинираме религијата, тоа би го направиле со определбата дека таа преставува верување во надприродното. Најголем број на религии се базираат на верувањето во оностраното, натприродно битие (кај монотеистичките религии) или оностраните натприродни битија кај поилитеистичките религии, како и посебните религиозни чувства спрема тоа или тие надприродни битија. Надприродното битие човекот го замислува како нешто надмоќно, сеснајно, неограничено.

Многу векови големите универзални светски религии како што се будизмот, конфучијанството, хиндуизмот, јудаизмот, христијанството, и исламот им нудеа на своите приврзаници ексклузивистички и генералистички сет на вредности кои стоеја како над државата така и над економијата. Во средновековниот свет христијанството беше сметано како Господово кралство на земјата, а исламот секогаш бил сметан како општествена заедница на материјални и политички интереси, која ја истиснува државата. Овие две

теократски единици во 13 и 14 век дојдоа до конфликт околу контролата на едно од нивните заеднички верски места. Тие религии имаа мисија во глобализирачка смисла во која бараат да ги заменат оние религии кои биле дефинирани од нив како безбожни и пагански со било каков притисок. Тие требаше да бидат споени со експанзивните империи кои имаат глобални амбиции (на пример, Арабската, Светата Римска империја, Отоманската империја)

Теоријата за глобализацијата наведува на заклучокот дека религијата во различни општества треба да се разбере во контекст на промените во светот како целина. Но сите се темелат на претпоставката дека границите меѓу општествата стануваат се помалку важни, и дека општествениот живот во поедини општества се повеќе е под влијание на настаните во другите делови на светот, и дека некои одредени промени се очигледни во целиот свет, а не се само ограничени на одредени места. Некои автори се обиделе да проникнат во причините како тие промени се одразиле на религијата.

Питер Бејер-глобализацијата, религијата, партикуларизмот (склоност кон одвојување, чување на поединечните интереси. Мислење на Евреите дека тие се избран народ Господов и дека Бог им дава на нив предност над сите останати народи и дека само тие ќе имаат учество во вечното блаженство) и *универзализмот* (тежнење да се опфати светот, теолошки-учење дека милоста божја се простира на целиот човечки род).

Питер Бејер смета дека глобализацијата вклучува ситуација во која народите, културите, државите и цивилизациите кои порано биле помалку или повеќе изолирани едни од други сега непрестано и неизбежно делуваат едни на други. Тоа има два спротивни ефекти. Од една страна се поголема е опасноста од избивање на судири помеѓу различните култури, кои сега се во исто општество, бидејќи може да доведе до неразбирање и непријателство. Од друга страна, сите поблиски контакти помеѓу различните култури и религии може да ги смали разликите помеѓу нив, па со тоа и да се смали можноста од судири (Beyer, 1994).

Глобалното општество го карактеризира судирот помеѓу партикуларизмот и универзализмот. Партикуларизмот ја нагласува важноста на карактеристиките на поедините општествени групи. Тие разлики можат да бидат национални, регионални, културни или религиски. Универзализмот ја нагласува важноста на сличноста помеѓу

луѓето, поедини општества и системи на вредности. Во тој контекст религијата може да тргне во една од трите насоки.

1. Религијата може да има релативно маргинална улога во глобалното општество. Со оглед на тоа што не може да понуди универзален збир на вредности и верувања кои би биле заеднички за сите членови на општеството, понекогаш се повлекува во сферата на приватното и има приватизирана улога. Бејер смета дека во глобализираниот свет ќе доминираат специјализирани подсистеми. Во врска со тоа тој вели: Токму затоа што светската капиталистичка економија функционира насочена кон парите, глобалниот политички систем во смисла на бирократска организација на моќта, научниот систем во потрага за вистината која што може да се провери. На сите тие системи целта им е да се постигне што поголема ефикасност и рационално остварување на целите.

Религијата како подсистем на глобалното општество нема јасно дефинирана улога. Додека во минатото религиозните ритуали се употребувале бидејќи се сметале за неопходни за успешни жетви, подобро здравје и воен успех, сега тоа не е случај. Без глобалната улога, на религијата и се препушта само задачата за соочување со личните прашања и проблеми, како што е на пример смислата на животот. Следејќи го таквиот пат религијата ја губи својата улога која ја имала во јавноста и приватизираната религија продолжува да се развива во безброј плуралистички насоки, користејќи низа на можности. Поединците ја одбираат сектата, култот, деноминацијата или една од главните светски религии која сакаат да ја следат. Меѓутоа, религијата не мора нужно да биде ограничена на сферата на приватното.

2. Главните подсистеми на модерноста и глобализацијата создаваат проблеми. Глобалната економија, глобалната наука и глобалниот политички систем можат многу малку да му понудат на поединецот или на општествените групи за потврда на идентитетот. Идентитетите се повеќе се релативизираат: на луѓето им недостасува еднозначно одредување што всушност се. Тие имаат низа на поединечни улоги (на пр, на работното место или во семејството) но им недостасува единствено чувство на идентитет. Во плуралистичкиот свет, во кој различните култури и религии се цврсто испреплетени и се во поблизок контакт, тешко е да се изјави дека одредена култура е подобра од некоја друга.

Религијата може да има важна улога и да им помага на луѓето да се носат со таквите проблеми. Поединците и општествените групи можат да посегнат кон религијата за да им се осигура единственото чувство на идентитет. Можат да ја употребуваат за потврда на супериорноста на поединецот или на општествената група над другите. Таа може да ги мобилизира (да ги направи подвижни) општествените групи, со желба да остварат моќ и влијание во глобализираното општество во кое се чувствуваат маргинализирани или мислат дека тоа им е закана. Религиите кои се обидуваат да ги потенцираат посебните разлики кои многу често се тесно врзани со национализмот. Затоа Бејер смета дека Израел, Иран, Индија и Јапонија се примери на земји во кои конзервативните (оној кој е против новините, со застарени сваќања) или фундаменталистичките религии (верски фундаментализам е назив за различните политички идеологии и движења кои се обидуваат целокупниот општествен живот да го ускладат со доследно толкување на одредена верска доктрина(учење)). Верскиот фундаментализам е релативно нов феномен кој е забележан дури во последната четвртина на 20 век. Најчесто се врзува за Исламот и земјите од Блискиот Исток, и во нешто помала мера со протестанизмот во САД. Верскиот фундаментализам често се манифестира како потполно или делумно отфрлање на модерните идеи, било да е во прашање верската толеранција, секуларизацијата, различните достигнувања во науката и технологијата кои од различни причини не се во склад со одредена верска доктрина). Затоа овие религии често се поврзани со национализмот. (култ кон сопствената нација, кој создава шовинистички однос (ширење на омраза) кон другите нации).

3. Третата опција е религиите да се обидат да остварат поуниверзален пристап. Бејер тоа го нарекува либерална опција. Во овој случај религијата се обидува да постигне екуменизам (движење за зближување на сите христијански цркви, грчки екумена-населениот дел од светот, цел свет), па настојува да ги приближи и обедини различните вери и верувања. Наместо да тргнува од нагласување на различностите, таа ги нагласува заедничките вредности и верувања, кои би требало да станат глобални, заеднички за целиот свет. Како пример може да послужи верувањето во универзалните човекови права или одредена концепција за социјална правда. Бејер ја смета теологијата на ослободувањето како добар пример на развој. Иако теоријата на ослободувањето се темели на католицизмот, нејзините интереси се политички и религиски, со грижа за

сиромашните во Латинска Америка. Многу од проблемите на сиромашните можат да се препишаат на начинот на функционирање на капиталистичкиот систем. Втор пример за универзалистички пристап е религискиот енвиронментализам (според оваа теорија, човековото однесување се обликува исклучиво од влијанието на околината, односно општеството и културата, а не од некои вродени фактори. Оваа теорија била актуелна за време на просветителството кога постоело уверувањето дека сите луѓе се табула раса и дека културата е таа која ги создава разликите помеѓу сталежите. Посебно тоа мислење се однесувало на агресијата, бидејќи верувале дека лошите институции, лошото воспитување и општествената хиерархија го расипале по природа добриот и рационален човек). Религискиот енвиронментализам се обидува да ги поттикне различните религиски групи заеднички дејствуваат во обидот за спасување на она што го нарекуваат од Бог создадена земја.

Бејер заклучува дека глобализацијата нема да доведе до слабеење и пропаст на религијата, но ќе и го ограничи влијанието. Религијата веќе не е интегрален дел на моќните подсистеми како што се глобалната економија, политичките системи и науката. Се уште ќе остане важна како систем за комуникација, ќе може во одредена мера да влијае на настаните на светот но нив директно нема да ги обликува.

Самуел Хантингтон-Судир на цивилизациите

Самуел Хантингтон и препишува на религијата многу поважна улога во современиот свет за разлика од Бејер. Иако не го употребува терминот глобализација, зборува всушност за истиот проблем како и теоретичарите на глобализацијата. Така на пример тврди дека светот станува се помал. Интеракцијата помеѓу народите и големите светски цивилизации се се посилни; тие ја интензивираат и свеста за важноста на цивилизациите. Како и некои други теоретичари на глобализацијата, тој смета дека се поинтензивните контакти помеѓу различните групи понекогаш можат да резултираат со силно истакнување на различностите наместо да ги приближат тие групи. Тој смета дека вредносните системи на различните цивилизации се во непомирлива спротивставеност. Според Хантингтоновата теорија, групите се цивилизации, а не национални држави или религии. Наспроти тоа, често постои многу близок однос помеѓу религијата и цивилизацијата.

Цивилизации

Хантингтон смета дека цивилизацијата е културен ентитет и дека цивилизациите се многу различни едни од други како по историјата, јазикот, така и во однос на културната традиција и, што е најважно, по религијата. Тој поради тоа разликува западна, конфучијанска (религија која основал Конфучиј во 6 век п.н.е. и неговото учење за доблеста и суштината и природата на општественото уредување), јапонска, хиндуистичка (индиски религиозен систем), словенско-православна, латинско американска и африканска цивилизација.

Во современиот свет на изворите на идентитетот кои не се религиозни или втемелени во цивилизацијата им опаѓа значењето. Крајот на периодот на студената војна и сломот на комунизмот го означува периодот кога луѓето се помалку ги делат политичките разлики. Економските промени, се поразвиениот систем за комуникација, патувањата и интензивните миграции ја ослабнале државата и нацијата. Од друга страна регионалната економска соработка (на пр. ЕУ) ја јакне свеста за цивилизацијата. Хантингтон констатира дека во поголемиот дел од светот религијата се обидува да го пополни тој јаз, а тоа е многу често во облик на движења кои ги нарекуваме фундаменталистички. Нив ги наоѓаме и во западните христијански земји, и во земјите на јудаизмот, будизмот и хиндуизмот како и во земјите на исламот. Заради тоа Хантингтон е уверен дека постојат низа на докази кои зборуваат во прилог на тезата дека светот не станува се посветовен туку напротив, десекуларизиран. (секуларизација, претварање на нешто од црковно во световно)

Судир на цивилизациите

Најпознато дело на Хантингтон е *Судирот на цивилизациите и повторното моделирање на општествениот поредок* објавено во 1996 г. Според него после Студената војна, конфликт може да се случи само поради културни а не поради идеолошки разлики. За времена Студената војна конфликтите се случувале помеѓу капиталистичкиот Запад и социјалистичкиот Источен блок. За да се разберат сегашните и идните конфликти мора да бидат сватени културните разидувања а според него културата а не државата би била основна причина и акутно жариште за воени конфликти. Заради тоа западните нации ќе ја

изгубат доминантната позиција ако не успеат да ја препознаат противречната природа на културните тензии. Хантингтон верува дека ќе дојде до се посилни судири помеѓу цивилизациите. Тој тврди дека луѓето го дефинираат својот идентитет во етничка и религиска смисла и многу е веројатно дека ќе почнат да го разгледуваат односот помеѓу себе самите и луѓето со различен етницитет и религија како однос на нас наспроти нив (Huntington, 1996).

Просторната близина ја зголемува веројатноста за избивање на судири. Затоа често избиваат интензивни судири долж границите помеѓу цивилизациите. Во бивша Југославија избија судири на подрачјето каде што се спојуваат православната христијанска и муслиманска цивилизација. На Блискиот исток судирите се помеѓу исламот, јудаизмот и западното христијанство. Хантингтон смета дека и Заливската војна во 1990 г. бил делумно судир помеѓу Арапите и Западот (иако на двете страни учествувале арапските нации). Заливската војна е судир помеѓу Ирак и коалиционите сили под мандатот на ОН и водството на САД. Се користи и називот Пустинска бура. Вовед во војната е ирачката инвазија (упад со војска на туѓа земја) на Кувајт на 2 август 1990 г. а е поврзана со недокажаното обвинение дека Кувајт нелегално црпе нафта од извори вдоль ирачката граница. Инвазијата била пропратена со економски санкции против Ирак од страна на ОН. Пет дена по ирачкиот напад на Кувајт САД ги распоредил своите сили на границата на Саудиска Арабија и Ирак со изговор дека ги повикал саудискиот крал Фахд стравувајќи за сигурноста на својата земја. Исходот бил победа на коалиционите сили, кои ги исфрлиле ирачките сили од Кувајт со минимални човечки жртви. 378 мртви и 1000 ранети од страна на коалицијата. На ирачката страна 25.000 мртви и 75.000 ранети ирачки војници и цивили. Копнените и воздушните битки се водени во Кувајт, Ирак и граничните делови на Саудиска Арабија. Потоа судирот помеѓу муслиманите и индусите на Индискиот подконтинент, а Кина пак врши опресија над будистите во Тибет и муслиманските малцинства во самата Кина. Критичарите го нарекуваат оваа дело теориска легитимизација (озаконување) на американската односно западната агресија врз Кина и светските исламски култури.

Политичките водачи се повеќе апелираат на свеста за важноста на цивилизацијата за да ја добијат поддршката за својата политика. Затоа Садам Хусеин тврдеше дека исламските земји треба да се обединат против американскиот империјализам, а

православните Срби подршката за време на судирот во Босна ја барале во православната Русија. Според Хантингтон, поголемиот број на судири во светот можат да се препишаат на верските поделби, а не на политичките. На пример во текот на Граѓанската војна во Шпанија во триесетите години на минатиот век дошло до интервенција на земјите кои политички биле блиски на фашизмот, комунизмот и демократијата. Граѓанската војна во Шпанија (1936-1939) е судир во кој актуелната Втора Шпанска република и левичарските групи се бореле против десничарските фашистички побуни кои ги водел Франциско Франко кој успеал да ја симне републиканската влада и да воспостави диктатура. Во април 1931 г. се раѓа Шпанската република. На изборите победиле републиканско-социјалистичките кандидати а кралот Алфонсо 13 морал да се одрече од престолот. Основното прашање било спроведувањето на аграрната револуција. Најголем дел од земјиштето било во сопственост на католичката црква и на голем број на свештеници. После една провокација на монархистите повеќе цркви биле спалени со што уште повеќе се затегнале односите помеѓу црквата и владата. Владата настапува уште порадикално кон црквата. На нижите свештеници им била укината помошта од државата која редовно ја добивале така да и ова свештенство го свртува против себе. За време на граѓанската војна се правени масакри над католичките свештеници а црквите и манастирите биле спалувани. 20 бискупи, 283 калуѓерки, 2.365 калуѓери и 4.184 свештеници биле убиени. И судирите во бивша Југославија предизвикаа интервенција на земји од различни цивилизации-муслимански, православни и западнохристијански.

Изгледите за иднината

Хантингтон не смета дека изворите на судирот на идентитетот во блиска иднина ќе ги снеса или ќе станат безначајни, но е уверен дека цивилизациите ќе станат уште поважни од идеологиите и другите извори на судири. Во глобална смисла цивилизациите ќе станат сè поважни. Иако во моментот се чувствува доминација на западната цивилизација, во иднина ќе настанат промени. Кина на пример, веќе располага со нуклеарно оружје, а и исламските земји како што се Пакистан, Ирак, Иран работат на развојот на нуклеарното оружје. Постои можност за поинтензивен натпревар во вооружувањето помеѓу источните цивилизации кои се темелат на исламската и конфучијанската религија.

Со оглед на малата веројатност дека ќе се равие некоја светска или глобална цивилизација, различните цивилизации мораат да научат да живеат заедно. Но за жал Хантингтоновата теорија дава многу малку оптимизам дека тоа ќе се случи.

Фундаментализам и екуменизам

Тврдењата на универзалистичките религии дека светот бил создаден од еден Бог, не наведува на заклучокот дека Бог е основната долгорочна движечка сила во глобализацијата. Тоа води во исто време покажувао дека човештвото сочинува единствена заедница без разлика на географскиот простор и политичките територии. Меѓу универзалистичките религии христијанството и исламот се покажаа како најефикасни глобаализирачи поради нивните мисии на конверзии. Тоа е најексплицитно кај исламот. Световната цел на исламот е основање на заедница на верници (Ума) во која практиките наведени во Куранот ќе се следат буквално и која ќе се ангажира во една света војна (Џихад) против неверниците. Експанзијата на арпската и отоманската империја од 12 до 15 век, под покровителство на оваа идеологија доведоа до обединување на народите во рамките на еден културен систем.

Некои современи автори сметаат дека наглиот демографски раст на муслиманите веќе зборува дека исламот би можел да биде религија на глобализацијата. Други пак автори сметаат дека фундаментализмот е исламска верзија на глобализацијата. Но фундаменталистите се само една сила (која се состои од помал број на верници), која ја наоѓаме и во другите религии а не само во исламот. Фундаментализмот преставува само одговор на предизвикот на глобализацијата. Идејата е да се воспостави морален систем, но на традиционалните вредности. Она што преставува опасност кај фундаментализмот е тоа што само една традиција е прифатлива (секако својата), а сите други традиции, религии, погледи на свет се неприфатливи.

Исламски фундаментализам. Во светот денес има околу 1,3 милијарди муслимани кои живеат во повеќе од 70 земји. Исламот никогаш не бил само религија. Тој во исто време е и комплексен начин на живот со детални упатства за моралното, економското и политичкото однесување на поединците и општествените групи. Суштинската карактеристика на исламскиот фундаментализам е идејата дека исламските религиски принципи треба во исто време да бидат и главни принципи на општествениот, моралниот и политичкиот живот на една држава. Од тука следи идејата за примат на религијата над

политиката. Тоа во пракса значи дека треба да се воспостави “исламска држава” на теократски (сваќање дека Бог владее преку свештенството или пак преку световен владетел) принципи, наместо световна држава во која религијата е одвоена од политиката. Во теократската држава има преклопување на религијата со политиката. Со неа наместо световен владее духовен авторитет кој ги применува принципите на теократското право како кодекс за легално и исправно поведение, со систем на казни за сите оние што го прекршуваат Шеријатското право (Шеријат-верски закон во Исламот. Поимот Шеријат е многу поширок од било кое западно поимање на правото бидејќи ги покрива сите подрачја на животот. Подоцна во 19 век моќта на шеријатот слабее, пред се поради европското влијание за ублажување на стогите семејни закони. Полека се чувствува процесот на прилагодување на новото време, но и притисокот на западните земји кои водат големи кампањи посебно кога е во прашање односот кон жените, и обичаите и законите на казнување со каменување кое сеуште се случува во некои земји во Африка. Типичен пример за ова бил Иран каде во 1979 година народната револуција го довела на власт иранскиот свештеник и политички лидер Ајатолах (највисок чин во шиитската хиерархија) Рухолах Хомеини. Со тоа Иран се самопрогласил за Исламска република. Со ова Иран станува симбол на политички ислам. Тој потоа се шири во Судан, Либан, Пакистан, Авганистан и други земји (Хејвуд, 2005).

Христијански фундаментализам. Христијанството е најбројна религија со околу 2 милијарди верници. Во однос на западната цивилизација може да се констатира дека во САД има најголем број на верници кои редовно одат во црква. Токму во САД се појавува “Новата Христијанска Десница” како типичен пример на христијанскиот фундаментализам. Оваа движење пред се се занимава со морални и општествени прашања, насочени кон одржување или обновување на се она што значи христијанска култура. Откако се појавила во седумдесетите години на 20 век Новата Христијанска Десница се залага за обнова на подзаборавените традиционални семејни вредности, но во исто време се бори и против абортусот, хомосексуализмот, евтаназијата и некои други современи морални предизвици. Мора да се истакне дека оваа коалиција на религиски групи има негативен однос кон црнечкото прашање и феминизмот. Широката коалиција на религиските групи позната под името Нова Религиска Десница го зајакнува своето

влијание особено по 11 септември 2001 година (нападот на кулите близначки во Њујорк) и изборот на Џорџ В. Буш за претседател на САД во 2000 година.

Екуменизам

Наспроти исклучивоста на фундаментализмот кој наложува решенија еднаш за секогаш, екуменизмот предлага план со кој толеранцијата и дијалогот можат да бидат водени од универзални вредности. Идеалот за поврзување на луѓето во една човечка заедница-екумена го поставиле античките мислители. Во текот на 60-тите и 70-тите години на минатиот век, христијанството доживуваше едно екуменистичко движење во кое дијалогот помеѓу неговите цркви и деноминации се зголеми во обид да се откријат општите принципи и обврски во поглед на обединувањето. Некои деноминации, особено индивидуалистичките протестантски при тоа и се споија.

II. ПОЈМОВНО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ

Ерата во која живееме е ера на глобализација, промени и тектонски поместувања во скоро сите сфери на општественото живеење. Дваесет и првиот век ни наметна низа предизвици, пред кои сме исправени и со кои мора да се соочиме. Живееме во свет на катадневни промени и честопати не можеме да се носиме во костец со предизвиците кои ни се наметнуваат. Научната и интелектуална елита дебатира, полемизира и истражува најразлични општествени феномени, кои се специфика на ерата во која живееме. Во тој контекст едно од најинтересните прашања е прашањето поврзано со религијата, со сите особености и специфики кои таа ги носи. Третирајќи ја и анализирајќи ја религијата во современиот свет, научниците, директно и индиректно, задираат во најскриените и најсуптилни нејзини елементи, поставувајќи си ги на себе најфундемантилните прашања на човечката егзистенција. Проучувајќи ја религијата, како еден од најспецифичните социолошки феномени, делот од научната елита, оној кој темелно и суштински ја анализира, проникнува во значајни прашања кои не се само религиски, туку пред се општочовечки и универзални. Секако дека меѓу мноштвото елементи и специфики на религискиот феномен, еден од суштествените поими е религискиот фундаментализам. За религискиот фундаментализам, со сите негови обележја и специфики, за предизвиците пред кои се исправени владите и државите кои се соочуваат со овој глобален феномен, се водат дебати, научни конференции, се пишуваат трудови, се вршат истражувања и токму затоа со право може да се каже дека едно од клучните религиски обележја, кои ги изнедрува дваесет и првиот век е религискиот фундаментализам. Поаѓајќи од интересот што за фундаментализмот го има денес, секако првенствено насочувајќи се кон религискиот фундаментализам, може да се каже дека е еден од најексплоатираниите и најпроучувани феномени и тоа не само денес, туку и децении наназад. Со право голем број научници, првенствено оние чиј приоритет е религијата со сите нејзини обележја, го сврстуваат фундаментализмот во еден од трите најспецифични религиски обележја. И не здраворазумски, туку поткрепено со факти и докази, може да се согледа значењето на

фундаментализмот, посебно религиозниот фундаментализам, и тоа не само за земјите кои катадневно се соочуваат со предизвиците кои со себе ги носи фундаментализмот, туку и секое катче на земјината топка на одреден начин е допрено од овој специфичен социолошки феномен. Токму затоа е од огромно значење адекватно да се определи поимот религиозни фундаментализам и адекватно да се изложат неговите основни карактеристики и обележја.

1. Фундаментализам, поимно определување и карактеристики

Зборувајќи за фундаментализмот, со право може да се каже дека станува збор за една од најспецифичните и најконтраверзните појави. Ако појдеме од етимологијата на зборот, самиот термин фундаментализам води потекло од латинскиот збор *fundamentum* што значи основа и во научните кругови се смета дека овој термин за прв пат е употребен во почетокот на XX век и тоа во рамките на американскиот протестантизам. Но денес, во неговото модерна употреба, фундаментализмот се врзува за главните светски религии и дури му се дава една конотација на посебно религиозно-политичко движење или проект. Дел од научниците кои го проучуваат фундаментализмот го врзуваат со репресија и нетолеранција, други го врзуваат со нефлексибилност, догматизам и авторитарност, а трети го посматраат го како непријател на либералните вредности и личната слобода.

Значи од етимолошка гледна точка, фундаментализмот е начин на мислење во кој одредени начела се сметаат за суштински вистини, кои, без оглед на нивната содржина имаат непроменлив и неприкосновен авторитет. Супстанцијалните фундаментализми имаат малку или ништо заедничко освен фактот што нивните приврзаници обично покажуваат озбиленост и страст која произлегува првенствено од доктринарната цврстина. Иако обично се доведува фундаментализмот во врска со религија и дословна вистина на светите списи, тој се усредоточува и на политичка доктрина. Дури одредени научници, потенцираат дека и либералниот скептицизам може да се каже дека содржи фундаментално верување. Иако фундаментализмот, од термиолошка гледна точка, се

користи најчесто пежоративно и се користи за да се означи нефлексибилност, догматизам и авторитарност, фундаментализмот во одредени аспекти може да изрази и несебичност и оданост кон одредени начела.

Кога се говори и за причините и за факторите кои се суштински за појава на фундаментализмот исто така не постои идентично мислење, туку се наведуваат неколку доминантни фактори. Научната елита појаснува дека тоа е така првенствено за да не се прави општа генерализација и за сите држави, каде се јавува фундаментализмот, нема идентичност и еднородност. Како аргумент во контекст на ваквите поимања се наведува фактот дека не може првенствено да се генерализира фундаменталистичката зовриеност која испливува на површина кон крајот на 20 и на почетокот на 21 век бидејќи во различни делови на светот фундаментализмот поприма различни доктринарни форми и манифестира спротивни идеолошки црти. Но сепак може да се истакнат доминантните причини, кои во најголема мера се суштински за појава на фундаментализмот и тоа:

- се јавува во земји во кои постои криза на идентитетот

- се јавува во делови од светот кои се во развој

- се јавува во постколонијални општества во кои постои артикулирање на желбите на урбаниот сиромашен слој и ниските средни класи

- фундаментализмот црпи сила од глобализацијата, бидејќи глобализацијата ја подрива способноста на граѓански национализам за воспоставување на сигурни и стабилни политички идентитети.

Интересни се и гледиштата на одредени научници кои на симплифициран начин го објаснуваат ширењето на фундаментализмот. Според нив, фундаменталистичките решенија се симплифицирани: светот мора да биде создаден одново, постојните структури мораат да се заменат со сеопфатен систем, кој ќе почива на религиски идеи и принципи, систем кој ќе го опфаќа правото, политиката, општеството, културата и економијата.

Говорејќи за фундаментализмот може да се заклучи дека неговата голема сила, демонстрирана со се поголемиот број на фундаменталистички движења од крајот на 20 век, лежи токму во неговата способност да произведува политички активизам и да ги мобилизира следбениците. На тој начин фундаментализмот делува и на психолошко и на општествено ниво. На психолошко ниво привлекува и нуди сигурност во еден современ и несигурен свет, а на општествено, тој станува привлечен и за образованите и за различни

структури, сепак тој посебно е успешен во посветување и ислишување на желбите на економски и политички маргинализираните.

Интересно е и сфаќањето на Хејвуд за различните специфики на фундаментализмот. Според него различните фундаментализми се посматраат како нешто што чини една хипотетичка фамилија, но сепак, членовите на таа фамилија по три основи се разликуваат еден од друг: (1) по тоа што потекнуваат од различни религии, (2) по тоа што фундаментализмите се појавуваат во многу различни општества и (3) по тоа што постојат разлики меѓу политичките причини со кои се поврзуваат (Hejvud, 2005).

Врз основа на сето ова, би можело да се истакне дека фундаментализмот е стил на мислење во кое извесни принципи се признаваат како суштински вистини, кои без оглед на нивната содржина, имаат неоспорен и најважен идентитет. Иако видовме дека фундаментализмот во најголем број случаи се идентификува со нефлексибилност, догматизам и авторитаризам, сепак во одреден број случаи тој може да биде и израз на несебичност и посветеност на принципот.

2. Религиски фундаментализам, поим и видови

Религијата и политиката често пати можат да се поклопат и тоа по најразлични основи, а секако една од нив е онаа која се однесува на најзначајните идеолошки традиции. Етичкиот социјализам на пример станува составен дел на различните верски доктрини и тој придонесува за настанување на христијанскиот и муслиманскиот социјализам. Протестантизмот, исто така, ги доведува до обликување идеите за самотивирање и индивидуална одговорност која наоѓа израз во класичниот либерализам. Религискиот фундаментализам се разликува по тоа што ги набљудува и анализира сите аспекти на јавниот и приватниот живот како секундарни во однос на објавување на верската доктрина. Од тоа гледиште и општествата би требало и политички и општествено да бидат организирани на основа на она што се смета за клучно, односно, вистински религиски начела, начела на кои почиваат светите списи. Бидејќи таквите

начела можат да се развијат во потполн поглед на свет религискиот фундаментализам оправдано може да се смета за идеологија.

Постојат спротиставени мислења од каде потекнува религискиот фундаментализам и зошто тој се јавува посебно кон крајот на 20 век? Според едно гледиште фундаментализмот е движење, односно, прилагодување кое го прават општествата со цел навикнување на модерната и секуларна култура, а според друго фундаментализмот има трајно значење и последица е на неуспехот на секуларизмот да ги задоволи поголемиот број на човечки потреби, посебно оние кои се поврзани со неговиот духовен живот.

Според Хејвуд, религискиот фундаментализам преставува нетипична политичка идеологија и тоа двосмислено. Првенствено, религискиот фундаментализам се шири низ мноштвото религии, без оглед на нивните доктрини и второ, без оглед дали религијата традиционално се занимава со светите или духовни ствари, необична е помислата дека религиските доктрини и вредности чинат политичка идеологија. Но, сепак, како што потенцира Хејвуд, фундаментализмот е поинаков пред се поради фактот што религиските идеи не ги третира како сретство за одбрана или разубавување на политичките доктрини, туку како материја на самата политичка мисла. Токму како програм на сеопфатно реструктуирање на општеството на религиска основа и во склад со религиските принципи, фундаментализмот заслужува да се класифицира како засебна идеологија (Hejvud, 2005: 308-310).

Повеќето теоретичари истакнуваат дека религискиот фундаментализам е плод на модерноста и во склад со тоа треба и да се третира како современа и модерна појава. Посебна специфика се трите фактори кои се посебно релевантни за религискиот фундаментализам а тоа се: секуларизација, постколонијализам и глобализација.

Облици на религиски фундаментализам се појавуваат во различни делови на светот. Во САД на пример, во седумдесетите години на 20 век почнува да расте значењето на христијанскиот фундаментализам и тоа како последица на појавата на христијанската десница која се залага за забрана на абортусот, воведување на молитви во американските училишта и враќање кон традиционалните семејни вредности. Во Израел, исто така, расте еврејскиот фундаментализам и тоа како резултат на обидите на палестинците во создавањето на држава да земат дел од територијата на Израел и така се зајакнува еврејскиот фундаментализам кој долго го преставуваат група на мали религиозни партии.

Хиндуистичкиот фундаментализам во Индија се развива како отпор на ширењето на западниот секуларизам и желбата да се спротисти на влијанието на другите религии како што се исламот и религијата на Сиките.

Религискиот фундаментализам има свои обележја и специфики, а тие се следните:

-религија и политика (духот на религискиот фундаментализам во голема мера е инкорпориран во суштинското негово отфрлање на јавното и приватното, при што на едно ниво фундамнетализмот е манифестација на политиката на идентитетот. Се поаѓа од фактот што глобализацијата и секуларизацијата придонесуваат за слабеење на традиционалните норми и вредности, при што многумина ги лишува од идентитет, а интензитетот и жарта, кои се типична карактеристика на фундаментализмот, ја устоличуваат религијата како примарен колективен идентитет, давајќи им на нејзините припадници чувство на припадност, која во друга ситуација не би ја имале.

-фундаменталистички мотиви (во најширока смисла на зборот, фундаментализмот се однесува на приврзаност кон идеи и вредности кои се сметаат како базични или втемелувачки. Идеите фундаментализмот ги презема од Светите книги и текстови, кои го полагаат правото на тоа да ја изразуваат откриената божја реч. Но, сепак, иако религискиот фундаментализам е поврзан со овие свети книги, посебно со дел од нивната доктрина, не треба во потполност да се изедначува со нив.

-антимодернизам (модернизмот се идентификува со либерализмот, а либералниот индивидуализам од религискиот фундаментализам е раздвоен првенствено во однос на моралниот дискурс, при што симболично може да истакне дека тука се всадува една морална провалија, бидејќи либерализмот ги поттикнува луѓето да ги прават сопствените морални избори, имаат слобода на морално расудување, додека религискиот фундаментализам од нив бара да се прилагодат на пропишаниот и од бога даден морален систем, без апсолутно никакво право на морален избор.

-милитантност (фундаменталистите, посебно религиските фундаменталисти, со посебна чест сакаат на нив да се гледа како на борци, првенствено во смисла дека милитантноста подразбира жар и страст на оној кој директно е инволвиран во борбата. Ова подразбира зголемена тенденција кон конфликти кои содржат религија, бидејќи религијата почива на клучни вредности и верувања).

Говорејќи за религискиот фундаментализам, најчесто се говори за три облици на фундаментализам и тоа: исламски фундаментализам, христијански фундаментализам и други фундаментализми (Hejvud, 2005: 314-319).

3. Ислам, специфики и исламски фундаментализам

Исламот е една од монотеистичките религии, втора по бројност, со тенденција на континуиран пораст. Исламот како религија е присутна на сите континенти но најдоминантна е на средниот Исток во Мала Азија, на Кавказ, Северна Индија, Југоисточна Азија, Северна и источна Африка. Според познатиот проучувач на религиите Елијаде, самиот термин ислам потекнува од четвртата форма на глаголот *slm-aslama* што значи да се покориш (Елијаде, 1996: 178). Верниците кои ја практикуваат исламската религија се нарекуваат муслимани, верските обреди ги практикуваат во џамија, учат од Светата книга Куран, и според етимологијата на самиот збор муслиманот е партиципиент на активностите, односно, оној кој се покорува.

Исламот е најмлада светска универзална религија, која настанува во шестиот век од нашата ера на Арабискиот полуостров. Исламот има одредени специфики, меѓу кои позначајни се следниве:

- клучниот елемент на оваа религија преставува преданоста кон единствениот Бог-сторител
- тој е меѓу првите објавени религии што без политизам можел да конституира и правна држава
- исламот е типична религија на откровение, бидејќи сите поставки од Куранот што ги оставил Мухамед, тој ги зема како директни изливи и диктати на божјата воља
- има свој основач-Мухамед, кој води практичен живот, се посветува на медитација, но и на морална и верска преобразба
- света книга е Куранот, слово божје, кој е извор на теологија и на законодавство
- специфични пет столба на исламот-вера, молитва, пост, зекат, аџилак.

Ако се гледа историјата на исламот, може да се забележи одреден судир помеѓу религијата и политиката, помеѓу исламските водачи кои често биле флексибилни во примена на исламските принципи на политичкиот живот, и фундаменталистите кои верувале дека принципите дословно треба да се следат. Но сепак треба да се појасни дека фундаментализмот во исламот не значи слепо верување во потполната вистина објавена во Куранот, бидејќи нејзе ја прифаќаат сите муслимани, а во никој случај сите муслимани не се фундаменталисти, туку фундаментализмот во исламот подразбира интензивна и милитантна вера во исламот и поентата на исламските фундаменталисти е да воспостават примат на религијата над политиката.

Политички гледано најзначаен модерен фундаментализам е без сомнение исламскиот. Двете жаришта на фундаменталистичките движења во исламскиот свет се појавиле во текот на 19 век на различни места-салафизмот во Арабија и деобандизмот во Индија. Двете движења настанале како реакција на отпорот на влијанието на британскиот колонијализам и ширењето на европските модернистички идеи, а ги карактеризира ригидно толкување на Куранот и отфрлање на сите модерни интерпретации. Во 20 век двете движења брзо биле раширени, првото поради влијанието на богатите заливски монархии, а второто меѓу сиромашното население на индискиот потконтинент поради прифаќање на идеологијата како сретство за исполување на антизападњаштвото и како антипатија према неоколонијализмот на западните сили. Двете фундаменталистички движења произвеле екстремни струи кои ја обележуваат геополитичката ситуација на Блискиот Исток во почетокот на 21 век-салафистичката Ал-Каеда основана од страна на Саудијците и деобандиските талибанци во Пакистан. Подудирањето на основните постулати на овие движења и задничката борба против СССР во Авганистан доведуваат до политичка синтеза што најјасно се одразува во талибанскиот режим во Авганистан 1997-2001 г. Исламскиот фундаментализам посебно бил успешен во искажување на тежнението на градската сиромаштија во земјите во развој, кои до седумдесетите години на 20 век многу често биле привлечени од социјализмот.

Повеќето научници сметаат дека еден од најзначајните општествени феномени кон крајот на 20 век е појавата и зачудувачкиот брз развој на политичкиот ислам или исламскиот фундаментализам. Во тој контекст тие и го сфаќаат исламскиот

фундаментализам како конзервативна политизирана интерпретација на исламот која е се поприсутна ширум исламскиот свет.

Според Јефтиќ, поентата на исламскиот фундаментализам е да ја пронајде вистинската смисла на исламот и врз негова основа да се преуреди и организира целокупниот живот на исламскиот свет воопшто. Самите фундаменталисти, припадници на исламот, сметаат дека исламскиот фундаментализам е нормално барање на муслиманите верници, првенствено кон самите себе и тоа едноставно кажано преставува само желба индивидуалниот и колективниот живот да се поистовети со нивниот идол и идеал-божјиот пророк Мухамед. Јефтиќ, исто така, истакнува дека шеријатското исламско право, кое настанало во периодот меѓу VIII и X век содржи и меѓународна компонента. Имено, според шеријатското право, дел од правните норми, кои ја регулираат меѓународната правна материја не се засебен дел на исламското право, туку само корпус на норми кои ги регулираат односите меѓу муслиманите и немуслиманите, без оглед дали тие се наоѓаат надвор или внатре во исламската држава. Понатаму, потенцира Јефтиќ, меѓународната правна компонента на шеријатот не е територијална, туку персонална, исто како и самото исламско право воопшто. Токму тоа произлегува и од учењето на исламот дека како религија тој се однесува на целиот свет и аналогно на тоа сите меѓучовечки односи мора да бидат регулирани врз исламското право. На основа на тоа се смета дека сите земји, на целата земјина топка, мора да бидат уредени како единствена држава во која ќе се владее врз основа на исламските закони, а тоа подразбира дека никаков политички ентитет не може да егзистира надвор од исламската заедница како траен и непобитен. Во таа смисла, заклучува Јефтиќ, шеријатското право им налага на муслиманите, и како единки и како заедници, целиот свој живот да ја извршуваат исламската мисија, се додека целата земјина топка не се претвори во единствена држава (Јефтић, 2009: 280-281).

Според Хејвуд, оживувањето на исламскиот фундаментализам во 20 век започнува со основање на муслиманското братство во Египет во 1928 година, а посебно од 70-тите години фундаменталистичките групи никнуваат во повеќе исламски земји и добивале се поголема подршка од младите и политички ангажираните лица. Како пример за тој процес е 1979 година, Иран кога народната револуција на власт го носи ајатолахот Хомеини и со тоа Иран се прогласува за исламска република. Како други примери може да се наведат Пакистан и Судан, кои под влијание на фундаменталистите го воведуваат шеријатското

право, потоа во 80-тите години во Либан, во Бејрут каде делови од градот биле под апсолутна контрола на фундаменталистите. Турција, исто така, може да се посочи како пример, при што уставен облик фундаментализмот добива на значење во 2002 година кога добива на значење партијата на правдата и развојот. Специфичен облик на современ фундаментализам се талибанците, кои се сврстуваат во редот на радикален фундаментализам и кои одбиваат било каков компромис со било какви идеи кои отстапуваат од нивниот поглед на свет. Исто така пример за нов радикален фундаментализам се групите цихад кои се појавуваат во 90-тите години, а најзначајна од нив и најекспонирана е Ал-Каеда предводена од озлогласениот Осама бин Ладен. За овие групи приврзаноста кон исламот добива облик на цихад под кој се подразбира света војна која се води посебно против САД и Израел, а клучната цел е отстранување на надворешното влијание од Саудиска Арабија. Таков милитантен фундаментализам се искажува и преку тероризам и самоубиствени напади какви што беа тие на 11 септември 2001 година во САД, на Бали во 2002 (Hejvud, 2005: 310-320) и во Лондон и Мадрид во 2005 година.

Научниците кои го проучуваат исламскиот фундаментализам истакнуваат дека муслиманите секоја света војна која ја водат ја сфаќаат како борба за остварување на добро дело, поконкретно на изведување на вистинскиот-прав пат на оние верници кои случајно или намерно залутале. Тие се водат од одредени максими кои сите индивидуално си ги интерпретираат а ги има во Куранот, како на пример, :Ви се препишува борба која не ви е по воља. Не сакате нешто, а тоа може да биде добро за вас, а нешто друго сакате, а тоа може да биде лошо по вас. Алах знае, а вие не знаете (Куран, 216).

Во Куранот во одредени сури, посебно кога се говори за слободата, на суптилен начин може да се види одредени аспекти на фундаментализам. Во една сура посебно се потенцира дека исламот не е проста религија, чија единствена цел е да ја објави својата вистина и со тоа да се заврши целата мисија, туку исламот е една филозофија која има за цел движење и акција чија цел е ослободување на човекот. Затоа и треба да се шири исламот во државите, бидејќи може да се прочита во сурите дека одредени општества не умеат и не го организираат животот на своите граѓани според правилни и добри правила и затоа исламот треба да придонесе таквите општества да исчезнуваат бидејќи тие оневозможуваат ослободување на човековите битија и да доведат до исклучиво владеење

на божјата власт. За исламот слободата не е изразена во движење чија цел е да ги заштити луѓето од злоупотреба на власта, туку пред се во обврската да се потчини кон божјите заповеди, а праведно е само она што го бара исламот без разлика што за тоа мисли верникот. Во Куранот јасно се вели-ви се пропишува борба иако не ви е по воља, не сакате нешто а тоа може да биде добро за вас, а друго пак може да сакате а тоа да е лошо за вас. Алах знае а вие не знаете. Луѓето не се способни сами да оценат и проценат што за нив е добро а што не е. Тоа може да го заклучи само Бог (Kuran, ајет 216, 217).

Кога се говори за исламскиот фундаментализам, може да се забележи и многу од традиционалниот ислам останува само како далечен идеал, но без оглед на тоа, сепак имал влијание врз исламскиот фундаментализам. Голем број на верници, кои секојдневно се соочени со егзистенцијални проблеми и беда и сиромаштија, причината ја гледаат, за таквата нивна положба, во погрешниот однос кон вистинската религија или непочитувањето на најдобрата религија од сите кои постојат и поради тоа често може да дојде и до спонтани но и организирани движења на верници кои имаат една и единствена цел-враќање на традиционалните религиски вредности.

Како примери за радикални испади на исламистите или фундаменталистите има повеќе примери, а дел од ни истакнавме. Иналцик, кој по вокација е историчар, на себесвојствен начин пишува за фундаментализмот, посебно за светата војна. Според него газа-светата војна била како идеал мошне значаен во основање и развојот на некои муслимански држави. Општеството во тие краеве се собразило со посебна култура и идеологија која ја величела светата војна. На тие територии треба да се воспостави власт која ќе се практикува по шеријатското право засновано на Куранот (Иналцик, 1974:11).

Интересно е и поимањето на исламскиот фундаментализам за мирот, но првенствено за тоа да се појасни треба да се укаже и на некои други специфики на самиот исламски фундаментализам. Тој претставува едно движење со свој специфичен поглед на светот кој е карактеристичен за целиот исламски свет. Негова основна идеја е усогласување на личниот и колективниот живот со исламскиот идеал. Бидејќи исламскиот идеал го има воспоставено божјиот пророк Мухамед, за фундаменталистите тоа значи поистоветување на секојдневните активности на исламскиот верник со животот на втемелувачот на исламот-како голема монотеистичка религија. Оттука доаѓа и називот

фундаментализам-бидејќи станува збор за движење кое за основна цел го има пронаоѓањето на вистинската суштина на исламот т.е.неговиот фундамент.

Анализирајќи го исламскиот фундаментализам, Јефтиќ ќе истакне дека за муслиманите најидеален облик на исламот е оној кој е во Медина од 622-632 година и кој го развива и зацврстува Мухамед, јасно е дека исламскиот фундаментализам е иманентен на исламот како религија. Но, како што тој потенцира, не смее да се избрише од вид и фактот што фундаментализмот го има и во други религии и идеологии, но и не треба да се отфрли ставот дека начинот на кој поедини групи на муслимани го доживуваат исламот и обидите да својот живот го поистоветат со животот на пророкот не е идентичен кај сите групи, во склад со тоа може да се разликуваат и неколку вида на фундаментализам. Во таа смисла, потенцира Јефтиќ, треба да се истакне дека една од основните дистинкции врз основа на која се прави разлика помеѓу поедини фундаменталистички насочувања е степенот на милитантност. Во однос на степенот на милитантност најрадикалните групи се ословуваат со терминот исламисти или исламски радикалисти и кога се говори за исламски фундаментализам, тогаш најчесто се мисли на нив (Јефтић, 2009:306-307).

Прашањето за спречување на исламскиот фундаментализам е посебно значајно прашање и едно од клучните се однесува на барањето одговор на следново-откаде доаѓа најголемата опасност за ширење на фундаментализмот? Секако дека не е можно со едноставна акција да се превенира и сузбие фундаментализмот, но сепак треба да се истакне дека само со заедничка акција и сериозен пристап на сите инволвирани и институции може да се запре и превенира развојот на фундаментализмот.

4. Исламскиот фундаментализам на Балканот

Секако дека политизираниот ислам или исламскиот фундаментализам не го одминува Балканскиот полуостров, првенствено поаѓајќи од фактот што голем дел од населението што живее на Балканот е со исламска вероисповест. Анализирајќи го исламот и неговиот развој на балканскиот полуостров може да се забележи една тенденција на суптилна радикализација. Имено од појдовното стојалиште, преку современи интерпретации и современи погледи на свет, постепено се враќа наназад, односно, се оди

кон догматскиот пристап и политизација на веропоучението. Уште за време на Југославија, поглаварот на ИВЗ реис Јакуб Селимовски во една прилика ќе потенцира: „Од религиски аспект гледано никогаш и никого не треба да го иритира фактот што во места каде муслиманите се мнозинство или го чинат целото жителство, нивна религиозна обврска е да се вратат на организирање на сите општествени односи на база на исламот, бидејќи пред се исламот има свои ставови за општествено-политички, економски, социјални и финансиски системи“ (Препород, списание на ИВЗ, 15.11991:20)“. Вака сфатено со право може да се потенцира дека водачот на сите муслимани или првиот човек на верската исламска организација директно се залага за создавање на уредена муслиманска држава.

За политизацијата на исламот и егзистирањето на исламскиот фундаментализам на Балканот говори и Јефтиќ, кој на директен и сеопфатен начин укажува на приликите кои придонесуваат за јакнење на политичкиот ислам ширум државите на Балканот, со една сеопфатна стратегија и опис на поединечните случаи. Тој поаѓа од едно единствено, но суштинско прашање од што почнува да се остварува политизацијата на исламот? Поаѓа од БиХ, каде како што потенцира почнува исламизирањето на републиката, а тоа пред се се манифестира со воведување на верска поука во образованието, дозволување на девојчињата да не се соблекуваат за време на часовите по физичко воспитание, консумирање на јадења според исламски прописи во болниците и затворите, забрана за порнографски списанија по трафиките, и што е посебно значајно, обид да се создаде посебна исламска воена сила. Тоа можело да се види при обидот за прогласување на “Муслиманскиот национален собор за Санџак”. Поентата на тоа е, како што истакнува Јевтиќ, да се одвои дел од Сбија и Црна Гора, што би било прва етапа во создавањето на исламска држава во Југославија. Потоа ќе следи обединување со Космет и Западна Македонија, каде има претежно муслиманско население. Како поткрепа за таквите ставови, Јевтиќ ги обелоденува и истражувањата каде се покажува висок степен на религиозност на муслиманската популација и тоа во смисла на директна врзаност за верскиот водач и со тоа се потврдува дека масовното учество на Албанците во сецесионистичкото движење не би се одвивало доколку немало директна или премолчена поддршка од ИВЗ (Јефтиќ, 2009: 265-267).

Од интервјуата што ги дава поглаварот на Исламската верска заедница во Македонија реис Сулејман Рецепи може да се заклучи дека на суптилен начин се пропагира исламот но без политизација на иститот.. Во неколку наврати тој ќе истакне дека патот по кој оди Македонија нема двојба, бидејќи и македонскиот пат и патот на сите муслимани е Алаховиот пат, а на тој пат нема место за нација.

Говорејќи за балканскиот фундаментализам, може да се забележи и специфичност во Босна. Како што потенцира Јевтиќ, покрај многуте верски организации и училишта, кои се присутни во Босна, не изникнува ниту еден горлив поборник за цихадот, туку тој доаѓа од Космет и целта е во Сараево, да ги подучува босанците што е вистински ислам. Таквото посебно учење свое најголемо упориште го наоѓа во нови Пазар, како најбошњачки град. Исто така Јевтиќ потенцира дека се оди на ширење на флоскули кои потенцираат насилство и кои истакнуваат дека говорот на сабјата е поискрен од говорот на писмата. Поентата е дека се сака да се укаже дека положбата на муслиманите не може да се подобри со помош на хартија и писанија и се настојува да се докаже дека вистински начин на подобрување на положбата на муслиманите е првенствено преку пренесување на исламот во сите места и уверување на луѓето дека постои само Алах. Потоа се истакнуваат сентенци дека треба да се прочистат срцата на верниците од сите идоли и на крај ако е потребно одење во света војна-цихад. Радикалните исламисти одат со кфалификација дека не смее да се помисли дека исламот поинаку ќе опстои, освен со трите свети нешта-вера, економија и одење кон Алах кога за тоа ќе дојде време-цихад (Јевтић, 2010:10-11).

Кога се говори и за фундаментализмот на Балканот не може да се прескокне и Албанија. Научниците кои го проучуваат фундаментализмот, истакнуваат дека во Албанија се случиле промени и тоа суштински промени. Со текот на времето албанските муслимани се од умерениот ханифејски ислам, кој во својата суштина значи коегзистирање на муслиманите со немуслиманите на еден специфичен и себесвојствен начин и наместо него се повеќе прифаќање на вахабизмот. Посебно е опасно ширењето на вахабизмот бидејќи се знае дека неовахабизмот е идеологија на Ал-Каеда.

5. Христијанство, специфики и христијански фундаментализам

Христијанството е монотеистичка религија со најголем број на приврзаници. Христијанството спаѓа во објавени религии, кои своето учење го сметаат за непосредна објава на бог преку негов посредник, но и за апсолутна религија-религија во која е искажана конечната вистина. Христијанството се дели на православие, католицизам и протестантизам. Света книга на припадниците на оваа религија е Библијата-Нов Завет, кој е составен од четири евангелија (по Марко, Матеј, Лука и Јован), дела на светите апостоли, посланија на апостолите. Централна личност во христијанството е Исус Христос, неговиот живот, неговото учење, неговите морални ставови. Исто така значајно за христијанската религија се и христијанските собори, христијанската теологија и доктрината за Светото тројство.

Кога се говори за христијанскиот фундаментализам може да се споменат неколку специфики, а секако една од нив е етничкиот национализам како основа за христијански фундаментализам. Пример за тоа е Северна Ирска, каде во 1969 зовре евангелскиот протестантизам и се случија нереди. Како што истакнавме, поентата на фундаменталистите е да преовладува религијата над политиката, па во тој контекст новата христијанска десница која се појавува во 70-тите години на минатиот век преставува еден нов развој во тој контекст настојувајќи да ја врати Америка кон Исус и да ги спои религијата и политиката. Всушност новата христијанска десница се однесува на широка коалициона група која првенствено се занимава со морални и општествени прашања, а насочени се кон одржување или обновување на она што тие го сметаат за христијанска култура. За нејзино формирање главни се две причини и тоа: прво во САД и во другите земји, во поствоениот период доживуваат значајно проширување на јавната сфера и вториот фактор е се поголемото политичко значење кое им се дава на групите како што се црните, хомосексуалците, чие напредување ја загрозува традиционалната општествена структура. Поентата на новата христијанска десница е борба за обнова на традиционалните семејни вредности.

III. РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ВО БАЛКАНСКИОТ РЕГИОН И Р. МАКЕДОНИЈА

1. Односот помеѓу религијата и политиката

Иако религиските организации не спаѓаат во редот на политички институции, сепак во текот на историјата, религијата многу често била плашт позади кој се прикривале одредени политички интереси. Поврзувањето на светото и световно кај христијанската конфесија е присутно од 313 г. (со Миланскиот едикт) кога црквата и државата стапиле во една „недозволена,, врска која трае и до ден денес. Во минатото ваквите хармонични односи помеѓу христијанската црква и државата овозможувале заеднички интерес и на двете страни: општествено-политичката организација добивала морално оправдување, а религиската организација, заштита и сигурност од внатрешните и надворешните опасности.

Слична е ситуацијата и во исламската верска традиција каде што имаме силна поврзаност помеѓу световното и духовното при што религиската заедница сеуште преставува значајна сила во општествениот и политичкиот живот.

Вплеткувањето на политиката во религијата може да доведе до проблеми во општеството кои настануваат како резултат на политизираната религија која води кон конфесионален хомогенизам и идеологизирана религија која води кон фанатизам кој може да заврши со тероризам кон религиските неистомисленици.

Во современите општества се повеќе се наметнува идејата за процесот на секуларизација како модел во кој имаме јасна одвоеност на световното од духовното. Во едно такво секуларно општество религијата е политички немоќна бидејќи е ограничена само на сферата на приватното. Во овој модел се оди кон деконфесионализација на политиката а тоа значи да не се користи религијата и религиските заедници за било какви политички намени. До проблеми и конфликти во одредено општество може да дојде само доколку власта се обидува да ја злоупотреби религијата и религиските заедници за свои

лични интереси и обратно доколку религиските организации се обидуваат да ја злоупотребат државната власт за реализација на одредени свои цели.

Во современите мултикултурни и мултиконфесионални општества ваквиот сојуз помеѓу религијата, религиските заедници и политиката би можел да доведе до зголемување на меѓуетничките и меѓурелигиските тензии и отварање можности за отворени судири и конфликти помеѓу припадниците на различните етнички и религиски групи.

Современите глобализациски трендови доведуваат до една ситуација во која е зголемена интеракцијата помеѓу различните религиски и етнички групи. За разлика од порано кога народите, културите, државите цивилизациите биле помалку или повеќе изолирани едни од други во нашето современе непрестано и неизбежно делуваат едни на други. Ваквата интензивна интеракција може да доведе до два спротивни ефекти. Од една страна поголема е опасноста од избивање на судири помеѓу различните етнички и конфесионални групи кои сега се во исто општество бидејќи може да доведе до недоразбирање и непријателство. Од друга страна, сите поблиски контакти помеѓу различните култури и религии може да доведат до смалување на разликите помеѓу нив а со тоа и да се намали опасноста од судири.

Зголемената поврзаност помеѓу религијата, религиските заедници и политиката беше особено карактеристична за просторите на поранешна Југославија по падот на социјализмот кога религијата и културата на која што таа делува станаа главно обележје на идентитетот на поединците и групите. По падот на комунизмот кај припадните на општествата од поранешна Југославија се појави криза на идентитетот. Припадниците на различните етнички групи едноставно почувствуваа потреба за идентитет кој ќе ги разликува од другите. Потребата за припаѓање на одредена група и идентификација со таа група, во транзициониот период, во голема мера припадниците ја најдоа во религијата.

Според Иван Цвитковиќ, етничките конфликти на тлото на поранешна Југославија во најголема мера кулминирале на хрватско-српско-бошњачката линија. Во рамките на секој од овие три народи, религиите и конфесиите биле (некогаш повеќе, некогаш помалку) фактор на општествена интеграција. Националните заедници во такви услови во своите системи на вредности ги имплементирале и религиските вредности. На тој начин се трасирал патот на сакрализација на нацијата, а религијата и конфесијата ја нагласувале

својата интегративна функција и улога помеѓу припадниците на иста национална заедница, но и дезинтегративна во однос на членовите на другите национални заедници. Дезинтегративноста посебно била очигледна кога се појавувале непријателства помеѓу религиите и конфесиите. Во услови кога религискиот и националниот идентитет, се преклопуваат, (Хрватите припаѓаат на римокатолицизмот, Србите на православието а Бошњациите се припадници на исламот) религијата преставува значајна сила која влијае и на меѓуетничките конфликти (Cvitković, 2004: 207).

Во вакви прилики, религијата игра улога на некој вид национална идеологија а во тој контекст доминира ставот за единството на конфесионалното и националното и дека со јакнење на религијата и конфесијата се јакне нацијата.

Како што спомнавме претходно, силниот линк помеѓу политиката и религијата може да доведе до проблеми во општеството кои настануваат како резултат на политизираната религија која води кон конфесионален хомогенизам и идеологизирана религија која води кон фанатизам кој може да заврши со тероризам кон религиските неистомисленици. Според голем број на автори фундаментализмот верата ја менува во идеологија. Религискиот фундаментализам често се манифестира како потполно или делумно отфрлање на модерните идеи, било да е во прашање, религиската толеранција, секуларизацијата, различните достигнувања во сферата на науката и технологијата кои од различни причини не се во склад со одредена верска доктрина.

2. Религиските организации и политичките партии во Западен Балкан

После падот на комунизмот и плурализмот во сферата на политиката, во Западен Балкан почнуваа да се појавуваат и религиски ориентирани партии. Во таа насока можат да се детектираат два типа на религиски ориентирани партии. Во првата група спаѓаат партии кои со своето име покажуваат верска со одредена религија а во втората група спаѓаат оние партии кои со своите програми или сктивности на теренот покажуваат дека реализацијата на религиските цели им е особено важен дел од идеологијата и праксата.

Најкарактеристичен пример во таа насока е партијата на муслиманите СДА која е основана во Босна. Босанската политичка заедница е најексплицитен пример за влијанието на религијата врз политиката. На територија на Босна и Херцеговина паралелно егзистираат три верски и етнички групи: Хрвати кои се припадници на римокатолицизмот, Срби кои се припадници на православното христијанство и Бошњациите кои се припадници на исламот. Интересен е фактот што за време на комунизмот Бошњациите, односно етничката група која го прифатила исламот за време на доминацијата на Отоманското царство на овие простори биле нарекувани муслимани како посебна нација во рамките на поранешна Југославија. Овој продукт на комунистичките власти (муслиманска нација) ги апсорбирала во себе сите припадници на Исламот без разлика дали се работи за вистински верници или пак на припадници на таа култура. Под влијание на Алија Изетбеговиќ и неговите приврзаници во БиХ се родила идејата за создавање на една партија која би ја нарекле „Југословенска муслиманска партија„ Но оваа иницијатива се судрила со тогашниот владеачки политички став во Босна и Херцеговина дека формирањето на политички партии со верски предзнак е недозливо па затоа е избрано ново име на оваа политичка партија „Странка за демократска акција„, скратено СДА со што ќе се овозможи нејзина регистрација. Од Програмската декларација веднаш може да се види дека се работи за верска партија. Во врска со тоа во Член 1 се вели: „Партијата за демократска акција е политички сојуз на граѓаните на Југославија кои припаѓаат на муслиманскиот културно-историски круг, како и сите други граѓани на Југославија кои ја прифаќаат програмата и целите на партијата„. Партијата е основана во 1990 година и од цитираниот член 1 јасно се гледа нејзината панисламска ориентираност односно обединување на сите муслимани од сите републики на Југославија (Албанци, Турци, Роми) а не само на муслиманите од БиХ (Јефтић, 2012).

Може да се каже дека периодот од 1990 до 2000 година за Босна и Херцеговина претставува период на радикална политичка мобилизација на религиските заедници, религиските верувања и симболи за политичка намена. Најважните конфесионални институции давале легитимитет на политиките кои следеле речиси ист идеал: една нација, една конфесија, една држава. Во оваа земја религиската припадност во основа значи и имање и на низа други показатели. Ако во послевоена Босна и Херцеговина знаете кој е која религиска припадност тогаш знаете и која е националност (Бошњак, Србин, Хрват)

кои дневни весници ги следи, во кој квартал живее или би скал да живее и за која политичка партија би гласал (СДА, ХДЗ,СДС). Србите, Хрватите и Бошњаци во Босна и Херцеговина ја користат својата религија и конфесија за самоидентификација.

Втората важна етничка групација во која доминира исламот се Албанците кои се населени во Косово и Метохија. Меѓу политичките партии кои делуваат на Косово, делува и една мала политичка партија која се вика „Партија на Правдата,, Таа се дефинира како партија која за основа го има религискиот конзервативизам и се бори за интересите на муслиманите. Оваа партија силно ја подржува акцијата за изградба на централна приштинска џамија која ќе може да собере што поголем број на муслимани кои ја практикуваат својата вера, потоа се залага за воведување на верска настава во јавните училишта и за овозможување на девојките во училиштата да носат марами (Јевтић, 2012: 120).

Албанците во Р. Македонија се припадници на исламот но ни една значајна партија на Албанците во Македонија не ниедна од нив нема во своето име некоја асоцијација на религија. Причините за тоа е што уште на почетокот постоечките политички партии (во Р. Македонија и на Косово) своите активности поврзани со исламот ги вткале во идејата на албанскиот национализам. На тој начин секое повикување на албанскиот национализам е повикување на ислам. Во Р. Македонија најмоќни албански политички партии се „Демократската унија за интеграција,, и „Демократската партија на Албанците,, И во моќните политички партии кои ги собираат околу себе православните верници нема партија со верски предзнак. Познато е дека порано функционираше „Демохристијанската партија,, на Македонија но бидејќи не успеа да собере поголемо членство оваа партија повеќе не постои во политичкиот живот на Р. Македонија (Матевска, 2011). Но овде мораме да истакнеме дека и владеачката македонска политичка партија ВМРО-ДПМНЕ во својот статут член 7 нагласува дека „ВМРО-ДПМНЕ е народна партија со демохристијанска ориентација, која се заснова врз христијанско поимање за човекот и дава етичка основа за одговорна политика.

Според пописот на политички партии во Црна Гора може да се заклучи дека не постои ниедна политичка партија која во своето име има религиски елементи. Најголемиот процент на жители на оваа држава се припадници на православно христијанство но разликата помеѓу нив е дали се декларираат како Срби и припаѓаат на

СПЦ или сѐе декларираат како Црногорци и се припадници на сеуште непризнаената црногорска црква. Затоа во програмите на највлијателните политички партии има информации кои зборуваат за тој проблем. Владеачката „Демократска партија на социјалистите,, е партија во која масовно членуваат црногорците и опозициската партија „Социјалистичка народна партија,, која околу себе ги собира пред сè Србите во Црна Гора (Јевтић, 2012: 123).

Во Србија нема силни политички партии кои првенствено би се бореле за верски цели. Обиди да се формираат такви партии секако имало но тие брзо престанувале да функционираат бидејќи не може да соберат околу себе доволен број на членство. Една од таквите партии била „Српската Светосавска партија,, формирана во 1990 година а во програмските начела е наведено дека цета на оваа партија е „насочен кон духовна (верска, морална и културна обнова) на српскиот народ. Најголеми резултати во тенденцијата за формирање на политички партии на верска основа дала „Демохристијанската партија на Србија,, Овде мораме да истакнеме дека „Демохристијанската партија на Србија не е класична верска партија, туку се работи за типична демохристијанска партија која во европскиот политички живот и традиција е добро позната (Јевтић, 2012: 125).

Од почетокот на делувањето на повеќепартискиот систем во Хрватска, очигледно било дека врзаноста на населението на Хрватска за религијата не може а да не се рефлектира и на политичкото организирање. Во тој период се формирани повеќе партии чија програма и идеологија ја темелеле на верата. „Хрватската демохристијанска партија,, „Хрватската христијанска демократска унија,, и „Христијанската демократска унија,, се партиите регистрирани во Хрватска а во чии имиња доминираат верски поими (Јевтић, 2012).

Една од највлијателните партии во хрватскиот политички живот „Хрватската демократска заедница,, (ХДЗ) со текот на времето се повеќе ја нагласуваше својата демохристијанска ориентација а таквата тенденција е декларирана и во партиската програма во која постои едно цело поглавје кое е насловено како „Држава на социјална правда и христијански вредности,,.

„Словенечката народна партија,, и „Нова Словенија-Христијанска народна партија,, се политички партии кои својата идеологија ја засноваат на христијанската демократија и имаат свое место во Парламентот во Словенија.

Во програмата на „Словенечката народна партија,, стои дека: „Нашата политика е заснована на одговорноста и на христијанските демократски вредности,, и дека: „Словенечката народна партија ги почитува темелните начела на христијанската култура....,,

„Нова Словенија-христијанска народна партија,, ја застапува силната христијанска конзервативна позиција: „Се залага за традиционални општествени вредности и ја застапува позицијата на католичката црква во однос на моралните прашања (Јевтић, 2012: 130-131).

3. Религиски фундаментализам и панисламизам

Фундаменталистички тежнења постојат кај одреден број на припадници на сите религии. Она што е карактеристично за следбениците на религискиот фундаментализам, без разлика дали се работи за исламски или христијански е што нивниот основен извор за градење на идентитетот не е нацијата туку религијата. Основната идеја која се наметнува е учењето за неодоивоста на религијата и религиските заедници од државата и политиката. Фундаменталистичкото учење ја нагласува доктрината за отфрлање на модернизмот а неговите припадници во голема мера се нетолерантни кон припадниците на другите религиски групи и нивните погледи на свет.

Како социолошки индикатори на фундаментализмот Џвитковиќ ги издвојува следниве:

- Верување во буквалната непогрешивост на светите списи,
- Отфрлање на сите модерни, научни и технички достигнувања ако не се во согласност со верувањата изнесени во светите списи,
- Никој кој што отстапува од претходните две начела не е вистински верник („вистински,, христијанин, „вистиснки,, муслиман...),
- Не се прифаќа никаква политика која не е во согласност со фундаменталните религиски начела (Јевтић, 2012: 268).

Исламот претставува комплексен начин на живот, со детални упатства за моралното економското и политичкото однесување на поединците и општествените групи. Кога станува збор за исламскиот фундаментализам, кој го одликува и одреден степен на

антизападњаштво, тој е насочен кон враќање на изворниот ислам, ислам како целовитост на општествено-економски, политичко религиски систем. Во рамките на исламот се појавува и поимот панисламизам. Панисламизмот е учење за единството на сите припадници на исламот без разлика во кој дел на светот живеат, за постоење на една „муслиманска нација,, но во исто време и движење за соработка на сите исламски држави и следбеници на исламот и нивното политичко-духовно соединување во согласност со учењето на Куранот за исламската заедница. Панисламските идеи се донесени на просторите на поранешна Југославија преку Блискиот Исток а акцентот е ставен на наднационалното значење на исламот и создавање на умма-светска заедница заснована на принципите на Куранот. Затоа следбениците на панисламизмот никогаш не гледале со симпатии на развојот на националната свест помеѓу муслиманите, бидејќи, според нив, идентитетот кој што е заснован на јазикот и етносот го слабеа идеалот на солидарност и заедништво заснован на исламот.

Од друга страна мораме да истакнеме дека основните темели на сите светски религии се фактички нетериторијални. Тие се прифаќаат и применуваат насекаде во светот. Главната разлика која се прави помеѓу верникот и останатите луѓе не нивната територијална блискост или оддалеченост или на која етничка група и припаѓааа туку на верници (припадници на една религија и неверници (припадници на друга религија). Во врска со тоа ајатолахот Руколах Хомеини истакнал дека неговото враќање во Техеран во 1979 година по продолженото прогонство не побудило некое особено чувство кај него затоа што неговата „татковина,, била исламот (Simpson, 1988: 29-30).

Интензивната глобализација и современите комуникациски системи ги зголемија директните контакти помеѓу припадниците на иста конфесија низ целиот свет и придонесуваат до формирање на глобални заедници кои ги опфаќаат верниците на иста религија од сите делови на светот.

4. Политиката и Исламот со фундаменталистички елементи во Западен Балкан и Р. Македонија

При проучување на религијата врз целокупните општествени односи повеќе се третира влијанието на исламот од влијанието на христијанството. Причината за тоа е што во огромен број на земји со христијанска традиција процесот на секуларизација е многу појак па во тие земји верата е приватна работа на поединецот. За разлика од тоа, во поголем дел од исламскиот свет, со уставни норми или со праксата исламот е одреден како државна религија или уште попрецизно како основен извор на законите.

Денес муслиманите се населени во повеќе од 120 земји во светот. Во 35 држави тие го сочинуваат мнозинството од населението, а во 28 држави исламот е прогласен како службена државна вера. Тоа влијаело во голем број на муслимански земји во уставот да биде вграден исламот. Најчесто тоа го правеле со истакнување дека исламот е државна вера, но и многу од правнополитичките акти попрецизно ја дефинирале улогата на исламот како извор на сите закони. Тоа во основа значи дека ниеден пропис неможе да биде донесен доколку е во спротивност со одредбите кои ги содржи исламот, односно шеријатот.

Бидејќи според исламското учење ова вера е наменета за целиот свет, должност на секоја исламска држава во текот на целокупното нејзино постоење да ја врши исламската мисија-дава.¹ Главната цел на исламската мисија е исламот да се проповеда се додека целиот свет не стане единствена држава. Во класична смисла тоа значело дека муслиманите треба постојано да војуваат бидејќи прифаќањето на исламот преставува во крајна истанца и престанување на независноста на немуслиманските држави, но во денешни услови неможе да се реализира една таква идеја, па исламските властодржци се приморани ваквата цел да ја реализираат на поинаков начин (Јевтић, 2009: 170-179).

Кога зборуваме за исламот и политиката неможеме а да не го начнеме прашањето поврзано со исламското сфаќање на суверенитетот. Широко прифатената концепција за народниот суверенитет, во исламот во потполност се отфрла бидејќи се смета дека само

¹ Da'wah значи преобратување или проповедање на исламот. Da'wah буквално значи "издавање на покана" или "правење на повик".

Бог има право да донесува закони и дека секоја човечка акција во таа насока би било богохулење. Овде мораме да истакнеме дека идејата во исламското учење за Бог како законодавец и суверен постоеше и во еврејското и христијанското минато, но во исламот оваа теорија и денес е на сила за разлика од христијанството, каде оваа идеја е надмината во текот на процесот на секуларизација.

Според тоа, сите општества кои денес се базираат на исламот се помалку или повеќе теократски а оваа тенденција за јакнење на теократијата е се повеќе видлива од ден на ден. Како што рековме во минатото и во рамките на христијанството постоеше концепција дека секоја власт е дадена од Бога со што помалку или повеќе била изразена теократската организација на општеството. За христијанскиот свет одвојувањето на државата од религијата преставувало неопходен услов за развој. Затоа и се зацврстува идејата за народот како носител на суверенитетот. Но исламот останал врзан за средновековната традиција според која Бог директно владее со исламската држава преку законите кои ги објавил во Куранот и оваа света книга преставува и Устав и основен извор на правото во муслиманските држави.

Според познатиот политиколог на религија Мирољуб Јевтиќ, исламските земји можат да се поделат на три групи според анализата на уставните текстови и праксата врз база на нив. Во првата група спаѓаат оние исламски земји во чијшто Устав јасно е одредено дека Бог, односно Алах, е носител на суверената власт. Втората група се земјите во кои како суверен се одредени или народот или државата, било како самостојни носители на суверенитетот, било во заедница со поглаварот. Но и овде во Уставот е нагласено дека дека своите суверени права народот може да ги врши само во согласност со законите кои ги дал единствениот вистински носител на суверенитетот, Бог. И третата група на држави се оние кои суверенитето и неговиот носител се одредува на начин кој е најблизок до сваќањата за суверенитетот во Европа и САД, но сепак, со уставната одредба за исламот како државна религија може да се заклучат многу нешта во однос на суверенитетот на народот и рамките во кои тој може да се движи (Јевтић, 2009: 177- 205).

Модерната цивилизација почива на секуларистички идеи, според кои религијата е преместена во приватната сфера на поединецот. Не можеме да зборуваме за елементи на религиски фундаментализам во некоја религија се дотогаш додека изразувањето на

религиските чувства кај поединците остануваат во сферата на приватното и не го попречува нормалниот живот и истата таква слобода на припадниците на другите религии.

Одредена религија се трансформира во фундаменталистичка во оној момент кога според интерпретацијата на едно верско учење се бара воспоставување на такви општествени односи во кои се кршат правата загарантирани со „Општата декларација за правата на човеко“.

Со ревитализацијата на религијата во Западен Балкан по падот на комунизмот, а особено со ревитализацијата на исламот, се менува и самата концепција за сваќањето и проповедање на исламот. За разлика од порано кога исламот на овие подрачја давал слика дека ги прифаќа современите погледи на свет (особено во однос на секуларизацијата), сега го менува својот став. Ваквите изменети ставови за прв пат ги пропагираше поглаварот на најсилна исламска заедница на Балканот-Исламска верска заедница во СФРЈ, Реи ул улема, Јакуб Селимовски во списанието на ИВЗ на БиХ од 15.11.1991 година каде што јасно истакнува: „Гледано од верски аспект никој не треба да го иритира тоа што таму, каде што муслиманите сочинуваат големо мнозинство или сто проценти од населението, нивната религиска обврска е да се вратат на организирање на сите општествени односи на база на исламот. Бидејќи исламот има свои ставови за општествено-политичкиот, економскиот, социјалниот па дури и на финансискиот систем (Јевтић, 2009: 262).

Овој став јасно покажува за заложбата на поглаварот на сите муслимани во Југославија, онаму каде што преставуваат мнозинство, да создадат држава уредена на муслимански принципи во која немуслиманите би биле ограничени во нивните права. Имајќи го во предвид фактот дека најголемиот број на Албанци кои живеат на територија на поранешна Југославија се муслимани (повеќе од 90%) според голем број на теоретичари на територија на Западен Балкан наместо исламизација би се одвивал процесот на албанизација. Стручњаците кои се бават со демографија сметаат дека доколку се задржат постоечките стапки на наталитет за 70 години во државите од поранешна Југославија ќе бидат 60% Албанци. Тоа значи дека Србија, Црна Гора и Македонија практично ќе бидат нова Албанија (Јевтић, 2009: 264).

Тенденцијата на проповедање на ислам со фундаменталистички елементи е присутна и во македонското општество и таквиот ислам во голема мера се прифаќа од страна на албанската популација. Според изворите со кои располагаме околу 80 етнички

Албанци од Р. Македонија теолошки се едуцирале на факултетите во земји кои го практикуваат изворниот, односно радикалниот ислам. За разлика од 2010 година кога во исламскиот корпус се водеше своевидна борба за превласт и поголемо влијание во однос на тоа какво исламско учење ќе се проповеда и практикува во Р. Македонија и кој ќе раководи со ИВЗ, денес сите теолози кои беа етикетирано од страна на ИВЗ како радикални исламисти или вахабисти се интегрирани во рамките на оваа религиска институција. Денес сите теолози кои се едуцирале на исламските факултети во Саудиска Арабија и Турција се ангажирани од страна на ИВЗ како свештеници, хатиби, библиотекарите и наставници во основните јавни училишта по предметот Религија и Етика кој во основа преставува изучување на веронаука. За ваквите активности ИВЗ добива финансиска поддршка од исламски невладини организации кои ги има голем број во Р. Македонија и кои диктираат во која насока ќе се движи настава и проповедите во верските објекти но и во јавните училишта (Matevska, Matevski, 2013).

Проповедањето на тој вид на ислам кој што во себе содржи голема доза на политички примеси кај албанските верници може да го разгори национализмот, да се убедат верниците дека се маргинализирани во рамките на македонското општество и да ги мобилизира на одредена општествена акција. Таквиот национализам со одредени шовинистички елементи од страна на албанската етничка група е веќе забележлив во Р. Македонија. Нетолеранцијата во однос на етничката и религиската припадност кулминира со чести тепачки на етничка основа помеѓу помладата популација.

Во средините каде што албанската етничка група е во мнозинство (Северозападна и Западна Македонија) е забележливо непочитување на правната држава, непочитување на државните симболи (палење на македонското знаме, истакнување само на албанското знаме пред државните институции), „заборавање,, на градоначалниците Албанци да ги постават државните знамиња за време на државни празници, „етничко чистење,, на Македонците кои се вработени во локалната власт итн. Ако на ова се додаде и демографскиот раст на Албанците кој е најголем во однос на другите етнички групи во Европа и сличните проблеми со кои се соочуваа Србите во Косово во текот на 70-тите години на минатиот век, може да се заклучи дека ваквите настани не се случајни туку се поврзани со добро утврдена агенда и стратегија.

Интенцијата е да се создаде етнички чиста територија во градовите во кои доминира албанската популација (Тетово, Гостивар, Кичево, Струга, Дебар) а кои веќе имаат градоначалници Албанци а преку погоре опишаните активности тенденцијата е да се зголеми чувството на небезбедност и несигурност кај македонското малцинство во овие средини за да ги принудат да ги напуштат своите вековни огништа. Оваа стратегија се покажа како успешна во случајот со Косово па не постои никаква причина да не се спроведе и во Р. Македонија. Во прилог на оваа теза е и изјавата на поглаварот на ИВЗ во пресрет на прославата на 100 годишнината од независноста на Албанија и албанското знаме, во ноември 2012 година. Во интервју за весникот на албански јазик „Журнал плус“, поглаварот на ИВЗ Сулејман Реџеџи изјави: „Обединувањето на албанските земји е Божја волја, и затоа ние имаме обврска да ги вратиме така како што биле порано. Обединувањето на силите на албанскиот народ на сите нивоа, ќе стане реалност, а Албанија ќе има единствена граница, таа која ја создал Бог. ИВЗ со сите свои капацитети е подготвена да придонесе за националната кауза и да одговори на секој вид повик во насока на обединување на сите Албанци. Не можеме да живееме во 5 држави. Неприфатливо е вие да живеете овде, таткото да живее во матичната земја, а браќата да живеат надвор од границите,,.

Според аналитичарите, ваквата изјава на верски лидер е непримерна и неодговорна и преставува класичен обид за манипулација со верските чувства. Оваа реторика е особено опасна и води кон продлабочување на јазот помеѓу Македонците и Албанците во македонското општество но и разгорување на етничкиот екстремизам и сепаратизам кој и онака во голема мера беше засилен кај албанската популација во Р. Македонија по одвојувањето на Косово и негово самопрогласувањето на независна држава.

IV. МЕТОДОЛОШКА ПОСТАВЕНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1. Вовед

Ако сакаме да дадеме одговор на прашањето од каде потекнува актуелноста на религискиот фундаметализам и што значи неговата ревитализација на почетокот од 21 век би можеле да дадеме две спротивставени објаснувања по ова прашање. Според првото гледиште, фундаментализмот преставува суштинска девијација, симптом за прилагодување што ги преземаат општествата кога се привикнуваат на модерната и секуларизирана култура. Застапниците на второто гледиште, сметаат дека фундаментализмот е од трајно значење и тие се убедени дека тој е последица од неуспехот на секуларизмот да ја задоволи постојаната човекова желба за духовни вредности и духовна вистина. Иако шиитскиот фундаментализам во Иран произведе најжестоката обврзаност и посветеност, сепак исламот воопшто преставува средство за изразување на антизападните стремежи преку создавање на антипатија пред се кон глобализацијата како светски процес. Тоа беше сосема очигледно кај Талибанскиот режим во Авганистан и групите на джихадот (како што е Ал Каеда) за кои духовната потрага кон религиските основи и традиции стана синоним за милитантна политика и вооружена борба. Постојат неколку значајни фактори за ширење на религискиот фундаментализам во глобалното доба. Како прво тоа е кризата на секуларизацијата, па дури и десекуларизацијата на светот во Бергерова смисла на зборот. Сепак и покрај ова како што претходно истакнавме глобализацијата е најзначајниот фактор за повторна актуелизација на религискиот фундаментализам. Ова е особено присутно во делови на светот каде етничкиот и религискиот идентитет на луѓето е загрозен и постојано оспоруван. Една од суштинските карактеристики на фундаментализмот е неговата спротивставеност кон современиот свет.

Сега се поставува круцијалното прашање кои се причините да религискиот фундаментализам кој е во основа позитивна политичка идеологија да се претвора во негативен феномен, потпирајќи се на агресивноста при остварување на своите цели? Постојат повеќе извори за фундаменталистичката милитантност. Најзначајни се: тие што делуваат во име на религијата веруваат дека целите кон кои се стремат им се дадени од

Бога. Како второ фундаментализмот е облик на колективен идентитет. Политиката на идентитетот без разлика дали се базира на политички, општествени, етнички или религиски специфики има тенденции да ги подели луѓето на “наши и туѓи”. Етнички и религиски “другиот” може да биде цел на насилничко однесување. И како трето екстремните фундаменталисти прават остра разлика помеѓу доброто и злото. Во таа смисла “ние” сме избран народ и преставници на доброто а “тие” се грешни и олицетворение на злото. Наспроти исклучивоста на фундаментализмот кој наложува решенија еднаш за секогаш екуменизмот предлага идеја со која толеранцијата и дијалогот можат да бидат водени од универзални вредности. Во модерното доба екуменистичкото движење е исклучително актуелно особено во рамките на христијанството но во последно време се појавува и неоекуменизмот во чија основа е идејата за помирување на христијанството со исламот.

Од друга пак страна во едно демократско општество, за какво што и се декларира Република Македонија, принципот на религиска толеранција е мошне значаен и е еден од носечките столбови на мултиетничноста и мултиконфесионалноста. Нашата држава се развива во еден демократски дух и доколку демократичноста се вградува во секој општествен сегмент неопходно е толеранцијата (секако сфатена како еден општ дискурс), да биде еден од суштествените принципи на кои ќе почива демократијата. Со оглед на фактот дека религијата како општествен феномен е сè поприсутна во нашето општество и најголемиот процент од нашите граѓани се декларирани верници и припадници на одредена религија, тогаш е сосема јасно дека религијата има големо значење во животот на луѓето. Имајќи предвид дека Македонија е мултиконфесионална држава недвојбено е значењето на религиската толеранција, пред сè како принцип кој зближува и придонесува за комуникација помеѓу различните религиски групи.

2. ФОРМУЛИРАЊЕ НА ПРОБЛЕМОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Прашањата кои неминовно се наметнуваат и бараат елаборација од страна на научната јавност, која се занимава подлабоко со оваа проблематика, се однесуваат на барањето одговори на дилемите: колку принципот на религиска толеранција е значаен за општеството и во која мера тој придонесува за мирно разрешување на конфликти?

Имајќи го предвид големото значење што го има религиската толеранција во општеството (посебно во делот на уредувањето на односите меѓу луѓето и прокламирање на позитивните вредности), овој докторски труд ќе биде посветен на тој принцип, настојувајќи преку продлабочена анализа да ги опфати најважните аспекти кои се значајни и поврзани со религиската толеранција, како и религискиот фундаментализам како фактор кој има посебно влијание врз практичната примена на религиска толеранција во Р. Македонија.

Она што е од посебно значење за овој труд е проучувањето на декларативната и практична толеранција од страна на доминантните верски заедници во Република Македонија како креатори на религискиот живот на верниците кои секако имаат најголемо влијание врз нив и го обликуваат нивното однесување во секојдневниот живот. Несомнено големо е значењето да се согледа практичната толеранција, бидејќи имаме предвид дека толеранција во догмите скоро и да нема, а принципот на исклучивост е присутен во сите доминантни религиски системи.

Две илјади и десет години по Христос, човекот е сè уште далеку од епитетот морално совршен човек, бидејќи во своето однесување дозволува да го водат поривите на агресија и дел од ситуациите да ги решава со насилство. Светот во кој живееме е недостоеен да го носи епитетот морално изграден свет, бидејќи вредностите кои се доминантни во него се изместени, а конфликтите меѓу различните групи се дел од човековото секојдневие. Ваквиот став го поткрепуваме со низа аргументи, бидејќи секојдневно сме сведоци на настани кои изобилуваат со насилство и конфликти во кои носители се различни општествени групи (пред сè групи кои се со различна религиска и етничка определба). И тука неминовно се наметнува прашањето: дали религискиот фундаментализам граѓаните од различен тип на религиска провиниенција придонесуваат за разгорување или пак за смирување на конфликтите? Одговорот на секој познавач на

религијата и религиските феномени би се движел во насока на афирмирање на ставот за позитивните вредности што ги прокламира секоја религија, посебно вредности како што се мир, достоинство, љубов, почит, вредности кои се афирмирани и сплотени во принципот на религиска толеранција.

Токму од претходно споменатите причини во овој докторски труд ќе се обидам да го проучам влијанието на религискиот фундаментализам врз религиската толеранција, вредностите кои таа ги прокламира и кои се од суштинско значење за неа бидејќи несомнено толеранцијата е принцип кој во моментот и е неопходен на нашата земја, принцип кој се залага за мирно и вредносно позитивно решавање на секој проблем. Како најзначајни субјекти, кои првенствено се одговорни за прокламирање и практично спроведување на принципот на религиска толеранција, се секако религиските великодостојници од верските заедници, и токму од тие причини нивните ставови, размислувања и гледишта за позитивните и негативните аспекти на религискиот фундаментализам ќе бидат носечки столб во истражувањето за овој труд.

Република Македонија е мултиконфесионална и мултиетничка заедница во рамките на која живеат и егзистираат различни религиски групи кои се посебно засегнати од трансформацијата што се случи последниве години. Република Македонија од осамостојувањето го носеше епитетот „оаза на мирот“ и беше именувана како држава за пример која обединува заедници со различна религиска определба, кои меѓусебно соработуваат, живеат и творат. Различните групи во општеството изградуваат и различен етнички и религиски идентитет, но и различни културни карактеристики кои се специфични за секој етникум и религиска организација.

Но, одредени настани кои се случија кај нас го симнаа тој епитет и ја поматија сликата за добро егзистирање на различни религиски конфесии. Република Македонија го изгуби приматот за идеал на религиски и етнички соживот. Она што во моментот е од суштинско и приоритетно значење е да се пронајдат механизми, кои во услови на криза, поделби, конфликти и верска нетрпеливост, ќе ја преземат улогата на двигатели за ширење и прокламирање на позитивни норми и вредности. Принципот на религиска толеранција е погоден за тоа, бидејќи токму тој ги прокламира позитивните вредности и подразбира почит и разбирање на религиски другиот.

Религијата може да ги мобилизира општествените групи со желба да остварат моќ и влијание во глобализираното општество во кое се чувствуваат маргинализирани или мислат дека глобалното општество им е своевидна закана. Заради тоа кризата на идентитетот го прави религиозниот фундаментализам најактуелна и најконтраверзна идеологија на модерното време. Тврдењето на универзалистичките религии дека светот бил сосздаден од еден Бог, не наведува на заклучокот дека религијата е една од најзначајните движечки сили на глобализацијата. Христијанството и исламот се покажаа како најефикасни глобализирачки сили особено поради нивното мисионерство.

Тоа е најексплицитно изразено кај исламот. Световната цел на исламот е основање на заедница верници во која практиките наведени во Куранот ќе се следат доследно и кои во милитантна верзија ќе се ангажираат во Света војна против неверниците. Се смета дека наглиот демографски раст на муслиманите веќе зборува дека исламот би можел да биде религија на глобализацијата. Сепак фундаментализмот преставува само одговор на предизвикот на глобализацијата.

3. ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Процесите на глобализацијата недвосмислено не водат кон заклучокот дека религијата во глобалната ера треба да се разбере во контекст на промените во светот како целина. Ова се темели на претпоставките дека границите меѓу општествата стануваат се помалку важни и социокултурните случувања во одредени општества се повеќе се под влијание на настаните од другите делови на светот. Глобализацијата наметнува состојби во кои конфесиите, етникумите, државите и цивилизациите неизбежно делуваат едни на други, за разлика од минатото кога биле меѓусебно помалку или повеќе изолирани. Сето ова има два спротивни општествени ефекти. Од една страна се јавува опасноста од избивање на судири помеѓу различните култури и цивилизации кои се присутни во едни исти општествени заеници. Од друга страна пак овие блиски контакти помеѓу различните култури и цивилизации може да ги смалат разликите помеѓу нив, а со самото тоа и да се намалат меѓусебните тензии и конфликти. Глобалното општество меѓу другото го

карактеризира и судирот помеѓу партикуларизмот и универзализмот. Партикуларизмот ја нагласува важноста на карактеристиките на поедини општествени групи. Тие разлики можат да бидат етнички, културни, религиски и регионални. За разлика од партикуларизмот, универзализмот ја нагласува важноста на сличностите помеѓу луѓето и системите на вредности во поединечните општества.

Едно од сценаријата за профилирање на улогата на религијата во глобалната ера би било следното: Главните подсистеми во глоблниот свет можат да создадат одредени општествени и индивидуални проблеми. Глобалната економија и глобалниот политички систем можат многу малку да му помогнат на поединецот или на општествените групи во насока на потврда на нивниот етнички, религиски или културен идентитет. Идентитетите се повеќе се релативизираат со што на луѓето им недостасува еднозначно одредување на тоа што всушност се. Сето тоа ја предизвикува кризата на идентитетот кај поединците и општествените групи. Во таа насока религијата би можела да им помогне на луѓето да го надминат тој проблем. Поединците и групите можат да посегнат кон религијата за да го осигураат единственото, но загрозоено чувство на идентитет. Но во исто време можат и да ја злоупотребат религијата за потврда на супериорноста на поединците или на општествените групи врз „другите“. Религијата може да ги мобилизира општествените групи со желба да остварат моќ и влијание во глобализираното општество во кое се чувствуваат маргинализирани или мислат дека глобалното општество им е своевидна закана.

Пред да поминеме на експликацијата за односот помеѓу религискиот фундаментализам и меѓурелигиската толеранција во Република Македонија ќе се осврнеме на верската толеранција помеѓу Македонската православна црква- Охридска архиепископија и Исламската верска заедница како две водечки религиски организации во Република Македонија.

Како и најголемиот број на верски организации така и МПЦ-ОА смета дека нејзината религиска вистина е единствено исправна додека другите се неисправни, лажни и даваат искривена слика на суштинското религиско случување во минатото, сегашноста и иднината. Тоа е впрочем во духот на целокупното Православно христијанство (гледано во светски рамки кое не дава простор за друг вид на вечни вистини. Меѓутоа, тоа не значи

дека не постои верска толеранција.Таа е присутна кај МПЦ-ОА, но скоро исклучиво од практични причини.

Тоа е таканаречената секојдневна толеранција која постои во етнички мешаните средини како што е Р.Македонија. На тоа ја тера целокупната констелација на општествените односи во државата. Доколку сака да биде дел од поширокиот општествен систем таа мора да покаже чувство за верска толеранција.Се друго претставува ризик и може да ја одведе или во состојба на општествен (религиски конфликт), или во состојба на целосно одвојување од државата.

Во одредени историски моменти оваа верска организација ,настојува да биде на одредена инстанца кон другите верски организации ,особено кога во прашање доаѓале нејзините национални интереси. Во одредени периоди таа е понепријателаки расположена кон Грчката, Бугарската и Српската Православна црква отколку спрема Исламската верска заедница.Тоа е од проста причина што овие три соседни цркви ја оспорувале не само нејзината автокефалност, туку и нејзиниот национален предзнак(македонска). Доколку во одредени периоди исламската верска заедница не ги доведувала во прашање нејзините национални корени, тогаш МПЦ-ОА била извонредно толерантна спрема оваа заедница.

Сега ќе преминеме на гледањето и практичното делување на Исламската верска заедница во Република Македонија во врска со прашањето на верска толеранција. Нејзината теоретско догматска толеранција не се разликува суштински од онаа на православно христијанство. Но сепак постојат одредени разлики затоа што Исламот генерално дава поголема можност за примена на толеранцијата. Теоретските предиспозиции за горе наведеното можеме да ги најдеме во Куранот. Таму се вели дека во верата нема присилување што значи дека Исламската верска заедница ги толерира сите оние кои имат други религиски предубедувања. Повикувајќи се на Куранот ,исламот тврди дека сите оние кои веруваат во еден Бог, и прават добри дела имаат шанса да ја добијат својата заслужена награда на небото. За разлика од Православно христијанство каде што постои цврста врска помеѓу црквата и народот(религиозното и националното) кај Исламот имаме висок степен на поврзаност помеѓу верата и политичка власт. Во минатото и денеска во голем број на случаи политичкиот лидер во исто време е и верски поглавар.

Од теоретско-догматските постулати што предходно ги наведовме произлегува и практичното делување на Исламската верска заедница во Република Македонија во однос на другите верски заедници, особено кон МПЦ-ОА. Заради нејзината тесна поврзаност со албанските политички партии (без разлика дали партиципираат во власта или не до израз доаѓа поистоветувањето на моралните начела на Исламската религија (во лицето на Исламската верска заедница (со политичката идеологија (во лицето на ДУИ, ДПА, ПДП и др.) Заради таа нејзина директна поврзаност со политичките елити, доаѓа до поголеми и помали осцилации во толеранцијата спрема православните христијани. Затоа што според Исламот оправдани се сите оние активности кои водат во насока на јакнење на влијанието на албанските политички партии. Заради тоа толеранцијата на Исламската верска заедница варира во зависност од општествените прилики во Македонското општество. Меѓутоа, иако, Исламот теоретски е доста толерантен, во нашата држава тој е доста затворен и ограничен на самиот себе. Особено е таков во стопански и културно неразвиените подрачја, каде што е и изразено конзервативен. Затоа во најголемиот период Исламската верска заедница во Македонија била на одредена дистанца кон православните христијани.

4. ТЕОРЕТСКО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ОСНОВНИТЕ ПОИМИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Фундаментализам Зборот фундаментализам потекнува од латинскиот збор *фундаментум* што значи основа. Прв пат е употребен во почетокот на 20ти век во дебатите на американскиот протестантизам. Во својата употреба терминот фундаментализам се врзува со сите главни светски религии: ислам, јудаизам, хиндуизам, сикизам и будизам, како и за христијанството па, се посматра како посебно религиско – политичко движење или проект а не како проста одбрана на текстовите во Светите книги. Терминот фундаментализам е многу контраверзен. Некои под него подразбираат

репресија и нетолеранција, а друг непријател на либералните вредности и личните слободи. Оваа тенденција е засилена по распаѓањето на комунизмот кога религискиот фундаментализам, а посебно исламскиот фундаментализам се сметал за своевидна замена на марксизмот. За разлика од алтернативните термини како што се традиционализам, конзерватизам, ортодоксија и ревивализам, предноста на фундаментализмот е во тоа што тој изразува специфичен карактер на овој политички феномен. Може да се каже дека фундаментализмот настанува во општества кои имаат криза во идентитетот (Hejvud, 2005: 313).

Антимодернизам Најголема карактеристика на религискиот фундаментализам е неговото отфрлање на модерниот свет. Религискиот фундаментализам е селективно традиционален, но и селективно модерен. Неговиот однос спрема модерното доба се карактеризира со мешавина на омраза и завист. Антимодернизмот може да се каже дека претставува едно лице на фундаментализмот. Ова е најзабележливо во неговите прифаќања на традиционалните вредности што претставува еден облик на морален конзерватизам (Hejvud, 2005: 315).

Милитантност Изворите на фундаменталистичката милитантност се различни. Тие се појавуваат како подржувачи на конфликти кои се поврзани со религијата, бидејќи таа се занимава со вредностите. Оние кои делуваат во име на религијата веруваат дека тоа е дадено од Бога и има предимство пред сите други размислувања. Со ова може да се објасни зошто во историјата имало повеќе верски војни. Од друга страна фундаментализмот претставува еден облик на политички идентитет кој служи да го потенцира колективниот идентитет. Сите облици на политички идентитет, било да се засновани на општествени, национални, религиски или етнички особини, имаат тенденција да се засноваат на односи помеѓу „нас,, и „нив,, помеѓу тие во групата и надвор од групата. Една од последиците на оваа милитантност е спремноста за политичка активност надвор од законот и против уставот. Фундаменталистите своите активности најчесто се оправдуваат со тоа дека нивните активности се со цел да го искоренат злото, со што ја исполнуваат Божјата волја. Исламските бамбаши-самоубијци веруваат дека со нивното жртвување ќе се приближат до Алах и дека ќе бидат во рајот (Hejvud, 2005 : 317).

Екстремизам Поимот екстремизам подразбира претераност, непопустливост, непомирливост во држењето и постапките како и склоност кон крајни постапки и погледи(особено во политиката) што реформистите и реекционерите им го припишуваат на револуционерите (Mićunović, 1999 : 199).

Толеранција Толеранцијата е капацитетот да се издржи болка и тешкотија и да се изрази попустливост кон верувања или практики кои се различни или во спротивност со личните.Толеранцијата е акт на дозволување на нешто.Толеранцијата е трпеливост и воздржаност кон туѓите уверувања и убедувања ,допуштено отстапување од одреден пропис (Filipović, 1995).

Религиска толеранција подразбира трпеливост и прифаќање на сите оние кои имаат поинакви религиски определувања и убедувања од сопствените.Таа претставува толерантен однос кон припадниците на различните религиски групи. (Матевски, 2005) Толеранцијата е почитување , прифаќање и уважување на разнообразноста на културите и религиите во Македонија.Таа е форма на изразување на хуманоста, која е поттикната од знаењето, отвореноста, комуникацијата и слободата на мислењето ,совеста и убедувањето.Толеранцијата е вредност која го прави можен мирот. Толеранцијата во ниеден случај не е отстапка или попустливост.Таа е активен став поттикнат со признавање на универзалните човекови права и основните слободи на другите.

Она што е посебно значајно за Р. Македонија, а е поврзано со принципот на религиска толеранција е исто еден од основните услови кои треба да ги исполни Р.Македонија за да влезе во Евроатланските структури е почитување и практикување на меѓуетничката и религиска толеранција. Денес во самостојна Македонија принципот на религиска толеранција е мошне значаен и се повеќе се алудира на него. Во Р. Македонија после осамостојувањето во 1991 година религиската толеранција има карактеристики на практична толеранција,дозирана толеранција ,декларативна толеранција и толеранција која што зависи од моментниот општествено-политички контекст во државата (Матевски, 2007).

5. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

5.1 НАУЧНА ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Истражувањето има за цел да утврди дали постои причинска поврзаност и колкав е степенот на влијание на негативните аспекти на религискиот фундаментализам врз религиската толеранција во Р.Македонија. Согласно предметот на оваа истражување основната цел е да се одредат негативните елементи на религискиот фундаментализам кои влијаат врз безбедносната состојба во Р.Македонија.

5.2 ЗАДАЧИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

- Да утврди кои карактеристики на религискиот фундаментализам негативно влијаат врз религиската толеранција во државата.
- Да се провери претпоставката дека во рамките на религискиот фундаментализам може да се мобилизираат верниците кон милитантно однесување
- Да се испита претпоставката дека кај одредени следбеници на религискиот фундаментализам може да се појават екстремни ставови и однесувања на верски план
- Да се утврди дали Вехабизмот ,како дел од религискиот фундаментализам го загрозува принципот на религиска толеранција во Р.Македонија
- Да се испита претпоставката дали одредени милитантни кругови на религискиот фундаментализам можат да бидат носители на терористички акции во државата

5.3 ОПШТЕСТВЕНО - ПРАКТИЧНА ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Преку истражувањето би се добила јасна слика за феноменологијата и етиологијата на религиозниот фундаментализам во истражуваните средини. Посебно би се одговорило на прашањето дали следбениците на оваа религиозно-политичка идеологија се директно поврзани со своите истомисленици на територијата на Западен Балкан и пошироко. Истражувањето ќе се обиде да одговори на прашањето ,колку и како,досегашните екстремни ставови и однесувања на верски план влијаат врз загрозување на безбедносната состојба во државата. Сето тоа ќе им помогне на релевантните фактори да изградат стратегии за справување со негативните аспекти на религиозниот фундаментализам.

6. ХИПОТЕЗИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

6.1 ГЕНЕРАЛНА ХИПОТЕЗА

Интезитетот на практикувањето на религиозниот фундаментализам влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

6.2 ПОСЕБНИ ХИПОТЕЗИ

1.Интензитетот на практикувањето на исламскиот фундаментализам влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

2.Интензитетот на практикувањето на христијанскиот фундаментализам влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

3.Фундаментализмот како стил на мислење во кое одредени принципи се признаваат за суштински вистини ,влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

4.Догматските начела на кои што почива религиозниот фундаментализам влијаат врз религиозната толеранција во Р.Македонија

5.Милитантноста која што може да произлезе од религиозниот фундаментализам влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

6.Екстремните однесувања на верски план влијаат врз религиозната толеранција во Р.Македонија

7.Тероризмот кој што би можел да произлезе од религиозниот фундаментализам влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

6.3 ПОЕДИНЕЧНИ ХИПОТЕЗИ

1.Поврзувањето на религијата и политиката како основно начело на религиозниот фундаментализам влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

2.Антимодернизмот како едно од основните начела на религиозниот фундаментализам влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

3.Третирањето на светите книги како морални и политички програми од страна на религиозниот фундаментализам влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

4.Политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз религиозната толеранција во Р.Македонија

5.Интензитетот на екстремните ставови и однесувања на верски план влијаат врз загрозување на безбедносните состојби во Р.Македонија

6.Појавните облици на екстремните ставови и однесувања на верски план (давања на изјави, интервјуа и анализи во мас- медиумите) влијаат врз загрозување на безбедносната состојба во Р.Македонија

7.Поврзаноста на екстремните појави и однесувања со извршувањето на терористички акти од верски побуди ја загрозуваат безбедносната состојба во Р.Македонија

7. МЕТОДОЛОШКА ПОСТАВЕНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Од методолошки аспект ова истражување е насочено кон проценката на влијанието на негативните манифестации на религискиот фундаментализам врз практикувањето на религиската толеранција во Р.Македонија. Методот на истражувањето ќе биде комбиниран ,т.е истражувањето ќе се состои од квантитативен и квалитативен пристап. Квантитативниот пристап ќе опфати спроведување на анкети со верниците и обработка на прашалникот кој ќе биде изготвен за таа цел. Добиените сознанија ќе бидат користени за потврда- негирање на хипотезите. За таа цел ќе бидат анкетирани 300 верници од исламска и православна вероисповест. Ќе бидат изготвени два прашалника, еден за верниците од исламска вероисповест и еден за верниците од православна вероисповест ,при што секој ќе содржи различни групи на прашања: Првата група на прашања се од општ карактер ;втората група прашања ќе се однесува на ставовите на верниците кон сите димензии на религискиот фундаментализам, додека третата група на прашања ќе се однесува на религиската толеранција.

V. АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД АНКЕТНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

1. СТАВОВИТЕ ЗА РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ВО ОДНОС НА РЕЛИГИСКАТА ПРИПАДНОСТ НА ИСПИТАНИЦИТЕ

Во зависност од конфесионалната припадност добиени се следниве резултати:

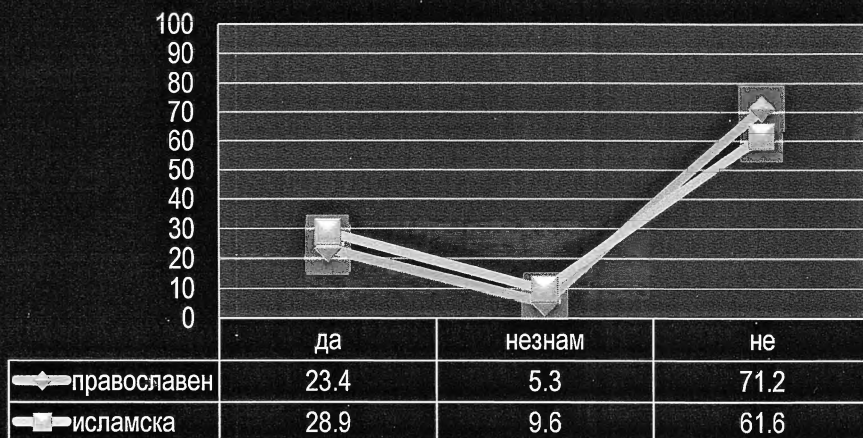


По однос на прашањето за тоа дали мултикултурализмот води кон сегрегација или кон интеграција, припадниците на исламската вероисповест со 39,4% сметаат дека мултикултурализмот по прво ќе доведе до сегрегација, нешто помал е процентот на православни испитаници кои сметаат дека мултикултурализмот ќе доведе до сегрегација 37,3%. Православните христијани дефинитивно повеќе гледаат на мултикултурализмот како процес кој ќе доведе до интеграција во општеството дури 50% од нив, многу помал е бројот на припадниците од исламска вероисповест кои го делат ваквиот став со 22,1%.

Ако се погледне статистиката, може лесно да се забележи дека разликата во ставот помеѓу испитаниците со исламска вероисповед и испитаниците со православна вероисповед е со разлика од околу 2% за ставот дека мултикултурализмот ќе доведе до сегрегација. Но од друга страна земјаки во предвид дека точно половина од испитаниците со православна вероисповед, односно 50 % не се согласуваат со овој став, не води до заклучокот дека православните се со поголема доверба дека можно е мултикултурализмот да доведе до интеграција отоколку до сегрегација. Дали свој придонес имаат учењата на светите книги или пак медиумите кои го формираат своето мислење врз основа на своите интереси, или пак интересите на другите, е прашање кое треба да се одговори. Можеби светите книги кои велат, “Сакај го непријателот свој”, додека во Куранот стои: “На злото со добрина возврати, па непријателот твој ќе стане твој пријател”, се оние кои велат дека сегрегацијата односно интеграцијата е онаа која е неопходна за судниот ден. Можеби е само лично мислење на испитаниците, кое е оформено врз основа на светите отци или пак мадрасите го завршиле своето.

Од друга страна ако се погледне статистиката дека верниците во однос на својот став се со слични гледишта и разлика од околу 5%, повеќе од половина од атеистите сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација. Не верувањето во ниедна религија и вера, е оној момент кој е можеби најисправниот, највистинскиот, објективниот. А сепак агностиците, оние кои не можат никогаш да бидат убедени, со 15% од испитаниците се со ставот дека мултикултурализмот води кон сегрегација, или пак немаат дефинирано став. Но скоро 70% велат дека мултикултурализмот води кон интеграција, што е најприближна со статистика дека православните веруваат исто така во интеграција. Ако го земеме примерот со Шведска, и покрај политиката за мултикултурализам и интеграција, етничката сегрегација сепак постои. На мултикултурализмот се гледа како на вид на племенска организација. Многумина веруваат дека тоа ги дели етничките малцинства и имигрантите од главните токови на општеството.

во државата, сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија



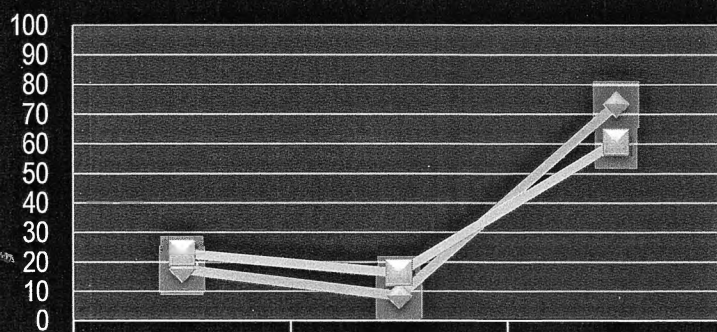
28,9% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека во државата сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, а ваков е ставот кај 23,4% од испитаниците со православна вероисповест. 9,6% од испитаниците со исламска вероисповест, немаат дефинирано став околу претпоставката дека во државата сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, а што кај испитаниците со православна вероисповест учеството е 5,3%. 61,6% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека во државата сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија. Ваков е ставот кај 71,2% од испитаниците со православна вероисповест.

Најголем дел од испитаниците без разлика на нивната конфесионална припадност сметаат дека сите граѓани не треба да припаѓаат на една конфесија, што говори за свесноста дека сепак живеат во едно мултиконфесионално општество. Тоа го потврдуваат и добиените одговори во следното прашање.

Припадноста на некоја конфесија треба да е право на личен избор, но исто така тука се и учењите луѓе кои насочуваат дали и кон која конфесија треба да припаѓаат. За агностиците не е запрепастувачки ако се види статистиката од 7,7% дека треба да припаѓаат на една конфесија, односно подеднаков број со оние што се немаат дефинирано став. 84,6% не се согласни дека треба да се припаѓа на една конфесија, компаративно со 64,6% верниците односно 69,2% од атеистите кои истото така не се согласни да се припаѓа кон една конфесија. 27,3% т.е. 26,9% од верниците т.е. од атеистите сметаат дека треба да се припаѓа на една конфесија. Неизбежен факт е дека за да се биде верник на било која

религија, најпрвин треба да се прочитаат сите свети книги, кои на свој начин ја интерпретираат или пак ја пренесуваат одредената религија. Во тој момент можеме да говориме на која религија или пак на која конфесија припаѓаме. Фактот дека статистички и од оние кои го прочитале светото писмо но и од оние кои прочитале делови од светото писмо или сакаат да прочитаат е дека повеќе или помалку велат дека не треба да се припаѓа на ниедна конфесија, со исклучок каде бројот за и против е подеднаков кај оние кои не прочитале свети писма. Дали непознавањето на светите писма создава еден вид на прашалници, или објективно се обидува да се согледа реалноста, е работа која е само во мислите на луѓето.

**не треба да се има доверба кон припадниците
(пријатели) на различна конфесија**



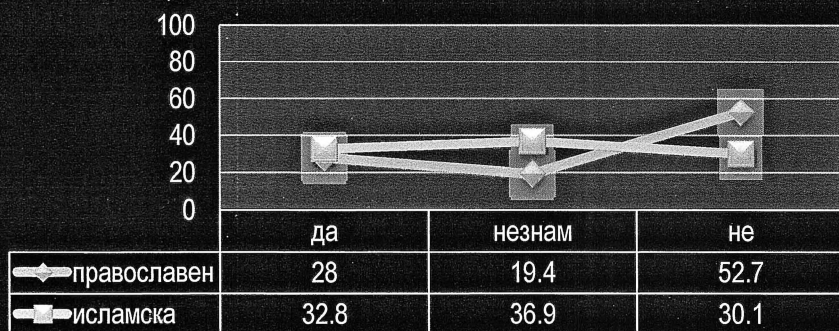
По однос на прашањето дали треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија, испитаниците без разлика на верската припадност во најголем процент сметаат дека треба да се има доверба во пријатели од различна конфесија, поголем е процентот на припадниците од православна вероисповест кои ја даат ваквата доверба со 73,4%, нешто помал кај припадниците од исламска вероисповест со 60,6%. 23% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека не треба да се има доверба кон припадници (пријатели), на различна конфесија, а ваков е ставот кај 17,7% од испитаниците со православна вероисповест.

“.....Довербата е термин со многу значења.....”- Оливер Вилиамсон. И покрај тоа што довербата кон пријателите е сама по себе тешко одржлива категорија, сепак според

статистиката со повеќе од 60% не се согласуваат дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријателите) на различна конфесија. Сепак и истражувачите се согласуваат дека терминот е доста збунувачки. Имено не само што се опишува како нејасен концепт, туку и дефинициите се нарекуваат “концептуална конфузија”, “концептуална бара”... На пример, довербата се дефинира и како глагол и како именка, и како пероснален карактер и верување, и како социјална структура и како бежјворалистичка намера. Некои истражувачи, прекутно ја потврдуваат тешкотијата во дефинирањето на довербата, оставајќи на читателот да го заклучи значењето на терминот (Baier, 1986: 231-260).

Можеби токму тој дел е збунувачкиот и затоа половина од испитаниците кои не прочитале никакви свети писма велат дека не треба да се има доверба кон припадниците од различна конфесија, додека 28,57% не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријателите) на различна конфесија. Довербата и пријателството, се термини кои се преплетуваат едни со други, но сепак генералниот заклучок кој може да се донесе е дека довербата помеѓу оние кои се припадници на различна конфесија треба да постои, иако не со целосна согласност, сепак со огромна предност од над 60 %.

веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р. М.

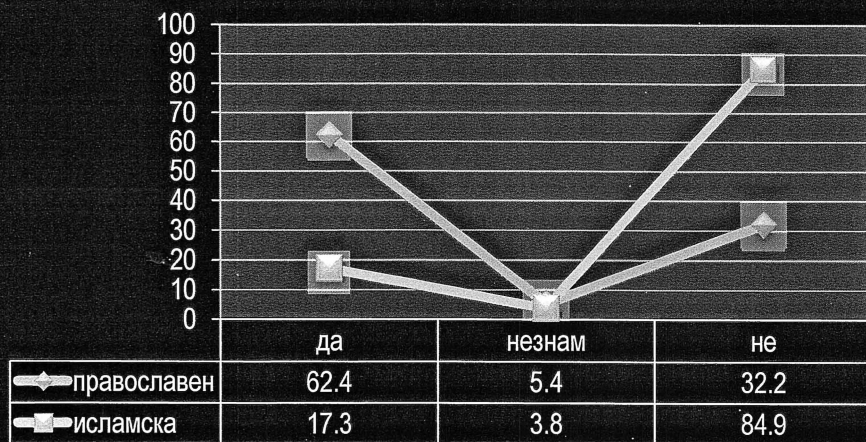


Во врска со веронауката и нејзиното влијание врз интензитетот на религискиот фундаментализам многу мал процент на испитаници позитивно се произнеле по ова прашање. 32,8% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во РМ, а ваков е ставот кај 28% од испитаниците со православна вероисповест. Интересен е податокот дека поголем дел од припадниците на православната вероисповед сметаат дека

веронауката не води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам дури 52,7%, а припадниците на исламската вероисповест се поделени по однос на овој став. Најголем процент од нив не знаат дали веронауката не води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам, потоа 32,8% сметаат дека таа води кон намалување, а нешто помал, но не и занемарлив процент е дека веронауката не води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам.

Зошто ставот на испитаниците е донекаде сличен односно различен во зависност од тоа дали прочитале или не прочитале или делумно прочитале света книга, не би ја барала токму во светите книги. Односно медиумите кои прилично беа со силен интензитет во периодот кога требаше да се воведат вероука во образованието, е влијанието кое несомнено го направи ефектот, зависно од медиумската кука, позитвен или негативен ефект. Реално ако се земе во предвид дека формално-правно тоа е кршење на уставот, односно од духовно-културен аспект тоа е сосема поразително, затоа што се фаворизираат учењата на големите вери во нашата земја, па понатака дека тоа е моментот каде се “набавуваат” нови верници па се до моментот за плаќање на истите професори кои треба да ги одржуваат тие часови. Прашањето кој ќе ја прави евалуацијата на знаењето на тие наставни часови е моментот кој можеби сите оние испитаници си го замислиле и ја одлучиле дека не конструктивно следење на токмун на таква настава. Дали одговорот на дилемата е во читањето или не читањето на верските книги, не е вистинското прашање. Токму во тие книги пишува “дека Библијата, Куранот повикуваат некогаш да се има толеранција меѓу општествата, да комуницираат меѓусебе и секогаш да бидат позитивни, секогаш да бидат тие кои им олеснуваат на другите, без разлика на која вера или заедница, на кое општество или на која националност припаѓаат. Ако вака се размислува тогаш веронауката е добра за општеството. Но без никакво двоумење, процентуалните соодноси не кореспондираат со реалноста, каде виновник нема, има само политизирање на гледиштата, каде единствен ефект можеби е создавање на етнички нестабилно/стабилно општество, во волја на оние кои имаат бенефите од моменталната ситуација. А оние кои се базираат само на она што Бог, Алах итн. имаат да ни го споделат во нивните свети книги верувам и сум убедена дека не постојат, а доколку има такви или се со занемарувачка бројка или пак само читале света книга како да е некоја книга од Коељо.

пречи носење на религиски симболи на јавни места

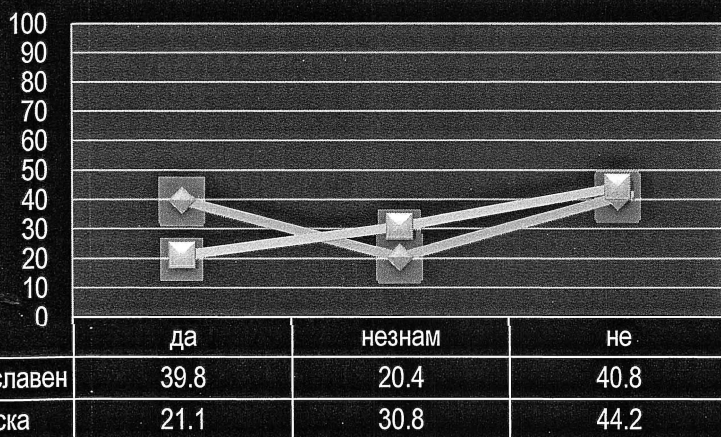


Од дадената табела очигледни се разликите кај припадниците на различните конфесии по однос на носењето на религиски симболи на јавни места. Имено на припадниците на православната вероисповест им пречи носењето на религиски симболи на јавни места дури на 62,4%, а на припадниците на исламската вероисповест не им пречи носењето на религиски симболи на јавни места со дури 84,9%, а само на 32,2% од православната вероисповест тоа не им пречи.

Разликата помеѓу сите статистики во однос на тоа дали пречи или не пречи носењето на религиски симболи на јавни места, е дефинитивно оправдана. Проблематиката за религиските симболи на јавни места, е во подем ширум светот и се однесува во насока на слободата на изразување на религијата но исто така и на државната неутралност која варира од држава до држава. Низ годините стана извор на силни правни и политички контраверзии. Државните политички култури и социјални истории тежат врз конструкцијата на концептите за обликување на делокругот на слободата на религијата, како што се на пример секуларизмот или јавниот ред. Во Европа можеби најразбирилив и најприфатлив пристап има Европскиот Суд за Човекови Права. Исклучувајќи ги аеродромите од безбедносни причини, како што во одредени држави се дозволува носење на турбан, така се дозволува и носењето на крстот. Но да се забрани религиски симбол на јавно место е мешање на државата, на она секуларистичкото што се промовира и застапува. Имено тогаш и на оние празници како што се велигден, божиќ, рамадан и тн. треба да се забрани носење на религиски симболи. Или во тие моменти нема да важи

законот? Од тука можеби настанува разликата во статистиката дали е треба да се носат или не религиски симболи на јавни места. Значи дека секој има право да верува во што сака. Секој има право да го носи со себе своето сопствено мислење. Тоа е дел од сопствената култура и затоа не може да биде одземено. Не може да се одземе нешто што изразува различно гледиште. Од друга страна, не би требало религијата и религиските симболи да бидат оние единствените кои ќе не водат низ животот. Имено децата се учат дека со молитвата може да исчезнат нивните проблеми. За одредени верата е нешто слично на бајка, нешто имагинативно, што се сведува на ниво на магија. Ако е така, зошто не се дозволи практикување на вуду, сатанизам, паганизам итн. Или верата и религијата важи за оние поголемите вери. Впрочем и во Уставот на РМ, во член 19 се вели: “Се гарантира слободата на вероисповед. Се гарантира слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата. “ Оттука и различноста во ставовите и статистиката за која целосно има оправдување како едната, така и другата или третата страна.

глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања



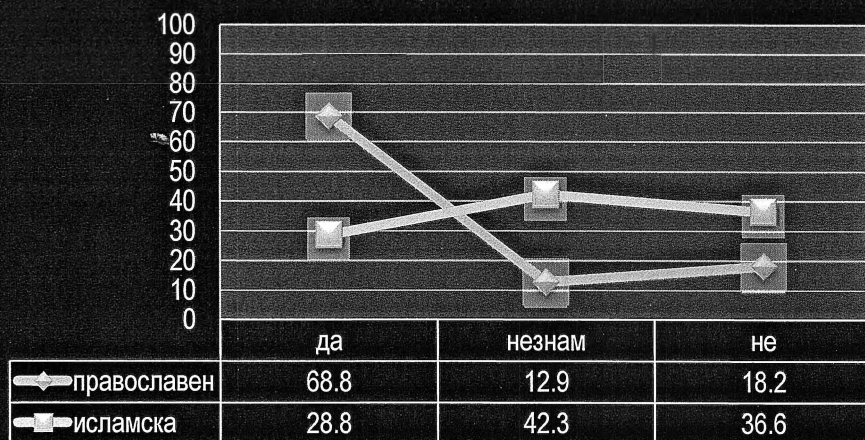
Постојат поделени ставови во врска за тоа дали глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања. Поголем дел од испитаниците сметаат дека таа не е опасност, 40,8% од православната и 44,2% од исламската вероисповест. Не е занемарлив и бројот на верници кои не знаат дали глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања 20,4% од православните и 30,8% од исламските испитаници. Но сепак

православните испитаници се оние кои најмногу сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања со 39,8%.

Глобализацијата е концепт кој се однесува и на компресијата на светот и на интезификацијата на свесноста на светот на глобалната целина (Robertson, 1992:8); Глобализацијата е социјален процес каде економските, политичките, и социјалните културни договори се намалуваат, каде луѓето стануваат со зголемен интензитет свесни дека и тие се намалуваат и каде луѓето дејствуваат соодветно (Waters, 2001:5)

Што е глобализацијата, и дали религијата или светите книги или агностиците се доволно свесни за да можат да дадат сопствен став базиран на осврт кој се случува во повеќе фази, или како и сите нешта, кога нешто се гледа одблиску не може да се свати суштина,наместо тоа потребно е да се направи чекор нананзад и да се свати една ситуација или целокупно дејствување од една подалечна точка, која можеби не е директна релација со религијата и со светите книги. Иако се тежнее кон создавање на една глобална економија, на една политичка сила, на една влада....Сето тоа има негативно влијание кон квалитетот на политиката и јавниот живот, на начин што се ставаат рестрикции на владината моќ да интервенира во сопствените економии, и со тоа, “да се ограничи човековата моќ да практикува политичка контрола врз нивните економски живот” (McEwan 1994:2). Според тоа глобализацијата е еден сегмент кој секој може да го разбере, свати, прифати па можеби и примени соодветно на сопствените потреби и да си го прилагоди, поради својата константна променливост, како што во дадената ситуација и одговара на индивидуата. Концептуално погрешно, разумски исправно, но теоретски невозможно да се дефинира дали за некого претставува опасност или не. Можеби зависи од религијата која ја практикува, од верувањата кои сопствената културна историја ги има или сепак можеби е до личното убедување.

со право се смеа дека исламскиот тероризам е најголемата опасност за слободниот свет



Ставот дека исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет најмногу го подржуваат припадниците на православната вероисповест 68,8% и мал процент на припадници на исламската вероисповест 28,8%. Најголем процент на исламски испитаници 42,3% не знаат дали исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, а голем дел од нив 36,6% сметаат дека тој не е најголемата опасност на слободниот свет.

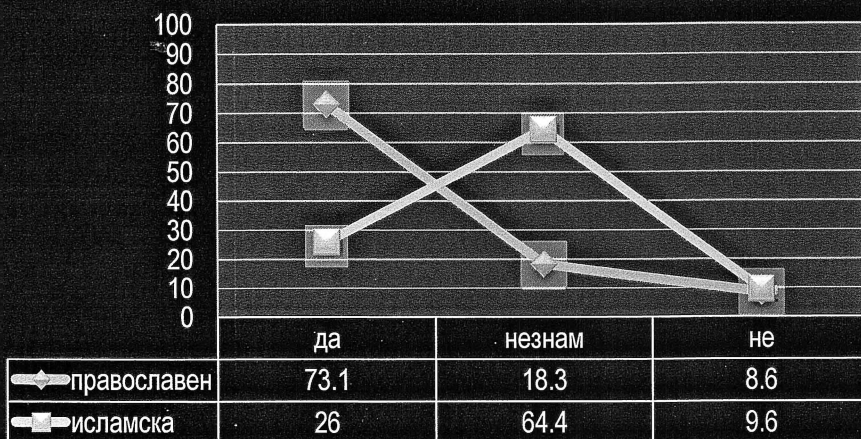
Денес, исламскиот тероризам претставува претпочитана тактика на радикалните фундаменталистички групи, посветени на целта да ги уништат најпрвин своите верски и политички противници. Определени организации или групи кои се насочени против мировниот процес на Блискиот Исток, Балканот, и други региони во светот, продолжуваат да користат терористички тактики и методи во обид да ја дестабилизираат деликатната “рамнотежа на мирот”, односно во голема мерка употребуваат насилство за да ги минираат актуелните мировни процеси во најневралгичните региони во светот, а сето тоа во закрилата на тероризмот. Исламските терористи секој изведен масакр го користат во медиумите за да упатат закана, за ширење на масовен страв и состојба на неизвесност, понекогаш означувајќи ја локацијата на следниот удар и со тоа давајќи на знаење на државата колку е немоќна да ги спречи. И покрај тоа што се свесни за целта на пропагандата која се обидуваат да ја постигнат, органите на безбедност не смеат во ни една држава да останат на идејата дека е само пропаганда и дека нема реална закана. Но, од друга страна пак мерките на зголемена контрола донекаде им одат во прилог на таквата

терористичка пропаганда. Заканите на Осама бин Ладен во некои случаи имале посакувани ефекти. Таков пример е со Шпанија кога ги повлекла своите трупи од Ирак. Покрај овие, закани се упатени низ цела Европа, “превентивната војна” се заканува да се трансформира во меѓународна. Атмосферата на страв и неизвесност е секако различна, па сепак изгледа дека е најголема во земјите со висок процент на муслиманско население (Франција, Италија, Велика Британија). Во некои европски центри се поставува прашањето дали требало да се дозволи толкав голем прилив на муџахедини (бројот е од неколку стотини илијади после втората светска војна, па до крајот на 2000 година, овој број изнесувал некаде околу 12,5 милиони). Но тогаш се поставува прашањето на кој се треба да му се дозволи влез во една земја. Која е сигурноста дека денес еден Христијанин, Будист и сл. дека утре нема да стане Муслиман, кој можеби еден ден ќе стане и дел од некоја терористичка организација. Факт е дека една неизвесност, наметнува друга.

Иако Муслиманите имаат поинакви вредности и начини на живот за разлика од оние на запад, Муслиманите не се разликуваат многу од западните народи. Тие имаат исти аспирации, исти амбиции во животот. Она што се мисли дека тие се сосема различни од нас, Христијаните, е грешка. Оние на кои погрешно им е интерпретиран Коранот, па биле наведени кон нетолеранција кон сите кои не се христијани, се исклучоци. Истото важи и за оние кои лошо ја интерпретираат Библијата, па се наречени христијански фундаменталисти. Класичен пример за тоа е Андерс Бехринг Брејвик.

Тогаш како да заклучиме дали е зака на за слободниот свет, токму исламскиот тероризам, кога како доказ го имаме исламскиот, но го имаме и христијанскиот тероризам. Каде е границата која го валоризира исламскиот, а христијанскиот не. Оттаму и разликата во мислењето и статистиката која ја имаме. Таа не соодветствува со реалноста, имено кога ќе се погледне статистиката после некој терористички напад, без разлика дали е исламистички или христијански, тогаш гледаме разлика која не е ни приближно иста со оваа сега. Прашањето дали нападот е изведен од борците за слобода или пак станува за нешто сосема друго, мотиварано од други цели (политички, економски....) е личен став, а е базиран врз религиската задвоеност, што од светите книги, што од светите водачи или пак лична сатисфакција од она што е направено.

религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција

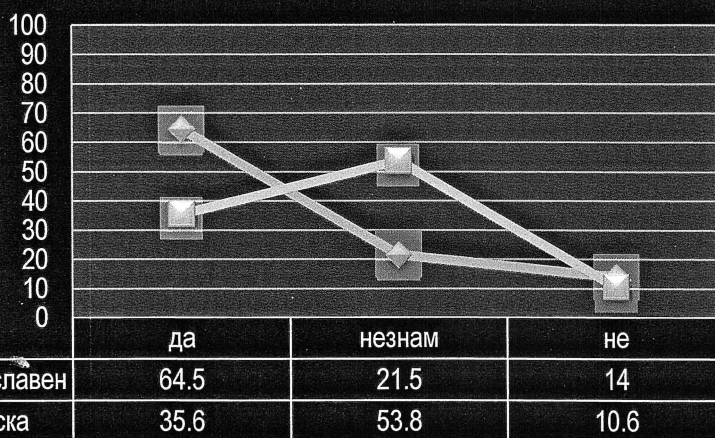


По однос на прашањето дали религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција постои повторно поделеност по конфесионална основа. Испитаниците припадници на православната вероисповед со 73,1% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, а само 26% од испитаниците од исламска вероисповед го подржуваат истиот став. Имено најголем процент на испитаниците од исламска вероисповед 64,4% не знаат дали религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. Генерално мал дел од испитаниците сметаат дека религискиот фундаментализам не влијае врз религиската толеранција.

Толеранција е трпеливост, подносливост, допуштено отстапување од вообичаениот пропис. Социолошки интерпретирано, таа е трпеливост, поднесување на туѓите уверувања, допуштање на важење на други начела, кои не се сопствени и кои сепак мораат да се уважуваат во духот на граѓанската слобода и на јавното мислење. Толеранцијата е допуштено отстапување од своите сопствени убедувања (Матевски, 2010). Така, ако го земеме ставот дека толеранцијата е подготвеност да се прифати и дозволи религиско верување и практикување на религијата, која е спротивна на сопствената, тогаш имаме голема задача. Фундаментализмот, пак се јавува како модерна појава, односно се јавува во општества кои го имаат проблемот со кризата на идентитетот. Некои фундаментализми се поврзуваат со насилство и со анти уставна политичка акција, некои пак го подржуваат мирољубивото однесување во рамките на законите. Сепак, некои фундаментализмот го третираат како подвид на национализмот, а во некои случаи

фундаментализмот дејствува како религиски национализам.(Heјvud, 2005: 306). Сепак фундаментализмот се граничи со можноста за насилство. Исламот, слично како христијанството е религија која скоро стално поттикнува на активизам. Исклучувајќи ги оние кои го прочитале светото писмо сите останати се до одреден степен несигурни во тоа дали религискиот фундаметализам влијае на религиската толеранција. Земјаки ги во превид различните толкувања насветите книги, многу брзо и лесно се доаѓа до заклучок дека религиската толернација влијае онолку колку што и религиските водачи се задоенисо одредена идеа или кауза и за која живеат и дејствуваат. Извртеноста на значењето на одредени делови од светото писмо или пак од Куранот, веќе го имаат завршено своето. Останатото зависи од државата, како таа ќе влијае врз религиската толеранција, односно колку ќе дозволи религиоскиот фундаментализам даотиде до граница од која нема повеќе назад. Потоа следи само домино ефект. Едни ќе започнат други ќе продолжат, ќе се следат стапките на водачите кои ја преминале границата, а оние останатите ќе кажат, или свртете го идругиот образ или пак ќе кажат дека треба соодветно да се возврати и да не се молчи, со цел да се постигне соодветна религиска толеранција, и да биде до одредена мерка поука за сите останати генерации кои следат.

исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција

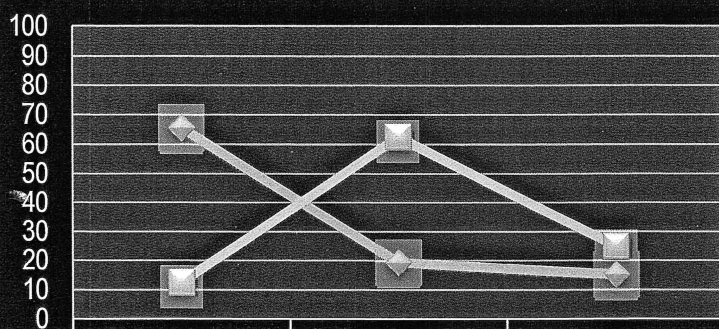


35,6% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, а ваков е ставот кај 64,5% од испитаниците со православна вероисповест. 53,8% од испитаниците со исламска

вероисповест, немаат дефинирано став околу претпоставката дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција, а што кај испитаниците со православна вероисповест учеството е 21,5%. 10,6% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Ваков е ставот кај 14,0% од испитаниците со православна вероисповест.

Во врска со прашањето дали исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција поголемиот дел од православните испитаници со 64,5% сметаат дека влијае, а само 35,6% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција.53,8% од испитаниците со со исламска вероисповест, не знаат дали исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, што кај испитаниците со православна вероисповест е 21,5%. 10,6% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, ваков е ставот кај 14% од испитаниците со православна вероисповест. Од ова може да се заклучи дека сепак мал број испитаници без разлика на нивната конфесионална припадност сметаат дека исламскиот фундаментализам не влијае врз нивото на религиската толеранција. Најмногу православните припадници сметаат дека влијае, а исламските испитаници во најголем процент не знаат дали влијае.

христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција

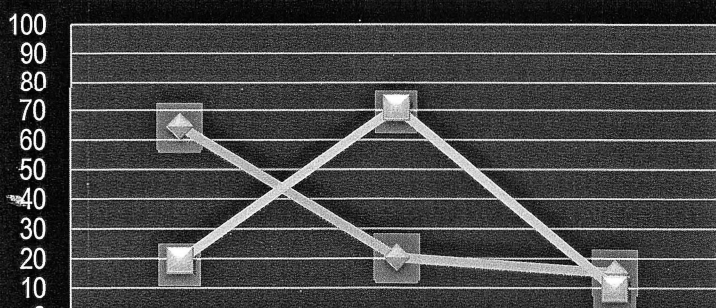


◆ православен	65.6	19.4	15.1
■ исламска	12.5	62.5	25

12,5% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а ваков е ставот кај 65,6% од испитаниците со православна вероисповест. 62,5% од испитаниците со со исламска вероисповест, немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, за што кај испитаниците со православна вероисповест учеството е 19,4%. 25,0% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Ваков е ставот кај 15,1% од испитаниците со православна вероисповест.

Интересно и што по однос на ова прашање имаме слични резултати како по однос и на претходното. Значи сепак православните сметаат дека и христијанскиот фундаментализам, не само исламскиот влијае врз нивото на религиската толеранција со 65,6%, овој став пак го делат само 12,5% од исламските испитаници. Имено исламските испитаници во најголем процент 62,5% се изјасниле дека не знаат дали христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Интересно е и тоа што поголем е процентот на исламски испитаници кои сметаат дека христијанскиот фундаментализам не влијае врз нивото на религиската толеранција 25%, а само 15,1% од православните испитаници го подржуваат овој став.

**фундаментализмот како правец на убедување
влијае врз нивото на религиската толеранција**



◆ православен	64.5	20.4	15.1
■ исламска	19.4	70.9	9.7

Фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, е став кој најмногу е подржуван од испитаниците припадници на православната вероисповест 64,5%, а само 19,4% од испитаниците припадници на исламската вероисповест. Овие испитаници во најголем процент 70,9% не знаат дали фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција.

Зборот “фундаментализам” потекнува од латинскиот збор фундаментум, што значи основа. За прв пат е употребен на почетокот на 20 век во дебатите во рамките на американскиот протестантизам. Во својата модерна употреба фундаментализмот се врзува за сите главни светски религии – ислам, јудаизам, хиндуизам, сикизам, будизам како и за христијанството (Beeman, 2011:1). Фундаментализмот се јавува како модерна појава, односно се јавува во општества кои го имаат проблемот со кризата на идентитетот. Некои фундаментализми се поврзуваат со насилство и со анти уставна политичка акција, некои пак го поддржуваат мирољубивото однесување во рамките на законите. Сепак, некои фундаментализмот го третираат како подвид на национализмот, а во некои случаи фундаментализмот дејствува како религиски национализам.(Hejvud, 2005: 306). Сепак фундаментализмот се граничи со можноста за насилство. Исламот, слично како христијанството е религија која скоро стално поттикнува на активизам: Куранот, исламското свето писмо, е полно со поуки кон верниците како треба да се “бори за Бог”. Таа борба потребно е да се води и против неверниците и против оние кои ја корумпираат муслиманската заедница (Giddens, 2007: 558).

Зависно за која вера и религија говориме или пак зависно дали станува збор за агностици, атеисти, заклучокот може да биде различен. Дали нешто влијае врз одредена нација, народ, или пак врз нечие мислење и став е тема која можат да ја одговорат статистиките. Но сепак, одредено мислење може да се базира на моментална ситуација, моментален настан или случка која влијаела на размислувањата и како последица на сето тоа да се даде одговор кој може да варира од настан до настан. Дали влијаат месечевите мени кога станува збор за некаков напад, или пак можеби одредена реченица која некој кој кажал или пак некоја молитва како на пример: “Нема насилство во религијата”. Вистинското уверување секогаш стои наспроти лажното: секој оној кој ќе го одбие злото и ќе верува во Господ, тој го фатил најсилното јаже кое никогаш не се кине. И Господ е тој

кој Се Слуша и Се Знае” (Куран 2:256); е она моментот кој сам оиндивидуата го знае, на која ги поставува сите свои ставови и сите свои мисли и соодветно на нив дејствува.

А дали фундаментализмот ќе биде основа врз која ќе базираме негативно или позитивно дејствување зависи од многу фактори, а не само од факторот дали веруваме во бог, аллах итн или пак дали сме прочитале некоја света книга.



Во однос на прашањето дали догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција, 67,7% од испитаниците со православна вероисповест го подржуваат овој став, а 69,2% од испитаниците со исламска вероисповест, немаат дефинирано став околу претпоставката дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција. Мал е процентот на испитаници кои не се согласуваат дека со тврдењето дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција, 11,5% од испитаниците со исламска вероисповест и 14,0% од испитаниците со православна вероисповест.

Толеранција е трпеливост, подносливост, допуштено отстапување од вообичаениот пропис. Социолошки интерпретирано, таа е трпеливост, поднесување на туѓите уверувања, допуштање на важење на други начела, кои не се сопствени и кои сепак мораат да се уважуваат во духот на граѓанската слобода и на јавното мислење.

Толеранцијата е допуштено отстапување од своите сопствени убедувања (Матевски, 2010). Така, ако го земеме ставот дека толеранцијата е подготвеност да се прифати и дозволи религиско верување и практикување на религијата, која е спротивна на сопствената, тогаш имаме голема задача.

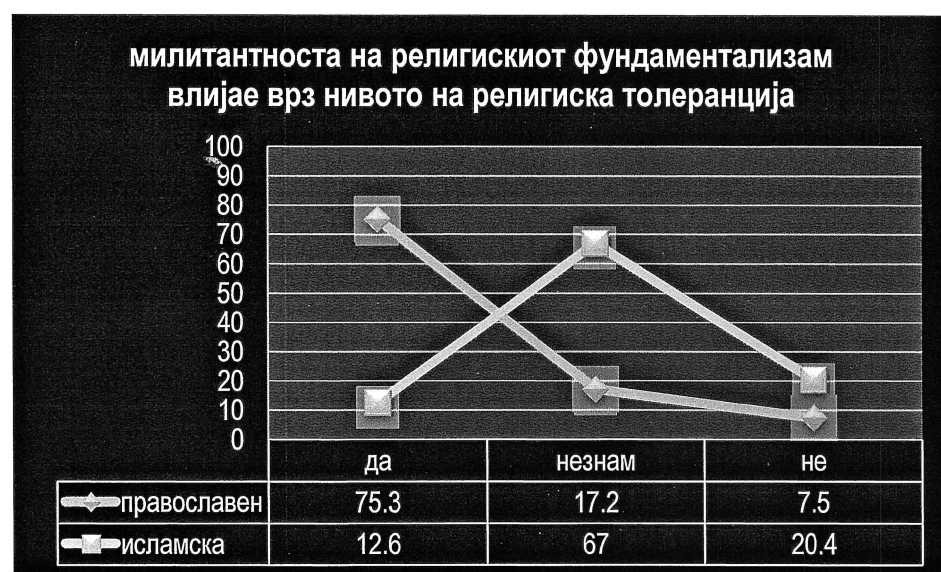
Но дека религиите не произведуваат нетолеранција, е фактот дека постои и противтежа, каде се повикува на разбирање на другите како и простување. Најпознати се, кај христијаните: “Сакај го непријателот свој”, додека во Куранот стои: “На злото со добрина возврати, па непријателот твој ќе стане твој пријател”.

Сите се еднакви пред Бога. Поради тоа религиозните и политичките институции треба да имаат подеднаков однос кон нив. Во овој контекст, адекватен факт е дека и во Христијанската и Исламската света книга (Библијата и Куранот), постојат заеднички пораки за валоризација на човековото однесување. Токму овие пораки се причина за акција на младите членови на Исламот, но и на младите членови на Христијанството, и тие имаат универзален и генерален човеков карактер. Основен морален принцип е дел од Петокнижието и може скоро подеднакво да се пронајде и во Куранот. Исламот и Христијанството, како две универзални религии, даваат одлична можност за создавање на генералните човекови религиозни вредности, а доколку се почитуваат, тогаш ќе биде невозможно да се создаде религиозен конфликт, од било кој вид (Матевски, 2007: 51).

Меѓурелигиската толеранција е можби најтешката задача, токму на денешницата. Да се прифати нешто што не ни е нам познато, што отстапува од нашата традиција, обичаи и навики, е навистина предизвик. Се разбира доколку сето тоа не отиде во рамките на оној верски фанатизам и екстремизам. Ако не постои толеранција, ќе нема ни соживот. Впрочем на тоа не учи и религија, соживот. За да можеме да ги разбереме, а нужно е да се разберат доколку треба да живееме со нив, треба да ја сватиме и нивната и нашата слика на работите. Ако сето она што доаѓа од другите, не го сватиме како закана, туку како искуство од разликите, тогаш може да постои и дијалог меѓу нас.

Толеранцијата секако не е базирана на догмата. Ако ја сватиме догмата како пример за некоја личност која е ригидно приврзана за збир од концепти или верувања, тогаш не може да се зборува за толеранција каде е потребно присуство на здравиот разум. Разликата во статистиката е онаа која ни говори дека апсолутно нема никаква поврзаност во тоа дали некој е исламист, христијанин, агностик или атеист, или пак

можеби дали некој прочитал света книга, дел од неа или воопшто не прочитал. Здравиот разум, со примеси на догматски начела и правила на однесувања кои ни ги наметнува фундаментализмот како категорија, а со додаток на религиска толеранција се категории кои се невозможни да се спојат во една целина и да се даде здраворазумски одговор на прашање дали одреден религиски фундаментализам може и во која мерка или дали воопшто може да влијае на нивото на толеранција. Секоја вера, секоја книга, секој став се дефинира следствено на она што го носат во себе, како уверување, како убедување, како религија, како став, како догма, како начело. Можеби тоа е и причината зошто поголемиот дел од статистика носи големи процентуални соодноси во категориите “немаат дефинирано став”.



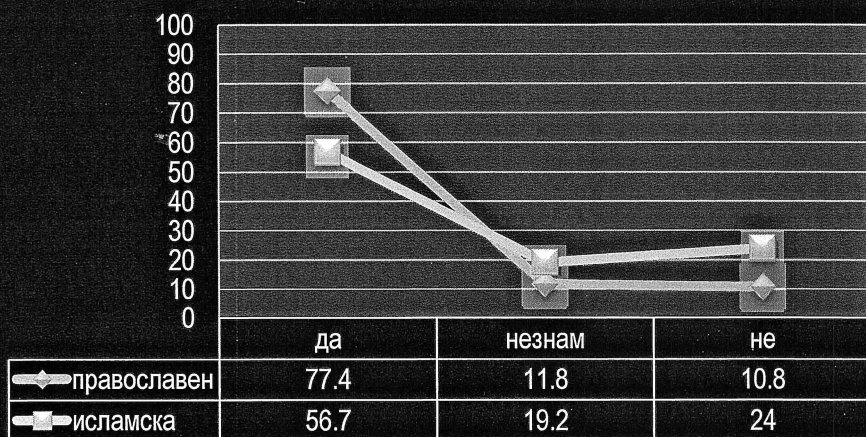
Испитаниците од православна вероисповест со 75,3% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а само 12,6% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. 67% од испитаниците со исламска вероисповест, не знаат дали милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а што кај испитаниците со православна вероисповест учеството е 17,2%. 20,4% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека милитантноста на религискиот

фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, ваковиот став го делат 7,5% од испитаниците со православна вероисповест.

Фактот дека во поголемиот дел од статистика покажува дека милитантноста влијае врз нивото на религиската толеранција, е доказ дека милитантноста е можеби виновник за она фундаменталистичкото што го имаат сите религии. Ако се земе дефиницијата за милитантност (Вујаклија, просвета:Београд 1996/97, 548) :”милитантен...оној кој се бори, кој се бори за победа на една идеја”, или пак милитантен - личност која бара социјални промени, но е помалку подготвена за компромис, барајќи често пати и револуционерна промена на власта или системот. Може да застапува различни политички или верски убедувања, како и средства со кои се служи, вклучувајќи и вооружени акции.

Невозможно е двата термини милитантност и религиска толеранција да бидат ставени во иста реченица, од аспект што и двата термини се спротивни едни на други. Како да постои толеранција кога станува збор за нешто што помалку или повеќе треба и може да се добие со сила. Силата е оружје пред кое ни толеранцијата не може да ја каже својата суштина. Оттаму и разликата во ставовите. Првично затоа што милитантноста се поврзува, неизбежно со фундаментализам, кој прекутно е поврзан со нешто кое ни одсвонува како насилно, како нешто кое е налик на злото, а од друга страна постои толеранцијата, како одраз на одреден степен на добро. Историско религискиот концепт за борбата помеѓу доброто и злото, концепт за милитантност и толернација. Разликата е евидентна, а со тоа и дебата која ќе следи во идни анализи, од аспект дека следат периоди каде разликата ќе се продлабочува, а не намалува.

верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција



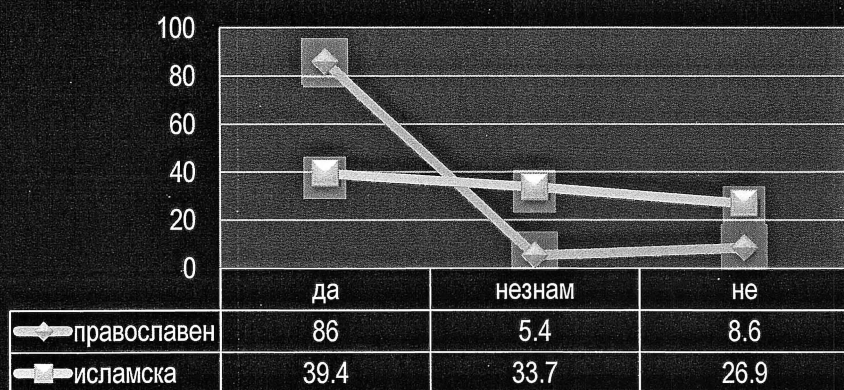
Во врска со прашањето дали верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, најголем дел од испитаниците без разлика на нивната вероисповест сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. Овој став во поголем процент го подржуваат припадниците на православната вероисповест со 77,4% од испитаниците, а 56,7% од припадниците со исламска вероисповест. 19,2% од испитаниците со исламска вероисповест, не знаат дали верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 24,0% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, ваквиот е став го делат само 10,8% од испитаниците со православна вероисповест.

Зборот екстремизам ако го гледаме по дефиниција значи: 1. состојба или акт на превземање екстремни гледишта. (Мириам Вебстер речник). Секогаш се поврзува со термините: фанатизам, ентузијазам, лудило, посветеност.....

Дали треба да се објаснува огромниот процент на ставовите дека верскиот екстремизам влијае на нивото на толеранција. Претходниот заклучок дека толеранцијата е олицетворение на доброто, на рајот, на небеското (ако се гледа во екстремна компарација со цел да се увиди драстичната разлика) и екстремизмот, олицетворение на злото, поврзано со милитантност, со страв, со немир, со нешто кое наликува на нелогично однесување, на лудило, е повторно концепт кој не може да се спои и за кој не постои решение. Екстремизмот, како и фанатичите кои го практикуваат, е одговор на

статистиката, која во овој случај логиката и реалноста ќе потврдат дека се работи не само за персонално размислување туку за нешто што слободно можеме да го дефинираме како нормално. Сепак отстапки се можни и оттука се оние ситни мали проценти кои сметаат дека семето на раздорот не е во екстремизот, во милитантноста, во фундаментализмот туку во крајниот ефект, во создавање на нешто што на крајот треба да биде исчистено од сите валкани работи кои постојат, а единствено решение е екстремизот. И можеби сето ова потсетува на хитлеровата логика, сметам дека во стварниот живот и постојат такви луѓе кои сметаат дека ова е единствената работа која е возможна, и дека сите останати средства се исцрпени.

тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција



39,4% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, а ваков е ставот кај 86,0% од испитаниците со православна вероисповест. 33,7% од испитаниците со исламска вероисповест, немаат дефинирано став околу претпоставката дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, за што кај испитаниците со православна вероисповест учеството е 5,4%. 26,9% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Ваков е ставот кај 8,6% од испитаниците со православна вероисповест.

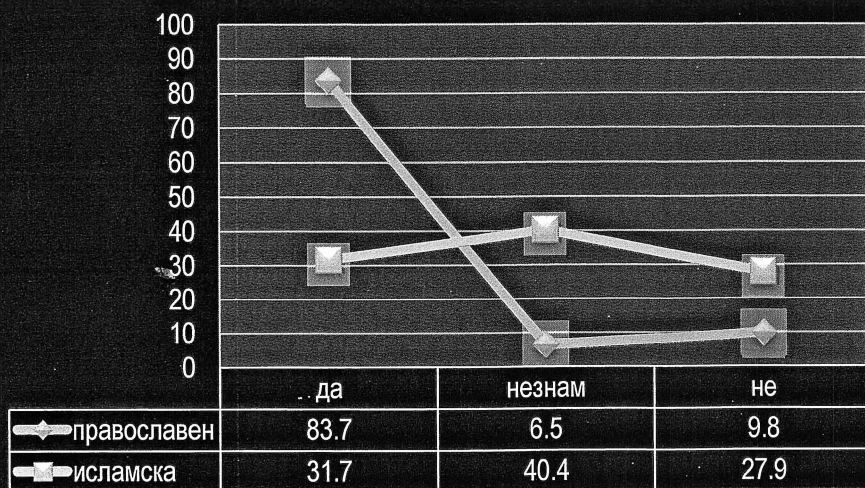
На прашањето дали тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, интересно е тоа што повторно испитаниците со православна

вероисповест во најголем процент 86% го подржуваат ваквиот став, а само мал процент на испитаници од исламска вероисповест го подржуваат истиот став 39,4%. Голем дел од исламските испитаници 33,7% одговориле дека не знаат дали верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, а дури 26,9% дека верскиот фундаментализам не влијае врз нивото на религиската толеранција.

Тероризмот мошне брзо го менува својот карактер, но и своите цели, кои се многу поамбициозни, подраматични и веќе попримаат глобални димензии. Тој е “флуиден непријател”, но со јасно поставени цели, кои секојдневно предизвикуваат шок, ужас, бес, страв, желба за одмазда и нов психолошки и безбедносен амбиент, во кој луѓето во светот почнуваат да чувствуваат дека се во војна (Котовчевски, 2003: 20). Терористите се оние кои вешто удираат во “Ахиловата петица” на современите држави, во нивните најранливи страни на психолошки, духовен и материјален план максимално зголемувајќи го нивниот страв, и кои ги оставаат апсолутно без надеж за решение на таа појава. Од друга страна пак, постои и фактот дека големите сили се оние кои на индиректен начин го потпомагаат тероризмот, на начини за кои е потребно да се замислиме дали воопшто е можно да се изведат? Фактот дека дел од терористите се обучувани од страна на владите на државите, е доволен показател за поддршката. Тука не станува збор само за обуката, бидејќи терористите, се разбира со најразлични варијации од држава до држава, добиваат помош на најимагинативни начини, начини кои на јавноста и се познати, но кои никогаш не би ги поврзала со самиот поим тероризам. Од политички аспект, концептот е точен. Ако го вметнеме и религискиот концепт, кој неизбежно се преплетува со политиката, добиваме трагедија. Современиот тероризам е голема трагедија на денешниот свет. Наместо прогрес на човештвото, имаме прогрес на тероризмот. Напредокот на тероризмот оди до степен на унапредување на војните со употреба на нуклерано оружје, бомбардирање од голема далечина, бомби со осиромашен ураниум и така натаму. Во социјални рамки, поттикнувачи на тероризмот е големата нееднаквост на богатството, антагонизмите кои произлегуваат од религиските, традиционалните и другите карактеристики. Кога сето ова ќе се разбере, тогаш следи тероризмот и оние фанатици. Напредокот на тероризмот ја зафаќа и политиката, а оди до онаа линија која тешко се разликува кој е терорист а кој се бори против тероризмот. Како да се дефинира тероризмот кај верскиот фундаментализам и неговото влијание врз толеранцијата, е основа за статистичката разлика, со која голем

процент се согласуваат дека е неизбежно оној кој е највлијателен. Повторно борба на добротото и злото. Повторно станува за концептуални разлики. Како ќе се постави прашањето е само сувопарна игра на зборови, но суштината е секој пат трагична и неизбежна. Факт е дека е ако започнеме да си играме со зборови можеме да дојдеме до оној дел каде се вели дека можеби терорист за некој е само најлошата категорија на личност која постои, а од друга страна за некои, верско - политички задоени, со недостаток на разум, но сепак во одредени случаи и личности кои можат да извлечат корист, позната само за нив каква, но сепак по дефиниција за нив, терористите се борци за слобода. Не е возможно да се нема влијание врз религиската толеранција, а нивото на влијание е дефинирано според горенаведените логично изведени заклучоци.

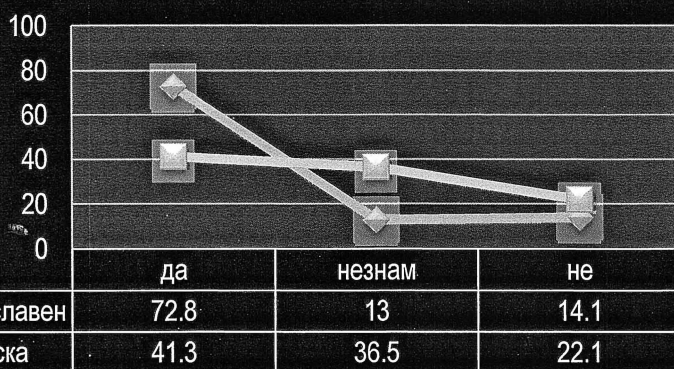
интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиска толеранција



Испитаниците од православна вероисповест дури со 83,7% се согласуваат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а повторно кај исламските испитаници постојат големи варијации во најголем процент 40,4% не знаат дали интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, само 31, 7% од нив сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а 27,9% дека оваа спојка не влијае.

Политиката кое е чедо на манипулацијата, измамата, контраверзијата и користа, е појдовна точка во анализата на разликата во ставовите. Политиката е онаа која е творецот на несогласувања, во било кој контекст, без разлика дали станува збор за религија, за наука, генерално земено за нечиво однесување, за некоја појава. Манипулацијата е онаа спојка која го прави интензитетот и разликите поголеми. Разликата е во онаа мерка разлика колку што е и политиката односно политичарот поумешен со зборовите. Логично, политиката и религијата (под религија, овде разбираам црквата) уставно одделени од државата, реално споени до мерка која ги надминува мислите и размислувањата на обичниот човек е концепт кој не може да се земе така едноставно. Разликувањето во анализата следат следствено на психолошката надмоќ на оној политичар и неговата политика која е креирана со одредена цел/и.

антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција



41,3% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а ваков е ставот кај 85,1% од испитаниците со православна вероисповест. 36,5% од испитаниците со исламска вероисповест не знаат дали антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 22,1% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, ваков е ставот кај 14,1% од испитаниците со православна вероисповест.

Модернизмот е концепт на тероризмот. Антимодернизмот е нешто кое е спротивно на најновото зло кое постои на земјината топка. Сепак фундаменталистите се оние кои се борат со антимодернизмот. Оние кои сметаат дека тоа е точката која им пречи за да ги остварат своите цели и идеи. Нивниот концепт, како чеда на модернизмот се спротивни на антимодернизмот. Разликата во статистиката е во делот кој некои сметаат дека модерното може да се победи само со модерно, додека кај остантите се смета дека модернизмот треба да се победи само во враќање кон она првобитното, она што се смета за почеток на периодот на злото.



Најголем број од испитаниците без разлика на конфесионалната припадност се согласуваат со ставот дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Поголем е процентот на испитаници од православна вероисповест со 71,7%, а 61,5% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. 26,9% од испитаниците со со исламска вероисповест, не знаат дали примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијаат врз нивото на религиската толеранција, а кај испитаниците со православна вероисповест учеството е 12%. 16,3% од испитаниците со

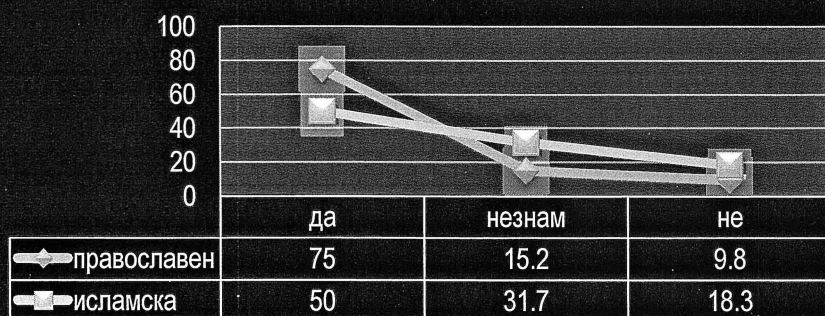
православна вероисповест не се согласуваат со тврдењето примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција.

Реперот дека светите книги и политичките програми се оние кои влијаат на религиската толеранција е сосема коректно поставено прашање. Ако се погледне позадината на политичката програма, било чија, се гледа суштината. Се гледа и религискиот концепт кој ја поставува рамката за нешто што е дозволено и е напишано во некои свети книги, но и постои и дел кој вели дека тоа нешто е сосема забрането. Користејќи делови кои одговараат за идејата за која и е напишана сама политичката идеологија, е показател за разликите во религиската толеранција. Користејќи ја религијата во политички цели, понекогаш само како концепт е доволен револт кај одредено население, да се сврти кон нетолеранција. Имено политиката оди до граница на непоимливото, каде ја користат религијата, верата за да постигнат политички поени кај религиозните маси. Треба политиката, политичката програма, и светите книги да бидат одделени едни од други, бидејќи ефектот еевидентен.

Доказ за статистиката е доказ дека не треба да се меша политиката со религијата. Политиката треба да нема апсолутно никаква врска со религијата. Ниту политичкиот активизам, ниту политичарите, ниту генерално земено политиката. Дека во реалноста станува збор за ве категории кои секогаш се злоупотребуваат во цели јасни само за политичарите и нивниот активизам, а многу подоцна за самиот народ, е нешто кое за жал со помош на историјата сеуште не сме го научиле во целост. Иако статистиката покажува мали варијации во однос на минатото, сепак станува збор за нешто кое секогаш ќе се испреплетува без разлика на коректноста, без разлика на последиците, без разлика на ништо освен на фотељата која се добива само со собирање на поени. Поените се собираат најмногу на политички некоректен начин, употребувајќи секогаш ниски методи, а кај идеална категорија за сето тоа, е без исклучок политиката. Како да не верувате на политичар, кој оди во црква и се крсти. Секогаш носело и ќе носи политички поени. Некоректно, вистинито и статистички покажано во табелите дека е политиката е она лошото кое влијае на толернацијата, која секогаш пропагира мирно решавање на проблемите. А политиката е онаа која за сметка на своите поени, понекогаш ја злоупотребува религијата за да си овозможи нов мандат. Секогаш функционира, секогаш

успева, но нели е господ оној кој вели „ сврти го и другиот образ,.. Нели треба да им се даде шанса и на неверните политичари, на оние злоупотребувачи? Филозофска дебата која секогаш има ефект кога станува збор за политичкиот активизам, неоспорно и за политичката мобилизација.

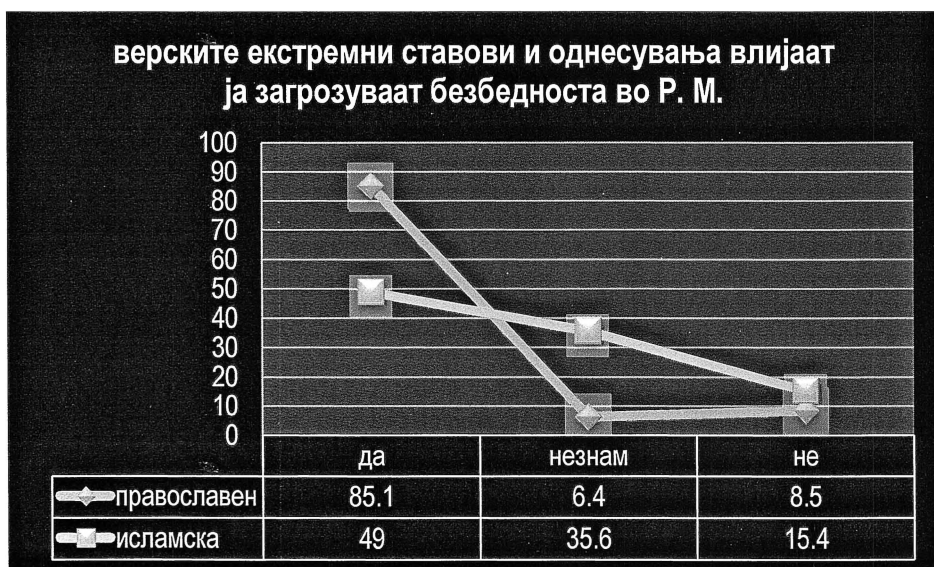
политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција



Најголем број од испитаниците без разлика на конфесионалната припадност се согласуваат со ставот дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, ваквиот став е подржан кај 75% од испитаниците со православна вероисповест, а 50 % кај испитаниците од исламска вероисповест. 31,7% од испитаниците со исламска вероисповест, релативно голем процент, не знаат дали политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, што кај испитаниците со православна вероисповест е со 15,2%. 18,3% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, ваков е ставот кај 9,8% од испитаниците со православна вероисповест.

Доказ за статистиката е доказ дека не треба да се меша политиката со религијата. Политиката треба да нема апсолутно никаква врска со религијата. Ниту политичкиот активизам, ниту политичарите, ниту генерално земено политиката. Дека во реалноста станува збор за ве категории кои секогаш се злоупотребуваат во цели јасни само за политичарите и нивниот активизам, а многу подоцна за самиот народ, е нешто кое за жал со помош на историјата сеуште не сме го научиле во целост. Иако статистиката покажува мали варијации во однос на минатото, сепак станува збор за нешто кое секогаш ќе се

испреплетува без разлика на коректноста, без разлика на последиците, без разлика на ништо освен на фотелјата која се добива само со собирање на поени. Поените се собираат најмногу на политички некоректен начин, употребувајќи секогаш ниски методи, а кај идеална категорија за сето тоа, е без исклучок политиката. Како да не верувате на политичар, кој оди во црква и се крсти. Секогаш носело и ќе носи политички поени. Некоректно, вистинито и статистички покажано во табелите дека е политиката е она лошото кое влијае на толеранцијата, која секогаш пропагира мирно решавање на проблемите. А политиката е онаа која за сметка на своите поени, понекогаш ја злоупотребува религијата за да си овозможи нов мандат. Секогаш функционира, секогаш успева, но нели е господ оној кој вели „ сврти го и другиот образ,.. Нели треба да им се даде шанса и на неверните политичари, на оние злоупотребувачи? Филозофска дебата која секогаш има ефект кога станува збор за политичкиот активизам, неоспорно и за политичката мобилизација.



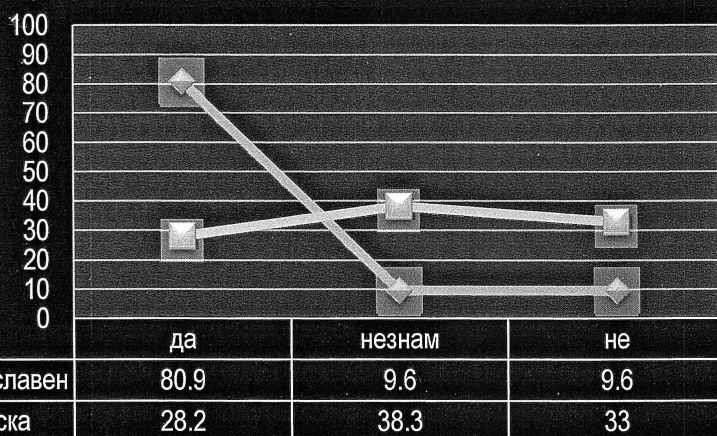
По однос на прашањето дали верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во РМ, позитивно се произнеле 85,1% од испитаниците припадници на православната вероисповест, најголем и процентот на испитаниците од исламска вероисповест кои исто така го подржале овој став, но не поголем од испитаниците припадници на православната вероисповест 49%. 35,6% од испитаниците со исламска вероисповест, не знаат дали верските екстремни ставови и однесувања ја

загрозуваат безбедноста во РМ, што кај испитаниците со православна вероисповест е 6,4%. 15,4% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во РМ ваков е ставот кај 8,5% од испитаниците со православна вероисповест.

Повторно ставот за екстремното, и дека секогаш без исклучок е нешто кое води кон нешто негативно. Примери, премногу. Се што е во границите на нормалата никогаш не довеле до било какво загрозување, и спротивно на тоа, се што е екстремно не е можно да има позитивен исход.

Дали станува збор за прослава на денот на албанското знаме, или пак за денот на власите, турците или некој друг ден, празник или сл. станува збор за изјава проследена со политички мотиви, кои секогаш предизвикуваат екстремни однесувања, а со тоа и се нарушува концептот на безбедност. Иако безбедноста во Р.Македонија е категорија која е до одреден степен дискутабилна, сепак станува збор за премногу екстремни ставови и однесувања како на политички партии, така и на граѓани, кои со своите радикални идеи предизвикуваат немири и нарушувања во безбедноста. Смилковското езеро, трагичен доказ за кои верувам дека сите кои одговарале на прашањето го имале во предвид. 2001 година, доказ кој сите го знаат и за кој секогаш има страв да не случу повторно. Радикално но сепак реално загрозување на безбедноста. Верските ставови беа токму тие кои преовладаа во земјата, без разлика на сите обиди да се замагли суровиот екстремизам.

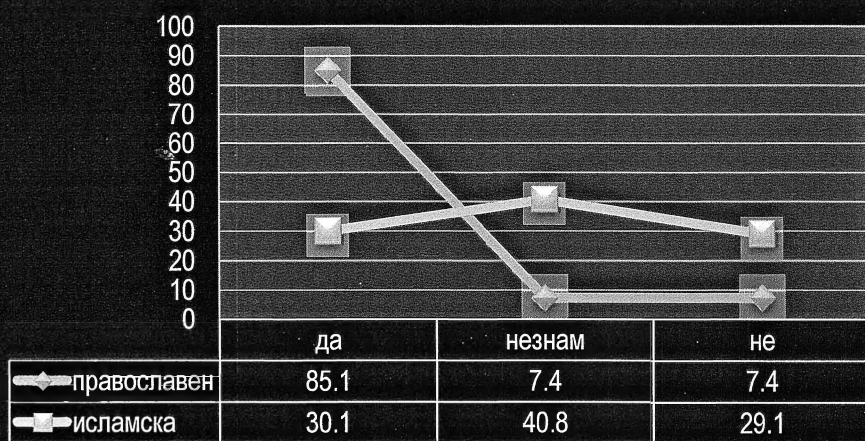
**екстремните ставови и однесувања во медиумите
ја загрозуваат безбедноста во Р. М.**



Исто така интересни се податоците добиени по однос на ова прашање каде повторно најголем дел од испитаниците на православната вероисповест 80,9% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во РМ, а само 28,2% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Најголем процент од исламските испитаници 38,3%, не знаат дали екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 33,3% од испитаниците со исламска вероисповест не се согласуваат со тврдењето дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, ваков е ставот кај само 9,6% од испитаниците со православна вероисповест.

И без малку точен факт е дека медиумите се едни од причинителите за нарушување или подобрување на безбедноста. Повторно примерите се безбројни. Одреден медиум застапувајќи нечии политички ставови, нечии верски ставови, се одредница која ќе ја даде насоката до кој степен ќе се води екстремниот став на куќата. Колку ќе се прикаже, како ќе се прикаже, колку често ќе се прикажува е политика на куќата. А тоа е она што народот го гледа и врз основа на презентираниите информации формира сопствен став и мислење и се понатака се води од таа почетна точка. Слободата на медиумите во таа мерка се загрозени што е можно по желба на медиумот да не сеприкаже или пак да се прикаже одредена состојба за добра, лоша или пак екстремна. Понекогаш медиумите биле оние кои ја кроеле безбедностната состојба на Р. Македонија. Се случува медиум да не пренесе одредена информација, сметајќи ја релевантна или не, и следствено да се добие или пак избегне некаква безбедносна криза. Можеби религијата и верата апсолутно не се поврзани со проблематиката, но сепак медиумот е оној кој одлучува за тоа. Свесни за состојбата, граѓаните го искажале своето мислење, а и според сите статистики кои постојат на светот за влијанието на медиумите, сметам дека е реална.

терористичките акти со верски мотиви, ја загрозуваат безбедноста во Р. М.



Повторно се соочуваме со истите резултати каде 85,1% од испитаниците со православна вероисповест се согласуваат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а само 30,1% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат со овој став. Најголем процент 40,8% од испитаниците со исламска вероисповест, не знаат дали терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 29,1% од нив не се согласуваат со тврдењето дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, ваков е ставот кај само 7,4% од испитаниците со православна вероисповест.

Позитивниот став кон ова прашање, или пак во најмала рака неутреланиот е показател дека сме немале теористички акт кој на чело со жртвите од истиот ќе придонесе до размрдување на статистиката. Она што го гледаме дека се случува надвор од нашата држава, сите оние терористички акти, сепак имаат ефект врз нашето сваќање за сериозноста на терористичките акти со верски мотиви, а кои потенцијално можат да ја загрозат безбедноста во Р.Македонија колку и да сакаме да останем неутрални, како држава, свесни сме дека играта на повеќе столици, нема да може да трае уште долго време, и како резултат на истото народот смета дека токму тие терористички акти ќе влијаат наскоро врз безбедноста на нашата држава. Иако искуството покажало дека најмудро е да се седи настрана, не секогаш тоа има позитивен ефект, особено ако се наоѓаме на географската карта на едно од местата каде секогаш било небезбедно од религиска гледна точка.

ЗАКЛУЧОК

Основниот заклучок кој произлегува од емпириското истражување, е содржан во следното: **Прво**, верската припадност влијае врз степенот на согласност за улогата на мултикултурализмот во процесите на сегрегација. Имено, православните христијани на мултикултурализмот гледаат како на процес кој води до интеграција во општеството, со 50% анкетираниите, додека знатно помал е бројот на припадниците од исламска вероисповест, го мислат тоа, со само 22,1%. **Второ**, во однос на ставот за тоа дали во државата треба сите граѓани да припаѓаат на една конфесија, не се јавуваат значајни разлики, како и во однос на веронауката и нејзиното влијание врз интензитетот на религискиот фундаментализам, 32,8% од испитаниците со исламска вероисповест се согласуваат, а 28% од испитаниците со православна вероисповест. **Трето**, интересен е податокот дека поголем дел од припадниците на православната вероисповест сметаат дека веронауката не води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам, дури 52,7%, а припадниците на исламската вероисповест се поделени по однос на овој став. **Четврто**, во однос на носењето на религиски симболи на јавни места на 62,4% припадниците на православната вероисповест тоа не им пречи, а на припадниците на исламската вероисповест тоа не им пречи на 84,9%. **Петто**, во одговорите на прашањето дали глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања не се јавува изразита разлика. Поголем дел од испитаниците сметаат дека таа не е опасност, 40,8% од православната и 44,2% од исламската вероисповест.. Но, сепак православните испитаници се оние кои најмногу сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, со 39,8%. **Шесто**, ставот според кој исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, се јавуваат изразити разлики. Најмногу го подржуваат припадниците на православната вероисповест со 68,8% и мал процент на припадници на исламската вероисповест, само 28,8%. Најголем процент на исламски испитаници 42,3% не знаат дали исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, а голем дел од нив 36,6% сметаат дека тој не е најголемата опасност на слободниот свет. **Седмо**, по однос на прашањето дали религискиот фундаментализам

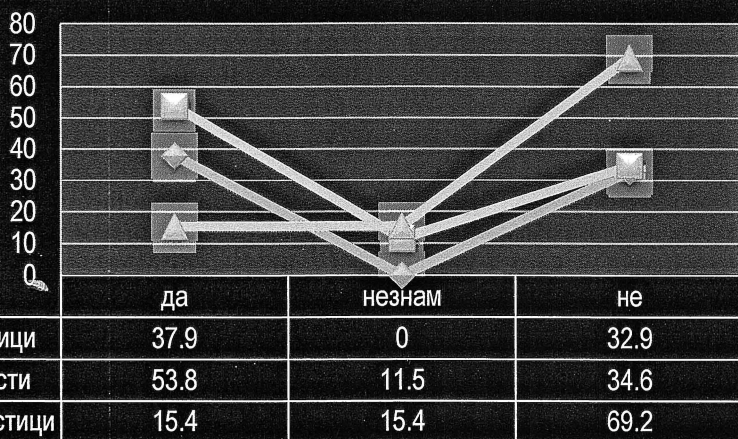
влијае врз религиската толеранција постои голема разлика во однос на верската припадност. Испитаниците припадници на православната вероисповед, со 73,1% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, а само 26% од испитаниците од исламска вероисповед го подржуваат истиот став. Имено најголем процент на испитаниците од исламска вероисповед 64,4% не знаат дали религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. **Осмо**, фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, е став кој најмногу е подржуван од припадниците на православната вероисповед, со 64,5%, а само 19,4% од испитаниците припадници на исламската вероисповед. **Девето**, испитаниците од **православна вероисповед** со 75,3% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а само 12,6% од **испитаниците со исламска** вероисповед се согласуваат со тој став. **Десето**, испитаниците од православна вероисповед, дури со 83,7% се согласуваат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката влијае врз нивото на религиската толеранција, а повторно кај исламските испитаници постојат големи варијации, во најголем процент 40,4% не знаат дали интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката влијае врз тоа. **Единаесето**, најголем број од испитаниците без разлика на конфесионалната припадност, се согласуваат со ставот дека примената на светите книги како морални репери и политички програми влијае врз нивото на религиската толеранција. Светите книги како морални репери и политички програми влијае врз нивото на религиската толеранција. **Дванаесето**. По однос на прашањето дали **верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во РМ**, позитивно се произнеле 85,1% од испитаниците припадници на православната вероисповед. Кај испитаниците од исламска вероисповед скоро половина, 49% позитивно се изјасниле за тоа.

2. СТАВОВИТЕ ЗА РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ВО ОДНОС НА ВЕРУВАЊЕТО ВО БОГ

Во зависност од тоа дали испитаниците се верници, атеисти или агностици, добиени се следниве резултати.

Првиот дел од прашањата се насочени кон мултикултурализмот неговото сфаќање и прифаќање од страна на испитаниците. Тргувајќи од тоа како тие гледаат на него, како процес за интегрирање или дезинтегрирање, како гледаат на мултиконфесионалноста, довербата кои ја гаат кон различните од нив, по религиска определба, дали веронауката помага во градење на мултикултурализмот и колку носењето на религиски симболи на јавни места им пречи на испитаниците. Најголем дел од испитаниците имаат доверба во мултикултурализмот и гаат позитивен став кон него, сметајќи дека води кон интеграција, сметаат дека сите луѓе не можат да припаѓаат на една иста конфесија, имаат доверба во припадниците од различна конфесија, веронауката мал број од испитаниците ја гледаат како средство за градење на мултикултурализмот, на поголем дел со исклучок на верниците им смета носењето на религиски симболи. Подеталните анализи добиени од резултатите спроведени од истражувањето се дадени понатаму.

мултикултурализмот води кон сегрегација а не кон интеграција



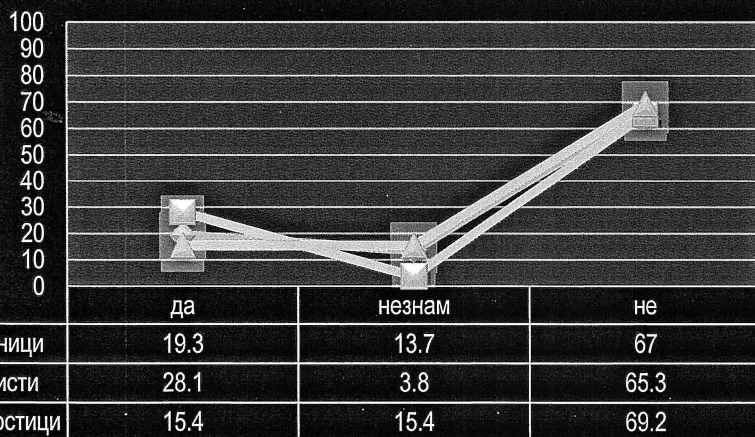
Од испитаниците кои се верници, 37,9% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. 29,2% немаат дефинирано став околу претпоставката дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. 32,9% не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. Од испитаниците кои се атеисти, 53,8% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. 34,6% не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. Од испитаниците кои се агностици, 15,4% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. 15,4% немаат дефинирано став околу претпоставката дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција додека 69,2% не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција.

Во однос на прашањето дали мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, истражувањето покажало дека атеистите се оние кои во најголем процент сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција со 53,8%, веднаш по нив доаѓаат и верниците со 37,9%, кои се поделени по однос на ова прашање 32,9% од нив сметаат дека мултикултурализмот води кон интеграција. Агностиците се оние пак кои сметаат дека мултикултурализмот не води кон сегрегација туку кон интеграција, со дури 69,2%, веднаш по нив доаѓаат атеистите со 34,6%.

Од испитаниците кои се верници, 27,3% сметаат дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија додека 8,1% немаат дефинирано став околу претпоставката дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија. 64,6% не се согласни дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија. Од испитаниците кои се атеисти, 26,9% сметаат дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија додека 3,8% немаат дефинирано став околу претпоставката дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија. 69,2% не се согласни дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија. Од испитаниците кои се агностици, 7,7% сметаат дека во државата, сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија додека 7,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија. 84,6% не се согласни дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија.

Во случајот Дали сите граѓани во една држава треба да припаѓаат на една конфесија, испитаниците без разлика дали се верници, атеисти или агностици сметаат дека сите граѓани не треба да припаѓаат на една конфесија, каде што повторно процентот на агностиците е најголем со 84,6%, атеистите со 69,2% и верниците 64,6%.

не треба да се има доверба во припадниците (пријатели) на различна конфесија



Од испитаниците кои се верници, 19,3% сметаат дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија додека 13,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија. 67% не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија. Од испитаниците кои се атеисти, 28,1% сметаат дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија додека 3,8% немаат дефинирано став околу претпоставката дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија. 65,3% не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија. Од испитаниците кои се агностици, 19,3% сметаат дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија додека 13,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија. 69,2% не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија.

Во однос на довербата во (пријатели) припадници на различна конфесија, атеистите се оние кои во најголем процент сметаат дека не треба да имаат доверба во припадниците на различна конфесија со 28,1%, додека агностиците со 69,2% сметаат дека треба да се има доверба во припадниците од различна конфесија, па дури и верниците со 67% сметаат дека треба да се има доверба во пријателите припадници на различна конфесија



Од испитаниците кои се верници, 33,2% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р. Македонија додека 29,4% немаат дефинирано став околу претпоставката дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р. Македонија, а 37,5% не се согласни дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија. Од испитаниците кои се атеисти, 23% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р. Македонија додека 30,8% немаат дефинирано став околу претпоставката дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија, 46,1% не се согласни дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р. Македонија. Од испитаниците кои се агностици, 8,3% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија, додека 25% немаат дефинирано став околу претпоставката дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот

фундаментализам во Р.Македонија, а 66,7% не се согласни дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија.

На прашањето дали веронауката води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во Р. Македонија? Најголем дел од испитаниците сметаат дека веронауката не води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија. Верниците се оние кои во најголем процент со 33, 2% сметаат дека таа води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија. Но, исто така не е мал бројот на испитаници верници кои сметаат дека веронауката не води кон намалување на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија со 37,5%, што значи дека поголем е бројот на верници кои сметаат дека истата не води кон намалување на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија. Додека агностиците се оние кои сметаат дека веронауката не води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам со 66,7%. Дури 46,1% од атеистите сметаат дека веронауката не води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија. Но сепак не е за занемарување и бројот на испитаници кои не знаат дали веронауката води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам посебно кај атеистите 30,8%.

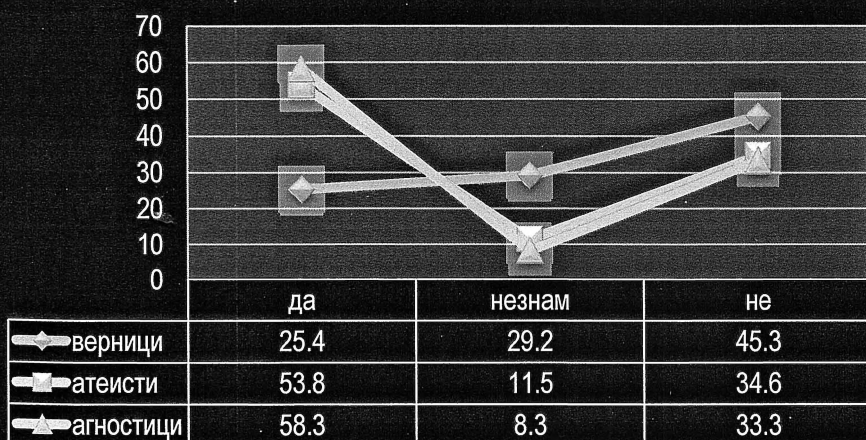
пречи носењето на религиозни симболи на јавни места



Од испитаниците кои се верници, 32,3% сметаат дека пречи носењето религиски симболи на јавни места додека 3,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека пречи носењето религиски симболи на јавни места. 63,9% не се согласни дека пречи носењето религиски симболи на јавни места. Од испитаниците кои се атеисти, 57,6% сметаат дека пречи носењето религиски симболи на јавни места додека 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека пречи носењето религиски симболи на јавни места. 30,7% не се согласни дека пречи носењето религиски симболи на јавни места. Од испитаниците кои се агностици, 75% сметаат дека пречи носењето религиски симболи на јавни места додека, 25% не се согласни дека пречи носењето религиски симболи на јавни места.

Носењето на религиски симболи на јавни места најмногу им пречи на агностиците 75%, а најмалку на верниците со 32,3%. Верниците се всушност оние на кои најмалку им пречи носењето на религиски симболи на јавни места со 63,9%. На поголем број од атеистите им пречи носењето на религиски симболи на јавни места 57,6%, а само на 30,7% од атеистите тоа воопшто не им пречи. Од аспект на глобализацијата се наметнати прашањата за тоа дали глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, каде најголем дел од испитаниците сметаат дека е опасност со исклучок на верниците кои глобализацијата не ја гледаат како закана за личните религиски убедувања. Исто така и на следното прашање од глобален аспект испитаниците во најголем процент се изјасниле позитивно по однос на тоа дека исламскиот тероризам е најголема опасност за глобалниот свет, освен верниците кои се поделени околу ваквиот став.

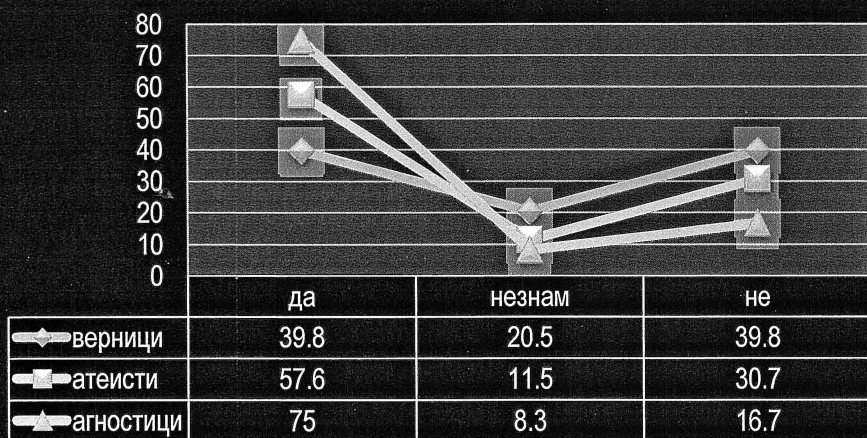
глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања



Од испитаниците кои се верници, 25,4% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања додека 29,2% немаат дефинирано став околу претпоставката дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања. 45,3% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања. Од испитаниците кои се атеисти, 53,8% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања додека 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања. 34,6% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања. Од испитаниците кои се агностици, 58,3% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања додека 8,3% немаат дефинирано став околу претпоставката дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања. 33,3% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања.

Во однос на прашањето Дали глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања? Верниците во најголем процент 45,3% сметаат дека глобализацијата не е опасност за личните религиски убедувања, додека агностиците со 58,3% и атеистите со 53,8% ја гледаат глобализацијата како опасност за личните религиски убедувања.

со право се смета дека исламскиот тероризам е најголемата опасност за глобалниот свет

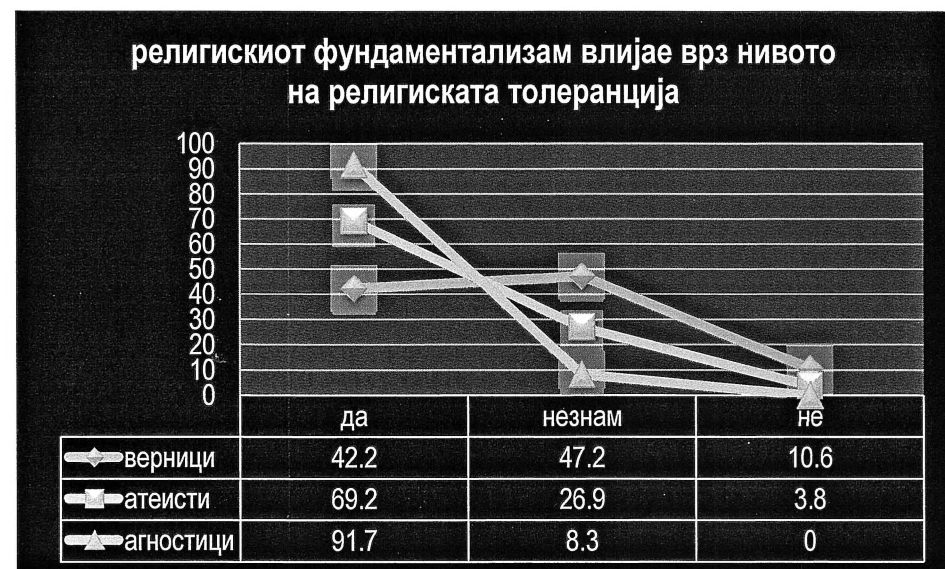


Од испитаниците кои се агностици, 75% сметаат дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет додека 8,3% немаат дефинирано став околу претпоставката дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет. а 16,7% не се согласни дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет. Од испитаниците кои се атеисти, 57,6% сметаат дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет додека 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, а 30,7% не се согласни дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет.

Агностиците со најголем процент од 75% и атеистите со 57,6% сметаат дека исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, додека верниците се еднакво поделени по однос на ова прашање 39,8 % сметаат дека исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет и исто толку сметаат дека тој не е најголема опасност, што претставува и најголем процент помеѓу испитаниците кои сметаат дека исламскиот тероризам не е најголемата опасност на слободниот свет.

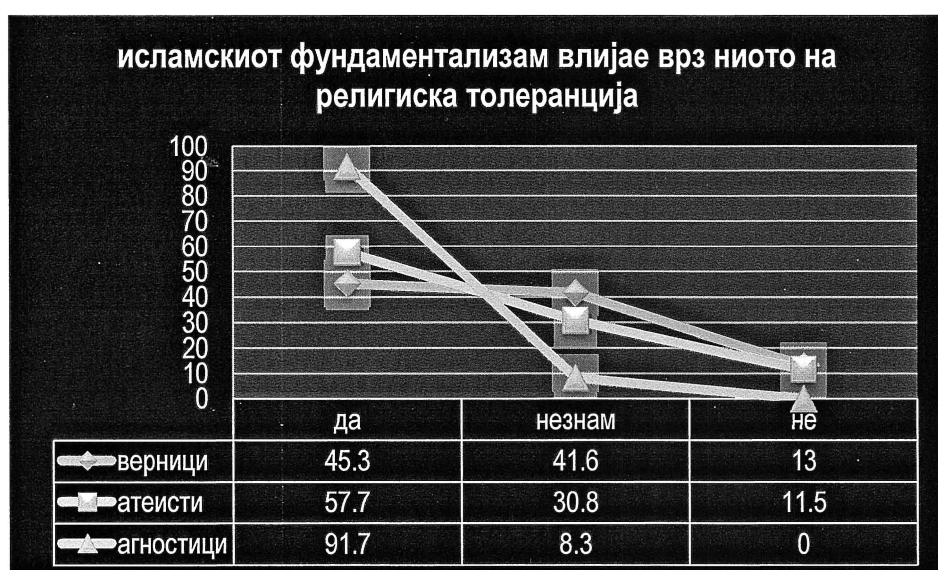
Во следниот блок на прашања може да се воочи сето она што влијае на религиската толеранција од фундаментализмот како правец, религискиот фундаментализам (исламски и христијански), догматските начела на религискиот фундаментализам, милитантноста на религискиот фундаментализам, верскиот екстремизам и тероризам, интензитетот на спој

помеѓу религијата и политиката, антимодернизмот, светите книги, политичкиот активизам и мобилизација на верници, се променливи по однос на кои испитаниците во најголем процент сметаат дека влијаат врз религиската толеранција без разлика на нивната определеност, но постојат поделени ставови и мислења кои најмногу се изразени помеѓу верниците. Тоа може да се воочи во понатамошната анализа на добиените податоци.



Од испитаниците кои се верници, 42,2% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, додека 47,2% немаат дефинирано став околу претпоставката дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. 10,6% не се согласни дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 69,2% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, додека 26,9% немаат дефинирано став околу претпоставката дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. 3,8% не се согласни дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 91,7% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, додека 8,3% немаат дефинирано став околу претпоставката дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција.

На прашањето Дали религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција? Верниците во најголем процент не знаат како религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција со 47,2%, а 42,2% од нив сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. Агностиците и атеистите 91,7% и 69,2% во најголем процент сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. Многу е мал процентот на испитаници без разлика на тоа дали се верници или не, кои сметаат дека религискиот фундаментализам не влијае врз толеранцијата

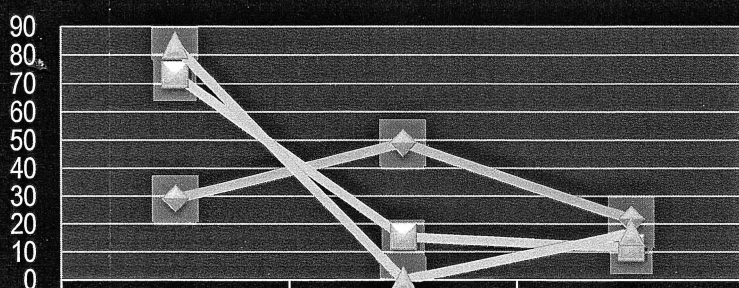


Од испитаниците кои се верници, 45,3% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 41,6% немаат дефинирано став околу претпоставката дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, отколку до интеграција. 13% не се согласни дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 57,7% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција додека 30,8% немаат дефинирано став околу претпоставката дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. 11,5% не се согласни дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 91,7% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 8,3% немаат

дефинирано став околу претпоставката дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција.

Слични се и процентите добиени по однос на прашањето дали исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Агностиците со најголем процент 91,7% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, атеистите со 57,7% , а најмал процент е кај верниците 45,3%. Исто така, голем е процентот на верници 41,6% т.е. најголем кои не знаат дали исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција.

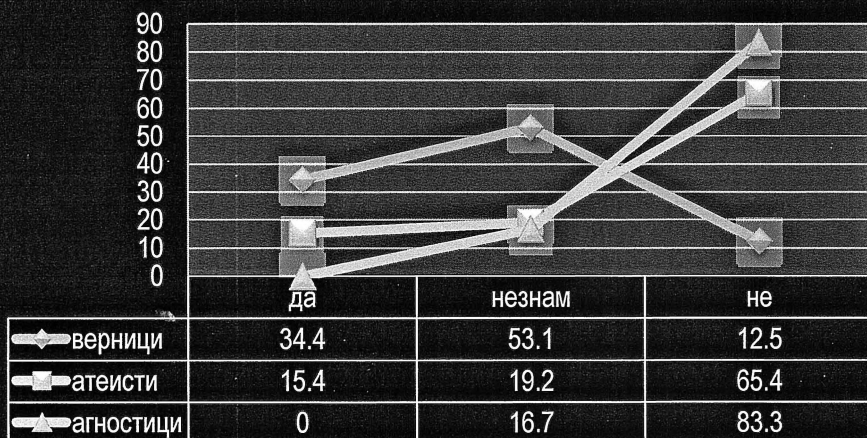
христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција



Од испитаниците кои се верници, 29,2% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 49,1% немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. 21,7% не се согласни дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 73,1% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 15,4% немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. 11,5% не се согласни дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 83,3% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 16,7% не се согласни дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција.

Кога станува збор за тоа дали христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, постојат мали осцилации каде повторно агностиците иако со помал процент но сепак најмногу сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција со 83,3%, евидентно е зголемување на процентот на атеисти кои сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција 73,1%, а намален процентот на верници 29,2% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Најголем процент од верниците всушност не знаат дали христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција 49,1%, а 21,7% од нив сметаат дека христијанскиот фундаментализам не влијае врз нивото на религиска толеранција.

фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција

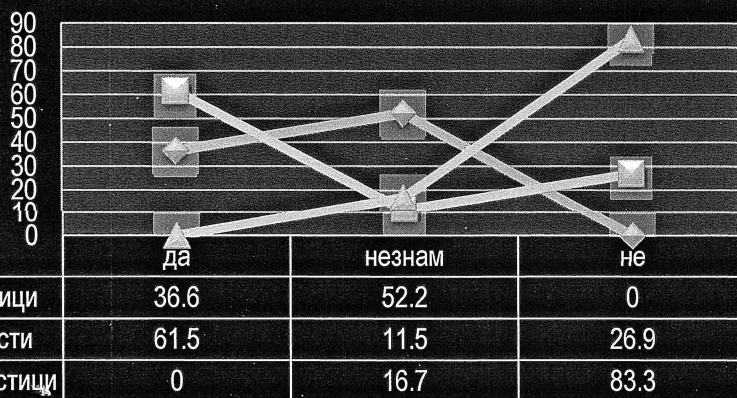


Од испитаниците кои се верници, 34,4% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција додека 53,1% немаат дефинирано став околу претпоставката дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. 12,5% не се согласни дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 15,4% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција додека 19,2% немаат дефинирано став околу претпоставката дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. 65,4% не се согласни дека

фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 16,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. 83,3% не се согласни дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција.

Во однос на прашањето воопшто дали фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, постои контрадикторност посебно кај агностиците кои во најголем процент 83,3% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување не влијае врз нивото на религиската толеранција, истото се забележува и кај атеистите кои со 65,4% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување не влијае врз нивото на религиската толеранција. Најголем процент од верниците 53,1% не знаат дали фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. Голем е процентот на испитаници – верници 34,4% , во однос на атеистите и агностиците, кои сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција.

**догматските начела на религискиот
фундаментализам влијаат врз нивото на
религиската толеранција**

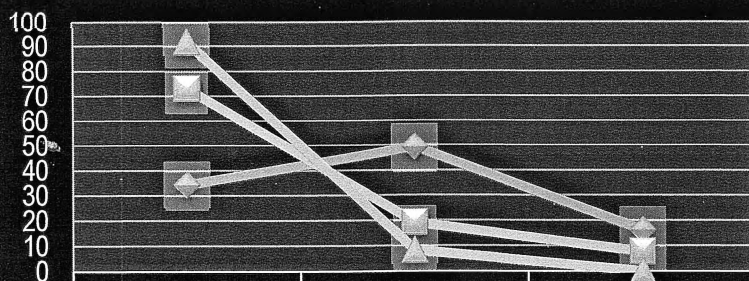


Од испитаниците кои се верници, 36,5% сметаат дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција додека 52,2% немаат дефинирано став околу претпоставката дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција. 11,2% не се согласни дека

догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 61,5% сметаат дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција додека 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција. 26,9% не се согласни дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 16,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција додека 83,3% не се согласни дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција.

Во однос на прашањето воопшто дали фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, постои контрадикторност посебно кај агностиците кои во најголем процент 83,3% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување не влијае врз нивото на религиската толеранција, истото се забележува и кај атеистите кои со 65,4% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување не влијае врз нивото на религиската толеранција. Најголем процент од верниците 53,1% не знаат дали фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. Голем е процентот на испитаници – верници 34,4% , во однос на атеистите и агностиците, кои сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција.

**милитантноста на религискиот фундаментализам
влијае врз нивото на религиска толеранција**



	да	незнам	не
верници	34.4	49.4	16.3
атеисти	73.1	19.2	7.7
агностици	91.7	8.3	0

Од испитаниците кои се верници, 34,4% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 49,4% немаат дефинирано став околу претпоставката дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. 16,3% не се согласни дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 80,8% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. 7,7% не се согласни дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 91,7% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 8,3% немаат дефинирано став околу претпоставката дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција.

Повторно атеистите 73,1% и агностиците 91,7% се оние кои во најголем процент сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Додека верниците со 49,4% не знаат дали милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција.

верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција



Од испитаниците кои се верници, 91,7% сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 8,3% не се согласни дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 80,8% сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. 7,7% не се согласни дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 91,7% сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 8,3% не се согласни дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција.

Во однос на прашањето дали верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција сите испитаници во најголем процент одговориле потврдно на ова прашање. 91,7% од агностиците со најголем процент, 80,8% атеистите и 62,7% од верниците сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. Додека 19,9% од верниците одговориле дека верскиот екстремизам не влијае врз нивото на религиска толеранција.

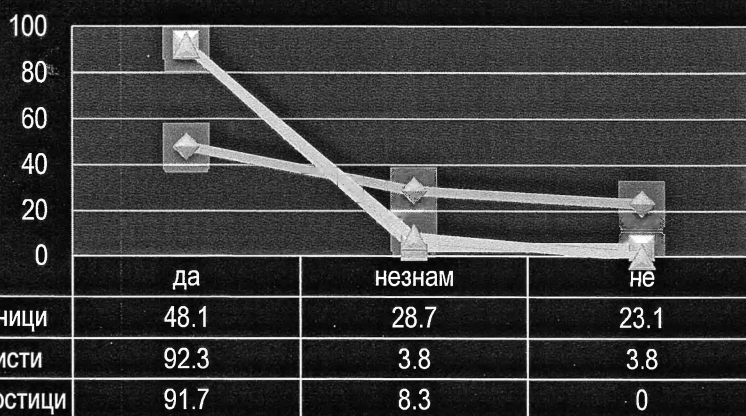


Од испитаниците кои се верници, 50,0% сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција додека 30,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека тероризмот кај верскиот фундаментализам

влијае врз нивото на религискат толеранција. 20,0% не се согласни дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 76,9% сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција додека 7,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. 15,4% не се согласни дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 100,00% сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција,

Интересни се и податоците добиени по однос на прашањето дали тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Агностиците дури 100% од испитаниците сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, голем е процентот и на атеисти 76,9%, а овде постои интересна поделба на верниците кои само 30% од нив сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, 30% од верниците не знаат, а 20% сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам не влијае врз нивото на религиската толеранција.

интензитетот на спојка меѓу религијата и политката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција

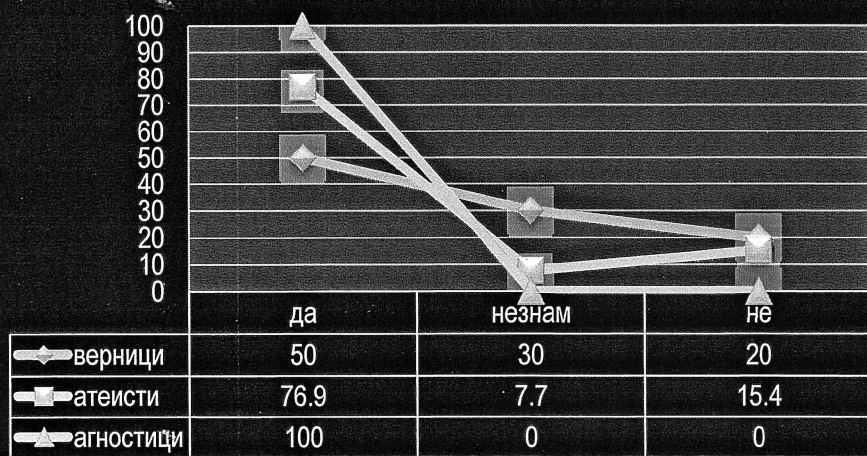


Од испитаниците кои се верници, 48,1% сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на

религиската толеранција додека 28,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. 23,1% не се согласни дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 92,3% сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција додека 3,8% немаат дефинирано став околу претпоставката дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. 3,8% не се согласни дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 91,7% сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција додека 8,3% немаат дефинирано став околу претпоставката дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција.

Дали интензитетот на спој меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција е следното прашање каде што може да се воочи повторно дека атеистите со 92,3% и агностиците со 91,7% сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Верниците во најмал процент 48,1% во однос на другите испитаници сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Поделен е процентот помеѓу нив од 28,7% кои не знаат дали интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција и 23,1% кои сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) не влијае врз нивото на религиската толеранција.

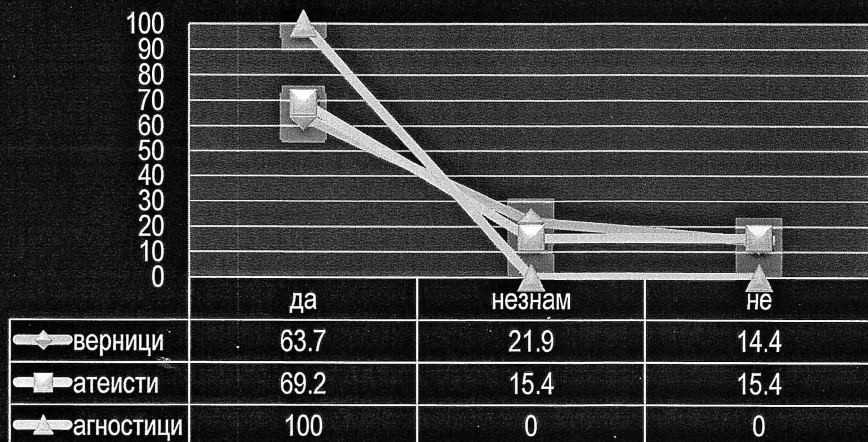
антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција



Од испитаниците кои се верници, 50,0% сметаат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 30,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. 20,0% не се согласни дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 76,9% сметаат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција додека 7,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. 15,4% не се согласни дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 100,00% сметаат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција.

Антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција сметаат 100% од агностиците и 76,9% од атеистите, додека само 50% од верниците се држат до овој став. 30% од верниците не знаат а 20 % сметаат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам не влијае врз нивото на религиска толеранција.

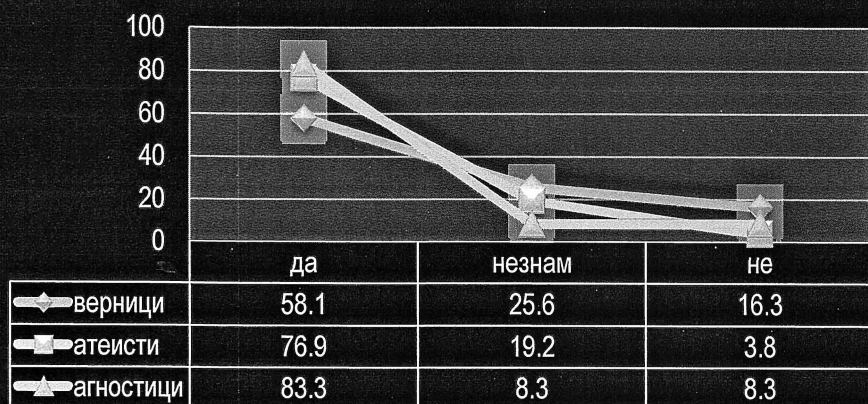
примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам влијае врз религиската толерација)



Од испитаниците кои се верници, 63,7% сметаат дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција додека 21,9% немаат дефинирано став околу претпоставката дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. 14,4% не се согласни дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 69,2% сметаат дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција додека 15,4% немаат дефинирано став, а 15,4% не се согласни дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 100,00% сметаат дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција.

На прашањето дали примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, сите испитаници во најголем процент одговориле потврдно. Агностиците со 100%, атеистите со 69,2%, како и верниците со 63,7%.

политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиската толеранција



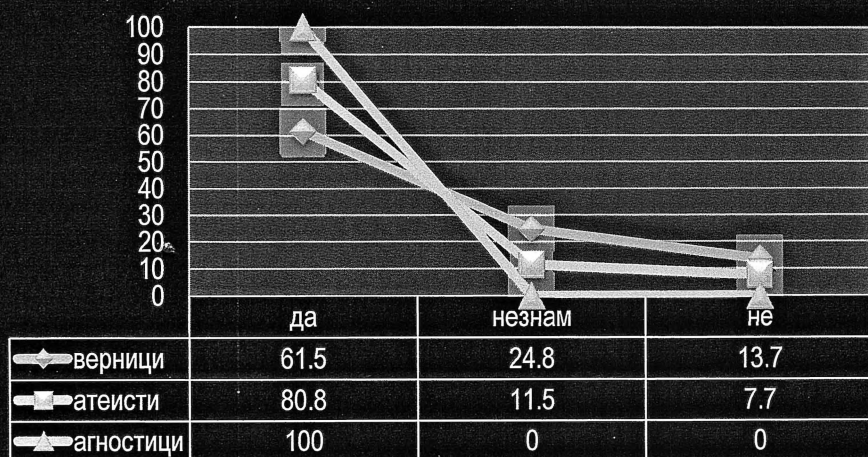
Од испитаниците кои се верници, 58,1% сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција додека 25,6% немаат дефинирано став околу претпоставката дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, а 16,3% не се согласни дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 76,9% сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 19,2% немаат дефинирано став околу претпоставката дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, а 8,3% не се согласни дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се агностици, 83,3% сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција додека 8,3% немаат дефинирано став околу претпоставката дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, а 8,3% не се согласни дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција.

Во однос на прашањето дали политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, повторно агностиците со 83,3% и атеистите 76,9% во најголем процент сметаат дека политичкиот активизам и

мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција. 58,1% од верниците го имаат истиот став, но постои повторно поделеност помеѓу нив и по однос на ова прашање, каде 25,6% од верниците не знаат, а 16,3 сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците не влијае врз нивото на религиска толеранција.

Од следниот блок на прашања, мерења и соодветна анализа може да се заклучи дека, најголем број од испитаниците се согласуваат дека верските екстремни ставови, екстремните ставови и однесувања во медиумите и терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во РМ, без разлика на нивната верска определеност.

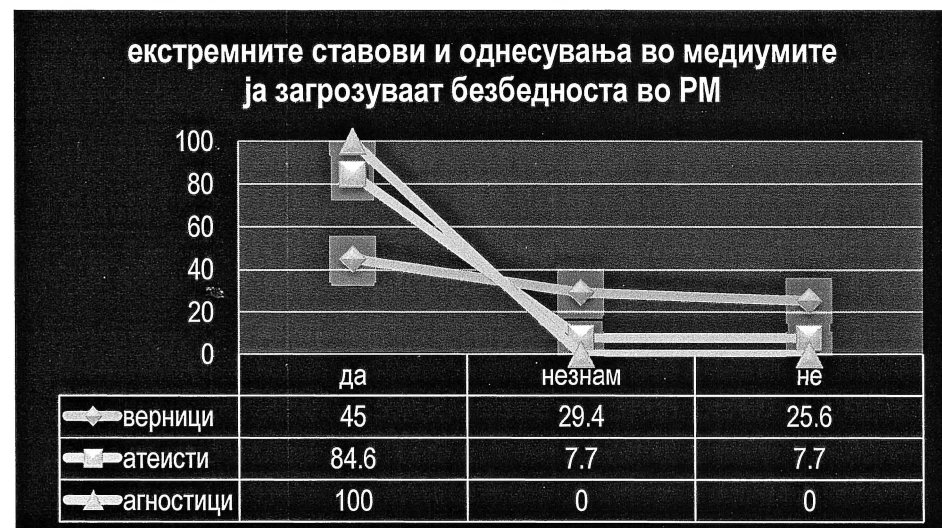
верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во РМ



Од испитаниците кои се верници, 61,5% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија додека 24,8% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, а 13,7% не се согласни дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија. Од испитаниците кои се атеисти, 80,8% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија додека 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, а 7,7% не се согласни дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат

безбедноста во Р. Македонија. Од испитаниците кои се агностици, 100,00% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија.

Што се однесува до ситуацијата во Република Македонија и дали верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, сите испитаници без оглед на нивната припадност во најголем процент одговориле позитивно. И тоа: 100% од агностиците, 80,8% од атеистите и 61,5% од верниците. Поголем процент од верниците 24,8% не знаат дали верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во РМ, а 13,7% од нив сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања не ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија.



Од испитаниците кои се верници, 45,0% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, додека 29,4% немаат дефинирано став околу претпоставката дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, а 25,6% не се согласни дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија. Од испитаниците кои се атеисти, 84,6% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија додека 7,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, а 7,7% не се согласни дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија. Од испитаниците кои се агностици, 100,00% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија.

И кај следното прашање дали екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија имаме слични резултати каде агностиците со 100% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, 84,6% од атеистите и 45% од верниците. Повторно и овде постои поделеност помеѓу верниците по однос на ова прашање каде 29,4 % од нив не знаат, а 25,6% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите не ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија.



Од испитаниците кои се верници, 48,8% сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, 28,7% немаат дефинирано став околу претпоставката дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, додека 22,5% не се согласни дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија. Од испитаниците кои се атеисти, 84,6% сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, додека 11,5% немаат дефинирано став околу претпоставката дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, а 3,8% не се согласни дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија. Од испитаниците кои се агностици, 100,00% сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија.

На прашањето дали терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, најголем процент од испитаниците сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија и тоа 100% од агностиците, 84,6% од атеистите и 48,8% од верниците. Од верниците 28,7% не знаат, а 22,5% сметаат дека терористичките акти со верски мотиви не ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија.

ЗАКЛУЧОК

Во зависност од тоа дали испитаниците се верници, атеисти или агностици, добиени се интересни резултати и во голем дел ги потврдуваат хипотезите на истражувањето. Општо, врз основа на добиените резултати најопшто можеме да го заклучиме следното: најголем дел од испитаниците имаат доверба во мултикултурализмот и позитивен став кон него, сметаат дека тој води кон интеграција, потоа дека сите луѓе кој живеат во една држава не можат да припаѓаат на една иста конфесија. Потоа, имаат доверба во припадниците од различна конфесија, а веронауката само мал процент ја гледаат како средство за градење на мултикултурализмот.

Поконкретно, во истражувањето се добиени следните резултати: **Прво**, од испитаниците кои се верници, 37,9% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а од испитаниците кои се атеисти, 53,8% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, што е изразита разлика. Од испитаниците кои се агностици, 15,4% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. 15,4% немаат дефинирано став околу тоа, додека 69,2% не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. **Второ**, од испитаниците кои се верници, 27,3% сметаат дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, а 64,6% не се согласни со тој став. Од атеистите, 26,9% сметаат дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, додека 3,8% немаат дефинирано став околу претпоставката дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, 69,2% не се согласни со тој став. Кај агностичите, 84,6% не се согласни со ставот дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија. **Трето**, на прашањето дали треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија, нема големо разлики, скоро сите над две третини сметаат дека треба да се има доверба. **Четврто**, во однос на улогата на веронауката во намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам, најголем дел од испитаниците сметаат дека веронауката не води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам. **Петто**, од испитаниците кои се верници, 32,3% сметаат дека им пречи носењето религиозни симболи на јавни места, а од испитаниците кои се атеисти, 57,6% сметаат дека им пречи носењето религиозни симболи на јавни места..

Шесто, од испитаниците кои се верници, 25,4% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, додека 29,2% немаат дефинирано става, а 45,3% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања. Од испитаниците кои се атеисти, 53,8% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, додека 11,5% немаат дефинирано став, а 34,6% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања. Од испитаниците кои се агностици, 58,3% се согласуваат со тоа, додека 8,3% немаат дефинирано став а, 33,3% не се согласни со ставот. **Седмо**, на прашањето: Дали религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција? Верниците во најголем процент не знаат како религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, во 47,2%, а 42,2% од нив сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. Агностиците и атеистите 91,7% и 69,2% во најголем процент сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција. **Осмо**, од испитаниците верници, 29,2% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 49,1% немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои се атеисти, 73,1% се служуваат со ставот, додека 15,4% немаат дефинирано став за тоа. Од испитаниците кои се агностици, 83,3% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 16,7% не се согласни со тоа. **Девето**, од испитаниците кои се верници, 36,5% сметаат дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција, додека 52,2% немаат дефинирано став за тоа. Од атеистите, 61,5% сметаат дека догматските начела на религискиот фундаментализам имаат влијајние, додека 11,5% немаат дефинирано став. Од оние кои се изјасните за агностици, 16,7% немаат дефинирано став дека религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. **Десето**, во однос на прашањето дали верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција сите испитаници во најголем процент одговорице потврдно на ова прашање: 91,7% од агностиците, 80,8% атеистите и 62,7% од верниците. **Единаесет**, за најголем број од атеистите и агностиците, со 92,3% кај атеистите и 91,7% кај агностиците владее убеденост дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. за разлика од верниците

со 48,1% кои сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. **Дванаесет**, од испитаниците верници, 61,5% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, додека 24,8% немаат дефинирано став околу тоа, а само 13,7% не се согласни дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија. Од испитаниците кои се атеисти, 80,8% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста. **Дванаесет**, на прашањето дали верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, сите испитаници без оглед на нивната припадност во најголем процент одговориле позитивно, 100% од агностиците, 80,8% од атеистите и 61,5% од верниците.

3. СТАВОВИТЕ ЗА РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ВО ОДНОС НА ЧИТАЊЕТО НА СВЕТОТО ПИСМО (БИБЛИЈАТА И КУРАНОТ)



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 25,0% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. 28,0% испитаници кои го прочитале светото писмо немаат дефинирано став околу претпоставката дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, а 47,0% испитаници не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција на општеството.

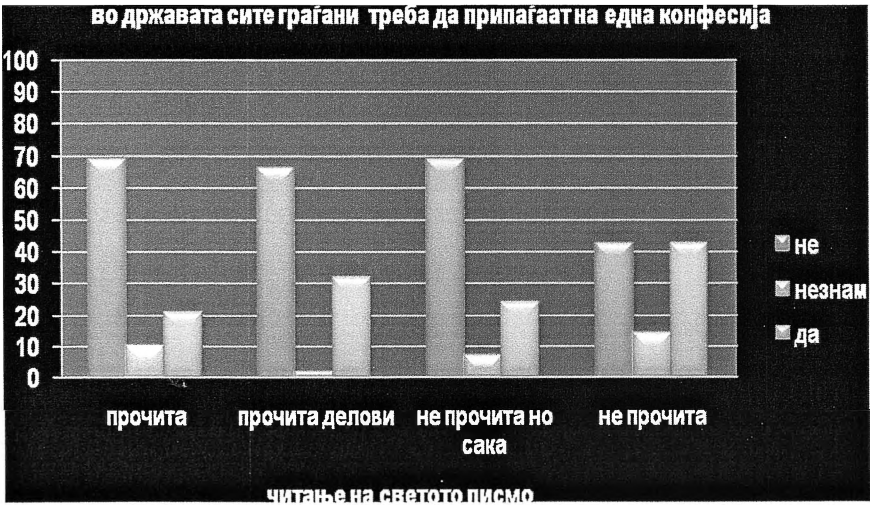
Од испитаниците кои прочитале делови од светото писмо, 51,79% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција. 21,43% од испитаниците немаат дефинирано став околу претпоставката дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, а 26,79% не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција.

Од испитаниците кои не ја прочитале светата книга, но сакаат да ја прочитаат, 48,28% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, 34,48% немаат дефинирано став околу претпоставката дека

мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција 17,24% не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција.

Од испитаниците кои не го прочитале светото писмо, 64,29% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, 14,29% немаат дефинирано став околу претпоставката дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција 21,43% не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција.

Од ова тврдење: Мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција , може да се заклучи дека голем процент на испитаниците кои го прочитале светото писмо не се согласни дека мултикултарализмот води кон сегрегација туку кон интеграција на општеството. Процентот на испитаници од другите категории (кои прочитале делови од светото писмо, не прочитал, но сака и последната категорија кои не прочитале делови од свето писмо) е поголем во одговорите кои се однесуваат на тврдењето дека мултикултурализмот води кон сегрегација а не кон интеграција.



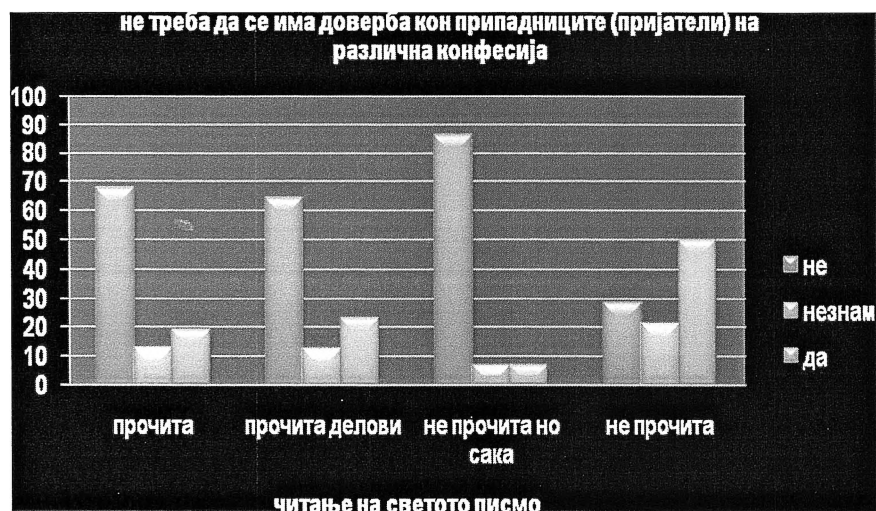
Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 21,0% сметаат дека во државата, сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, 10,0% од испитаниците немаат дефинирано став околу претпоставката дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, а 69,0% не се согласни дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија.

Од испитаниците кои прочитале делово од светото писмо, 32,14% сметаат дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, 1,79% немаат дефинирано став околу претпоставката дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, а 66,07% не се согласни дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија.

Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 24,14% сметаат дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија 6,90% немаат дефинирано став околу претпоставката дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, 68,97% не се согласни дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија.

Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 42,86% сметаат дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, 14,29% немаат дефинирано став околу претпоставката дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, 42,86% не се согласни дека сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија.

Во однос на тврдењето: Дали во државата сите граѓани треба да припаѓаат на една конфесија, евидентно е дека голем процент од испитаниците кои го прочитале светото писмо не сметаат дека граѓаните треба да припаѓаат на една конфесија. Иста е ситуацијата и кај останатите категории (оние што имаат прочитано делови од светото писмо или не прочитале а сакаат и последната категорија кои не прочитале) голем процент не сметаат дека граѓаните треба да бидат од иста конфесија за да живеат во иста држава. Процентот на испитаници од сите категории кои одговориле позитивно е помал во однос на негативниот став а има значително мал процент на испитаници кои немаат дефинирано став во однос на ова тврдење.



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 19,0% сметаат дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија 13,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија, 68,0% не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија.

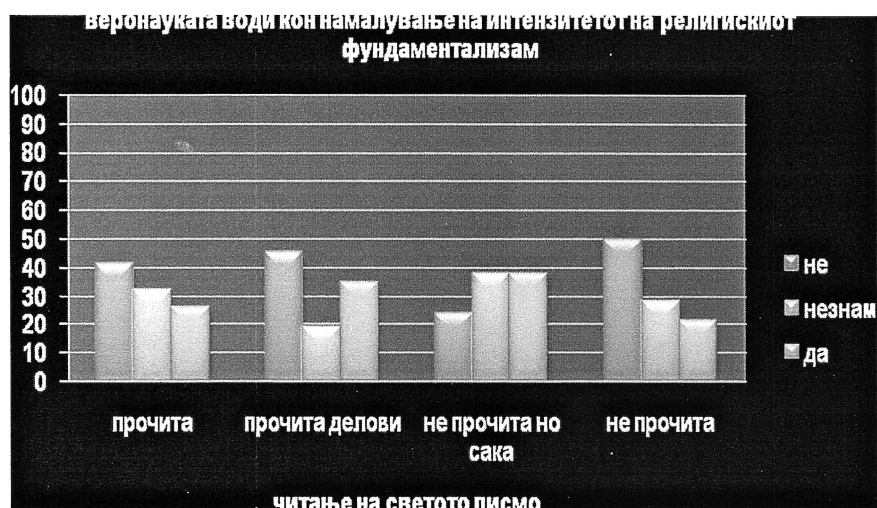
Од испитаниците кои прочителе делови од светото писмо, 23,21% сметаат дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија, 12,50% немаат дефинирано став околу претпоставката дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија, 64,29% не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија.

Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 6,90% сметаат дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија 6,90% немаат дефинирано став околу претпоставката дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија 86,21% не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија.

Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 50,0% сметаат дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија, 21,43% немаат дефинирано став околу претпоставката дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија,

28,57% не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците (пријатели), на различна конфесија.

Во однос на тврдењето: Не треба да се има доверба кон припадници на друга конфесија, голем процент од испитаниците од категориите: испитаници кои го прочитале светото писмо, делумно, не прочитале а сакаат не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците на различна конфесија. Испитаниците од категорија што не прочитале светото писмо дури 50% сметаат дека не треба да се има доверба кон граѓаните од друга конфесија.



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 26,26% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во РМ, 32,32% немаат дефинирано став околу претпоставката дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија 41,41% не се согласни дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија.

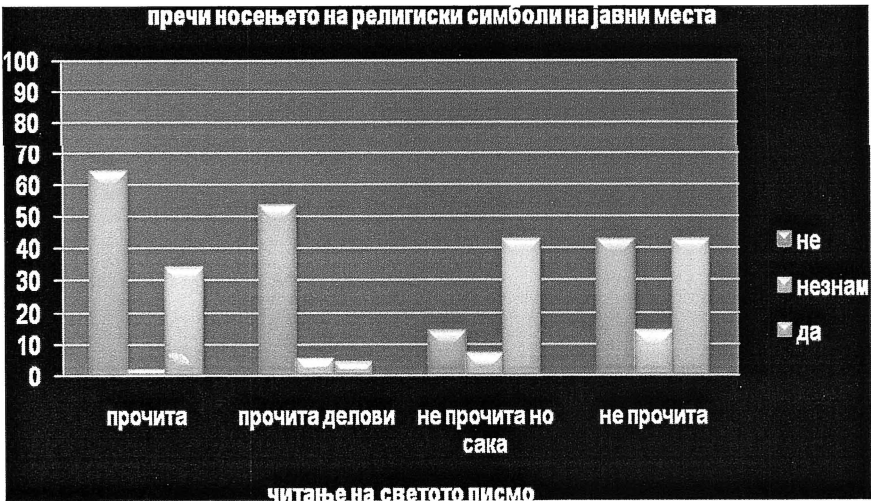
Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 35,09% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во РМ, 19,30% немаат дефинирано став околу претпоставката дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам во Р.Македонија, 45,61%

не се согласни дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија

Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 37,93% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија, 37,93% немаат дефинирано став околу претпоставката дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија, 24,14% не се согласни дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија.

Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 21,43% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија, 28,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија, 50,0% не се согласни дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам во Р.Македонија.

Во однос на тврдењето: Веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам го лем процент од испитаниците кај сите категории одговориле дека веронауката не води кон намалување на религискиот фундаментализам, но имаме значителен број на испитаници кои немаат дефинирано став во однос на ова тврдење.



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 34,0% сметаат дека пречи носењето религиски симболи на јавни места, 2,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека пречи носењето религиски симболи на јавни места, 64,0% не се согласни дека пречи носењето религиски симболи на јавни места.

Од испитаниците кои прочитале делово од светото писмо, 4,11% сметаат дека пречи носењето религиски симболи на јавни места, 5,36% немаат дефинирано став околу претпоставката дека пречи носењето религиски симболи на јавни места, 53,57% не се согласни дека пречи носењето религиски симболи на јавни места.

Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 42,86% сметаат дека пречи носењето религиски симболи на јавни места, 6,90% немаат дефинирано став околу претпоставката дека пречи носењето религиски симболи на јавни места, 42,86% не се согласни дека пречи носењето религиски симболи на јавни места.

Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 42,86% сметаат дека пречи носењето религиски симболи на јавни места, 14,29% немаат дефинирано став околу претпоставката дека пречи носењето религиски симболи на јавни места, 42,86% не се согласни дека пречи носењето религиски симболи на јавни места.

На тврдењето: Пречи носењето на религиските симболи на јавни места, поголем процент од испитаниците од категориите кои го прочитале светото писмо и делови од него, не се согласни дека пречи носењето на религиски симболи на јавни места. Процентот на испитаници кои припаѓаат на категоријата не прочитале делови од светото писмо, но сакаат и оние што не прочитале е ист за одговорите кои се однесуваат на тоа дека пречи носењето на религиските симболи на јавни места. Во однос на ова тврдење имаме незначителен број на испитаници кои немаат дефинирано став во однос на ова тврдење.



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 29,0% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 22,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 49,0% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања

Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 30,36% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 23,21% немаат дефинирано став околу претпоставката дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 46,43% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања.

Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 27,59% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 37,93% немаат дефинирано став околу претпоставката дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 34,48% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања.

Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 35,71% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 35,71% немаат дефинирано став околу претпоставката дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 28,57% не се согласни дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања.

На тврдењето: Глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, половина од испитаниците од категориите кои го прочитале светото писмо и делови од него не сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, во останатите категории на испитаници тој процент е помал. На ова тврдење имаме незанемарливи проценти на испитаници кои немаат дефинирано став и оние кои одговориле позитивно на ова тврдење.



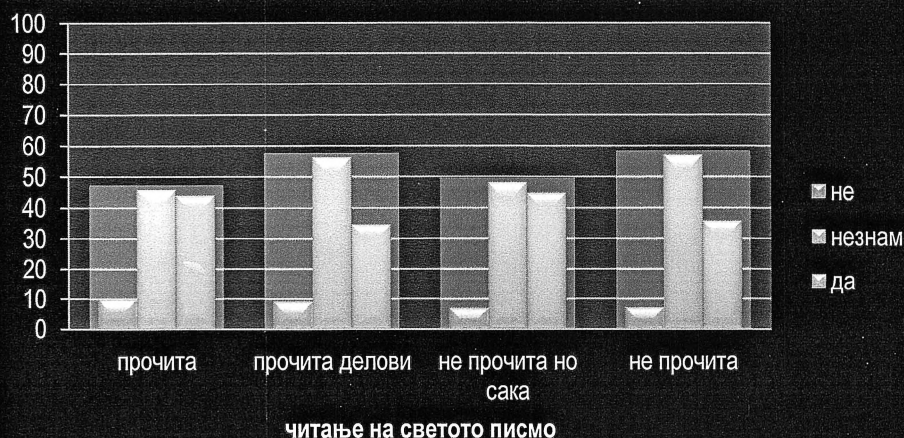
Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 43,0% сметаат дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, додека 12,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, 45,0% не се согласни дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 51,79% сметаат дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, додека 19,64% немаат дефинирано став околу претпоставката дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, а 28,57% не се согласни дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 31,03% сметаат дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на

слободниот свет, додека 31,03% немаат дефинирано став околу претпоставката дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, а 31,03% не се согласни дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 42,86% сметаат дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, додека 35,71% немаат дефинирано став околу претпоставката дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, а 21,43% не се согласни дека со право се смета оти исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет.

Од ова тврдење: Мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, може да се заклучи дека голем процент на испитаниците кои го прочитале светото писмо не се согласни дека мултикултарализмот води кон сегрегација туку кон интеграција на општеството. Процентот на испитаници од другите категории (кои прочитале делови од светото писмо, не прочитал, но сака и последната категорија кои не прочитале делови од свето писмо) е поголем во одговорите кои се однесуваат на тврдењето дека мултикултурализмот води кон сегрегација а не кон интеграција.

На тврдењето: Со право се смета дека исламскиот тероризам е најголемата опасност за глобалниот свет, голем процент од испитаниците од сите категории сметаат дека исламскиот тероризам е најголема опасност на слободниот свет. Процентите на испитаниците кои одговориле негативно и немаат дефинирано став е помал.

религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 44,0% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција, додека 46,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција, а 10,0% не се согласни дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција.

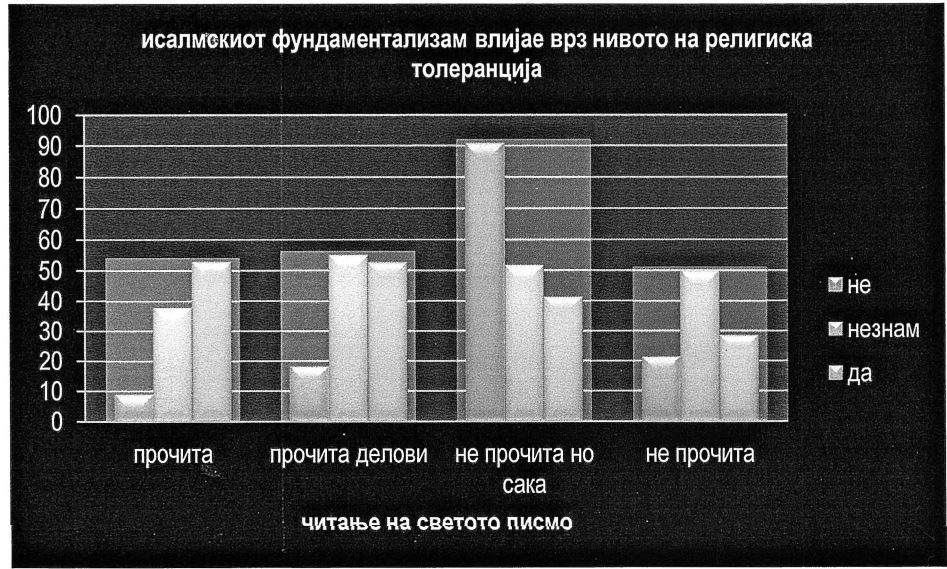
Од испитаниците прочителе делово од светото писмо, 34,55% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција, додека 56,36% немаат дефинирано став околу претпоставката дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција, а 9,09% не се согласни дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција.

Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 44,83% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција, додека 48,28% немаат дефинирано став околу претпоставката дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција, а 6,90% не се согласни дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 35,71% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската

толеранција, отколку до интеграција, додека 57,14% немаат дефинирано став околу претпоставката дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција,а

7,14% не се согласни дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција.

На тврдењето: Религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, многу мал процент од испитаниците од четрите категории (прочитале светото писмо,прочитале делови, не прочитале а сакаат и не прочитале свето писмо) не се согласни дека религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, голем процент од испитаниците немаат дефинирано став во однос на ова тврдење.Евидентно е на ова тврдење дека има голем процент на испитаници кои немаат дефинирано став во однос на ова тврдење



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 53,0% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција, додека 38,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција,а 9,0% не се согласни дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција. Од испитаниците кои рочителе делово од светото

писмо, 52,73% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција, додека 55,17% немаат дефинирано став околу претпоставката дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција, а 18,18% не се согласни дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 41,38% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција, додека 51,72% немаат дефинирано став околу претпоставката дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција, а 90,91% не се согласни дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 28,57% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција, додека 50,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција, а 21,43% не се согласни дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција,отколку до интеграција.

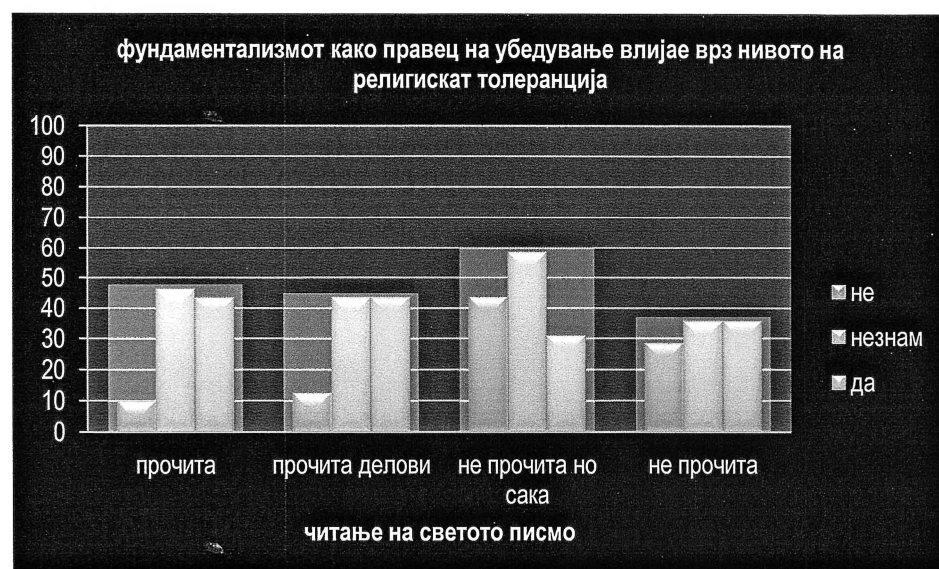
На тврдењето: Исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, голем процент односно 90, 91% од испитаниците од категоријата не прочитале свето писмо а сакаат не се согласни дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, додека во останатите категории е поинаку. Многу мал процент од испитаниците од категоријата што прочитале светото писмо не се согласни дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивот на религиската толеранција, исто е мал процентот и во категоријата на испитаници кои прочитале делови и не прочитале светото писмо. Повторно и на ова тврдење има голем процент на испитаници кои немаат дефинирано став во однос на ова тврдење



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 38,0% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 46,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 16,0% не се согласни дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 40,0% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 30,91% немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 29,09% не се согласни дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 31,03% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 55,17% немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 13,79% не се согласни дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 42,86% сметаат дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 28,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска

толеранција, а 28,57% не се согласни дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција.

На тврдењето: Христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција најголем процент од испитаниците од четрите категории немаат дефинирано став околу претпоставката дека христијанскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Од податоците добиени од анкетата може да се констатира дека е понизок процентот кај испитаниците кои не се согласни дека има влијание христијанскиот фундаментализам од оние кои сметаат дека има влијание.



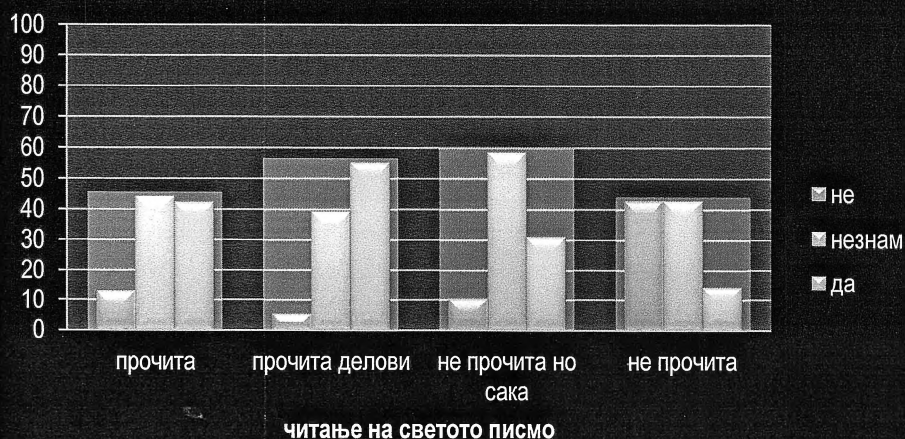
Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 43,43% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 46,46% немаат дефинирано став околу претпоставката дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, а 10,10% не се согласни дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 43,64% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 43,64% немаат дефинирано став околу претпоставката дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, а 12,73% не се согласни дека фундаментализмот како правец на

убедување влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 31,03% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 58,62% немаат дефинирано став околу претпоставката дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, а 43,64% не се согласни дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција

Од испитаниците кои не го прочитале светото писмо 35,71% сметаат дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 35,71% немаат дефинирано став околу претпоставката дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција, а 28,57% не се согласни дека фундаментализмот како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција.

На тврдењето: Фундаментализам како правец на убедување влијае врз нивото на религиската толеранција најголем процент од испитаниците од четрите категории немаат дефинирано став околу претпоставката дека фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Од податоците добиени од анкетата може да се констатира дека е низок процентот на испитаници од категориите прочитале и прочитале делови од светото писмо не се согласни дека фундаментализмот влијае на толеранцијата кај останатите две категории на испитаници тој процент е поголем.

догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозната толеранција



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 42,42% сметаат дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција, додека 44,44% немаат дефинирано став околу претпоставката дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција, а 13,13% не се согласни дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција. Од испитаниците кои прочитале делови од светото писмо, 55,36% сметаат дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција, додека 39,29% немаат дефинирано став околу претпоставката дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција, 5,36% не се согласни дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 31,03% сметаат дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција, додека 58,62% немаат дефинирано став околу претпоставката дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција, а 10,34% не се согласни дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 14,29% сметаат дека догматските начела на религиозниот фундаментализам влијаат врз нивото на религиозна толеранција, додека 42,86% немаат дефинирано став околу претпоставката дека догматските начела на

религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција, а 42,86% не се согласни дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција.

На тврдењето: Догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиска толеранција имаме голем процент од испитаниците од сите категории кои немаат дефинирано став околу ова тврeње.Процентот на испитаниците од трите категории кои прочитале светото писмо, делови и не прочитале а сакаат, кои сметаат дека догматските начела на религискиот фундаментализам влијаат врз нивото на религиската толеранција е поголем од процентот на испитаници од категоријата што не прочитале свето писмо.



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 44,90% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 41,84% немаат дефинирано став околу претпоставката дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 12,50% не се согласни дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 46,43% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 41,07% немаат

дефинирано став околу претпоставката дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 12,50% не се согласни дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 24,14% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 58,62% немаат дефинирано став околу претпоставката дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 17,24% не се согласни дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 50,0% сметаат дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 28,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 21,43% не се согласни дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција.

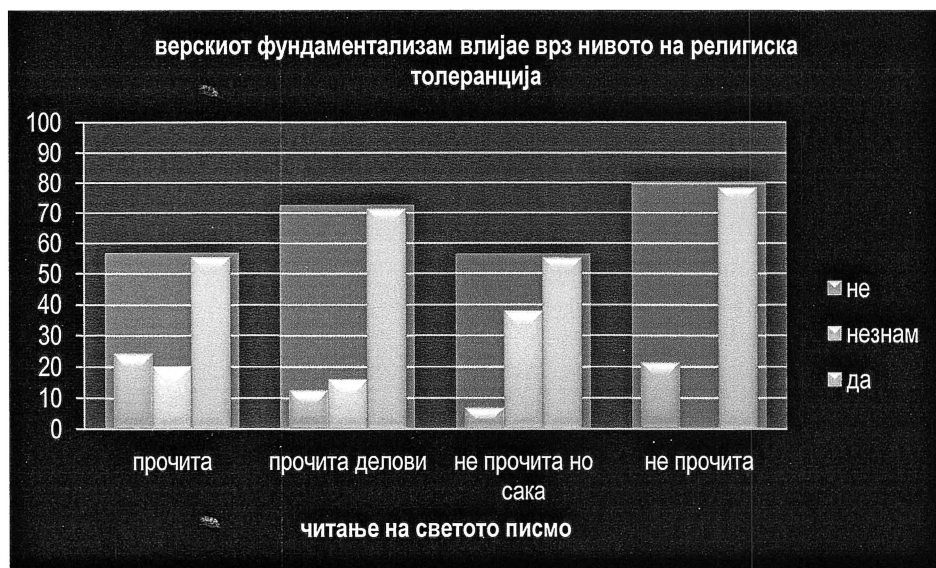
На тврдењето: Милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција имаме голем процент од испитаниците од сите категории кои немаат дефинирано став околу ова тврeње.Процентот на испитаниците од сите категории кои не се согласни дека милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција е помал во однос на оној процент кои сметаат позитивно

верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиската толеранција



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 63,64% сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 16,16% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 20,20% не се согласни дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 82,14% сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 3,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 14,29% не се согласни дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 58,62% сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 27,59% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 13,79% не се согласни дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 42,86% сметаат дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 35,71% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 42,86% не се согласни дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција.

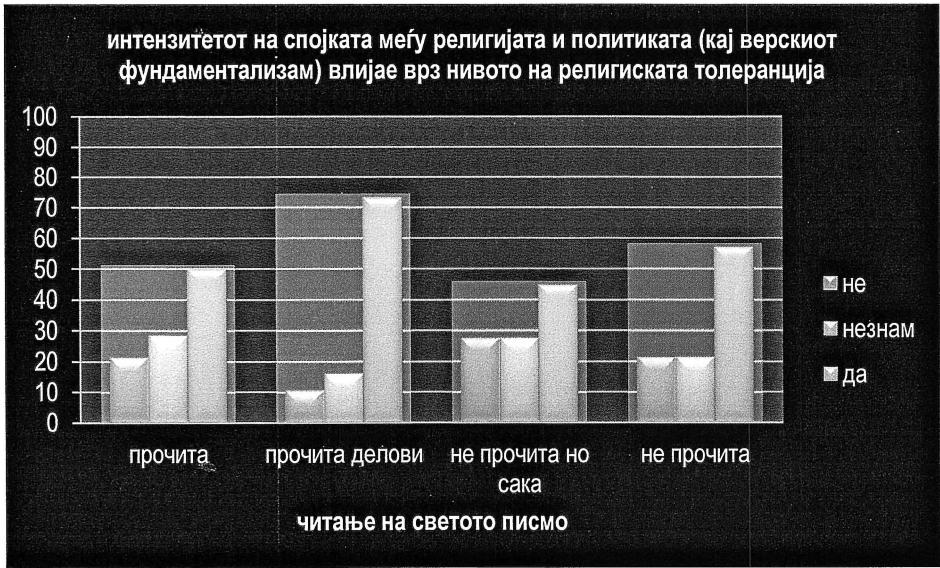
На тврдењето: Верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција, голем процент од испитаниците од четрите категории се изјасниле позитивно. Мал е процентот на испитаници кои немаат дефинирано став околу претпоставката дека верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиската толеранција



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 55,56% сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција, додека 20,20% немаат дефинирано став околу претпоставката дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција, а 24,24% не се согласни дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 71,43% сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција, додека 16,07% немаат дефинирано став околу претпоставката дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција, а 12,50% не се согласни дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 55,17% сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 37,93% немаат дефинирано став околу претпоставката дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција, а 6,90% не се согласни дека тероризмот кај верскиот

фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 78,57% сметаат дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 21,43% не се согласни дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција.

Ист е случајот и со тврдењето: Верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Голем процент од испитаниците од четрите категории се изјасниле позитивно, односно сметаат дека дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религискат толеранција, Значително понизок е процентот на испитаници кои не се согласни дека тероризмот кај верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција.

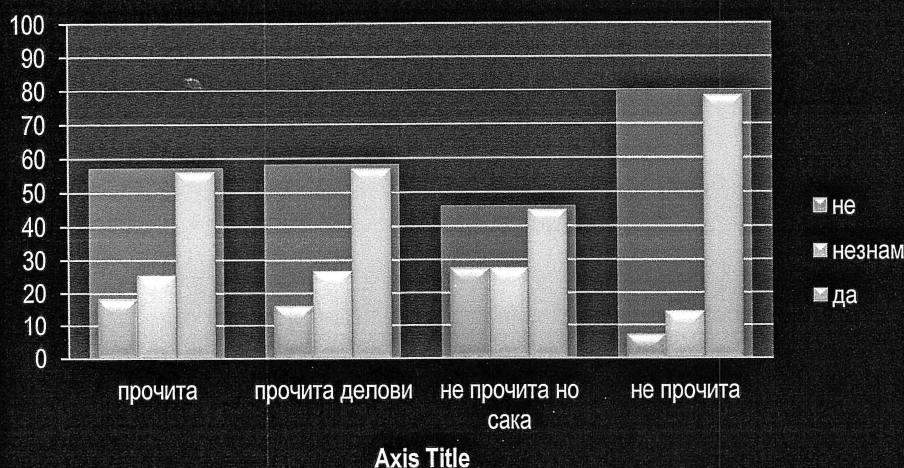


Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 50,0% сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 28,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а 21,43% не се согласни дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои

прочителе делови од светото писмо, 73,21% сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 16,07% немаат дефинирано став околу претпоставката дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а 10,71% не се согласни дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 44,83% сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 27,59% немаат дефинирано став околу претпоставката дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а 27,59% не се согласни дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 57,14% сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 21,43% немаат дефинирано став околу претпоставката дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а 21,43% не се согласни дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција.

На тврдењето: Интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција ја имаме следната ситуација: Значителен висок процент од испитаниците од четрите групи сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а процентот на испитаници кои не се согласуваат е помал.

антимодернизмот влијае врз религиската толеранција



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 56,12% сметаат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 25,51% немаат дефинирано став околу претпоставката дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 18,37% не се согласни дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои прочитале делови од светото писмо, 57,14% сметаат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 26,79% немаат дефинирано став околу претпоставката дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 16,07% не се согласни дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 44,83% сметаат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 27,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 27,57% не се согласни дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 78,57% сметаат дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на

религиска толеранција, додека 14,29% немаат дефинирано став околу претпоставката дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, а 7,14% не се согласни дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција.

На тврдењето : Антимодернизмот влијае врз религиската толеранција имаме помал процентот на испитаници од четрите категории кои не се согласни дека антимодернизмот како начело на верскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција, од оние кои немаат дефинирано став. Карактеристично е повисок процент на испитаници кај сите категории кои одговориле позитивно, евидентен е високиот процент кај испитаници кои не прочитале свето писмо.



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 18,37% сметаат дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 18,37% немаат дефинирано став околу претпоставката дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а 12,24% не се согласни дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои прочитале делово од светото писмо, 71,43% сметаат дека примената на светите книги како морални репери и политички

програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 16,07% немаат дефинирано став околу горенаведената претпоставка, а 12,50% не се согласни дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 51,72% сметаат дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 31,03% немаат дефинирано став околу претпоставката дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а 51,72% не се согласни дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 57,14% сметаат дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 21,43% немаат дефинирано став околу претпоставката дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција, а 21,43% не се согласни дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција.

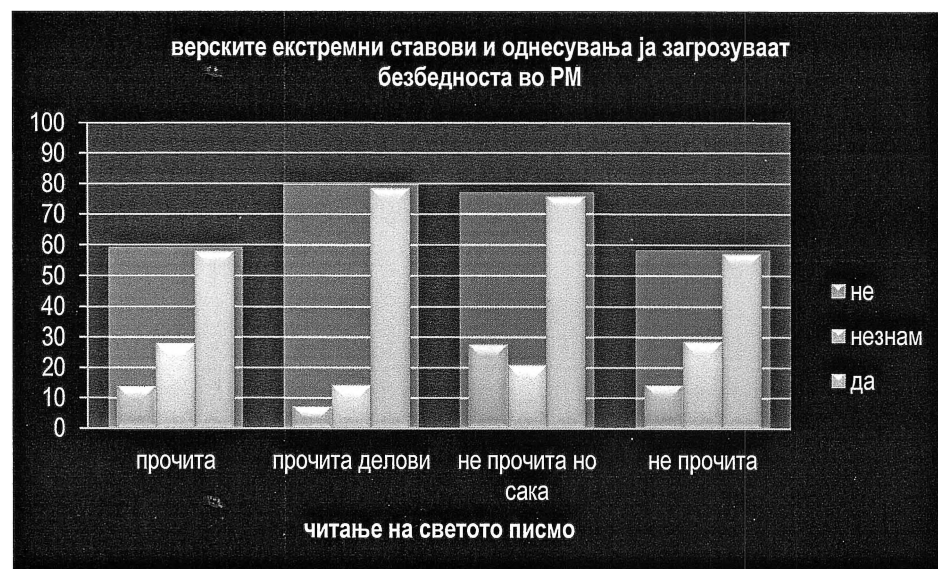
На тврдењето:Светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција ја имаме следната дистрибуција на проценти: Кај сите категории на испитаници имаме скоро изедначен процент на оние кои немаат дефинирано став и оние кои не се согласни дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција. Кај испитаниците од категоријата што прочитале свети писма имаме низок процент кои одговориле позитивно, во останатите три категории на испитаници имаме значително висок процент на испитаници кои сметаат дека примената на светите книги како морални репери и политички програми (кај верскиот фундаментализам) влијае врз нивото на религиската толеранција



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 62,24% сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 24,49% немаат дефинирано став околу претпоставката дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, а 13,27% не се согласни дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои прочитале делови од светото писмо, 66,07% сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 21,43% немаат дефинирано став околу претпоставката дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, а 12,50% не се согласни дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 51,72% сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, додека 24,14% немаат дефинирано став околу претпоставката дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, а 24,14% не се согласни дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 64,29% сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, додека

28,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, а 7,14% не се согласни дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција

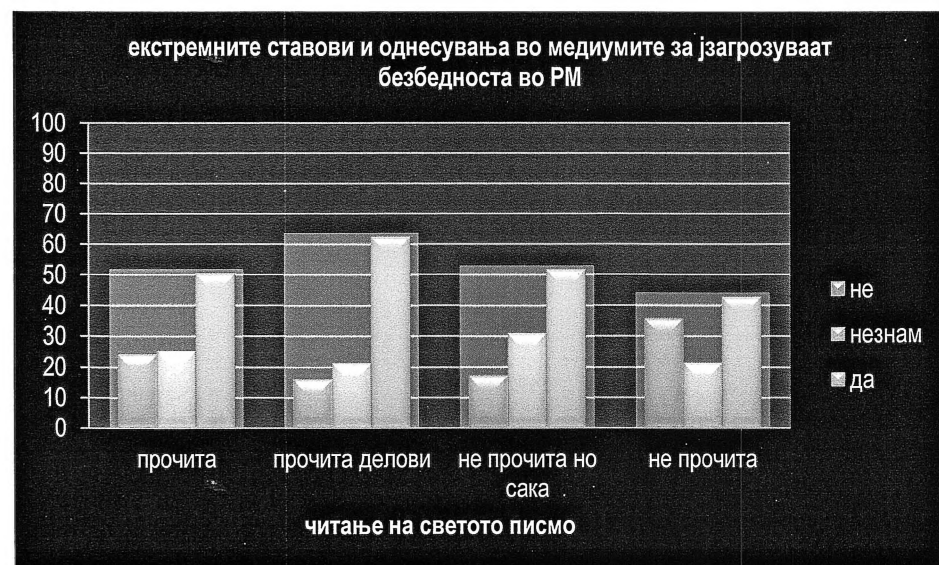
На тврдењето: Верските политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, имаме помал процентот на испитаници од четрите категории кои не се согласни во однос на оние кои немаат дефинирано став околу претпоставката дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција . Карактеристично е повисок процент на испитаници кај сите категории кои одговориле позитивно, тие сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиската толеранција.



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 58,0% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во РМ, додека 28,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 14,0% не се согласни дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 78,57% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 14,29% немаат

дефинирано став околу претпоставката дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 7,14% не се согласни дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 75,86% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 20,69% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија а 27,59% не се согласни дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 57,14% сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 28,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 14,29% не се согласни дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија

На тврдењето: Верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, ја имаме следната ситуација: Значителен висок процент од испитаниците од четрите групи сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, процентот на испитаници кои негативно одговориле и кои немаат дефинирано став во однос на ова тврдење е низок.



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 50,51% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 25,25% немаат дефинирано став околу претпоставката дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 24,24% не се согласни дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија. Од испитаниците кои прочитале делови од светото писмо, 62,5% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија, додека 21,43% немаат дефинирано став околу претпоставката дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 16,07% не се согласни дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 51,72% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 31,03% немаат дефинирано став околу претпоставката дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 17,24% не се согласни дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 42,86% сметаат дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 21,43% немаат дефинирано став околу претпоставката дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 35,71% не се согласни дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија.

На тврдењето: Екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, имаме иста дистрибуција на одговори во сите категории на испитаници. Процентот на оние кои одговориле позитивно во сите четири категории на испитаници е повисок во однос на оние кои одговориле негативно или немаат дефинирано став околу претпоставката дека екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија.

**терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста
во РМ**



Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 48,48% сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 27,27% немаат дефинирано став околу претпоставката дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 24,24% не се согласни дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 66,07% сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 16,07% немаат дефинирано став околу претпоставката дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 17,86% не се согласни дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Од испитаниците кои не прочитале света книга, но сакаат да прочитаат, 65,52% сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 31,03% немаат дефинирано став околу претпоставката дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, а 3,45% не се согласни дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. Од испитаниците кои не прочитале свети писма, 57,14% сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, додека 28,57% немаат дефинирано став околу претпоставката дека терористичките акти со верски мотиви ја

загрозуваат безбедноста во Р.Македонија а 14,29% не се согласни дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р. Македонија.

На тврдењето: Терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија ја имаме следната дистрибуција на одговори: Кај сите категории на испитаници имаме висок процент на испитаници кои сметаат дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста на Р.Македонија. Евидентно е мал процент на испитаници од категоријата кои не прочитале свети книги но сакаат кои одговориле негативно, односно не се согласни дека терористичките акти со верски мотиви ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија. А процентите на оние кои имаат негативен став и оние кои немаат дефинирано став во однос на ова тврдење се помали.

ЗАКЛУЧОК

Во однос на прифаќањето на ставовите за религискиот фундаменатлизам и читањето/понавањето на светото писмо (Библијата и Коранот), хипотезите на истражувањето главно се потврдуваат. **Прво**, од вкупниот процент на оние кои го прочитале светото писмо, 25,0% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, 28,0 немаат дефинирано став а 47,0% не се согласни дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција на општеството. Од испитаниците кои прочитале делови од светото писмо, 51,79% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, 21,43% немаат дефинирано став, а 26,79% не се согласни со тоа. Од испитаниците кои не го прочитале светото писмо, 64,29% сметаат дека мултикултурализмот води кон сегрегација, а не кон интеграција, 14,29% немаат став а, 21,43% не се согласни со тоа. **Второ**, голем процент на испитаниците кои го прочитале светото писмо не се согласни со ставот дека мултикултарализмот води кон сегрегација туку кон интеграција на општеството. Процентот на испитаници од другите категории е поголем во одговорите кои се однесуваат на тврдењето дека мултикултурализмот води кон сегрегација а не кон интеграција. **Трето**, во однос на тврдењето: Не треба да се има доверба кон припадници на друга конфесија, не се согласни дека не треба да се има доверба кон припадниците на различна конфесија. Испитаниците од категорија што не го прочитале светото писмо дури 50% сметаат дека не треба да се има доверба кон граѓаните од друга конфесија.

Четврто, од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 26,26% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам, 32,32% немаат дефинирано став ,41,41% не се согласни дека веронауката води кон кон тоа. Од испитаниците кои прочителе делово од светото писмо, 35,09% сметаат дека веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам,19,30% немаат дефинирано став ,45,61% не се согласни со тоа. На прашањето, дали веронауката води кон намалување на интензитетот на религискиот фундаментализам, голем процент од испитаниците одговориле дека веронауката не води

кон намалување на религискиот фундаментализам, но имаме значителен број на испитаници кои немаат дефинирано став во однос на ова тврдење. **Петто**, од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 29,0% сметаат дека глобализацијата е опасност за личните религиски убедувања, 22,0% немаат дефинирано став а, 49,0% не се согласни со тоа. **Шесто**, од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 43,0% сметаат дека исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет, додека 12,0% немаат дефинирано став а, 45,0% не се согласни со ставот. Од испитаниците кои прочителе делови од светото писмо, 51,79% сметаат дека исламскиот тероризам е најголемата опасност на слободниот свет. **Седмо**, од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 44,0% сметаат дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, додека 46,0% немаат дефинирано став околу претпоставката дека религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција, отколку до интеграција, а 10,0% не се согласни со тоа. **Осмо**. Од испитаниците кои го прочитале светото писмо, 53,0% сметаат дека исламскиот фундаментализам влијае врз нивото на религиската толеранција, додека 38,0% немаат дефинирано став околу тоа. **Девето**, од податоците добиени од анкетата може да се констатира дека е низок процентот на испитаници кои не се согласни со ставот, дека фундаментализмот влијае на толеранцијата. **Десето**, во однос на тврдењето: Милитантноста на религискиот фундаментализам влијае врз нивото на религиска толеранција голем процент од испитаниците немаат дефинирано став. **Девето**, голем процент од испитаниците го прифаќаат ставот според кој верскиот екстремизам влијае врз нивото на религиска толеранција. Мал е процентот на испитаници кои немаат дефинирано став тоа. **Единнаесто**, ставот за влијањето на интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката врз нивото на религиската толеранција ја имаме следната ситуација: Значителен висок процент од испитаниците од четрите групи сметаат дека интензитетот на спојката меѓу религијата и политиката влијае врз нивото на религиската толеранција. **Дванаесто**, прифаќањето на ставот: Верските политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиска толеранција, го прифаќаат помал процентот на испитаници од сите категории. Карактеристично е повисок процент на испитаници кај сите категории кои одговориле позитивно, тие сметаат дека политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз нивото на религиската толеранција. **Тринаесто**. Во однос на прифаќањето на ставот кој ја потенцира улогата на

верските екстремни ставови и однесувања во загрозување на безбедноста во Р.Македонија, се јавува следната ситуација: Значителен висок процент од испитаниците сметаат дека верските екстремни ставови и однесувања ја загрозуваат безбедноста во РМ.Слични се одговорите и на прашањето кое се однесува на улогата на медиумите, поконкретно, практикувањето на екстремните ставови и однесувања во медиумите ја загрозуваат безбедноста во Р.Македонија, се јавува иста дистрибуција на одговори кај сите категории на испитаници. Процентот на оние кои одговориле позитивно во категории на испитаници е повисок во однос на оние кои одговориле негативно или немаат дефинирано став околу тоа.

ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Балканскиот полуостров е место на кое се среќаваат повеќе религии: христијанството, исламот и јудаизмот. Европа, особено на почетокот на средниот век, беше обликувана од древните автентични вредности на јудаизмот, христијанството и исламот. Недалеку оттука, во Македонија, Бугарија и Босна, тајните групи на богомилите биле активни во тие региони неколку века. Интересно е што и покрај фактот дека сите овие религии во својата суштина се блиски една до друга, потекнувајќи од заедничка древна основа во јудаизмот и сите го проповедаат мирот како идеал, Балканот отсекогаш се вбројувал во најконфликтните региони во светот.

Пред се, тоа резултира од суштината на религијата, особено на големите монотеистички религии произлезени од т.н. Аврамова традиција, што се многу нетолерантни. Тие имаат зацврстени и непроменливи гледишта на светот, строг етички кодекс и повлекуваат јасна граница меѓу оние кои што се и оние кои што не се вистински верници. За нивните догми и правила се вели дека се дадени од Бога и се вечна вистина. Тие не можат да бидат предмет на преговори, компромиси и отстапки. Кога една таква група ќе се сретне со друга слична група, тие неизбежно меѓу себе ќе се прогласат за кривоверци, еретици и апостати. Не се во состојба заедно да го признаат својот удел во познавањето на вистината. Зошто? Бидејќи ако го сторат тоа би фрлиле сомнеж врз своите догми. Таквите контакти мораат да завршат со отуѓување и конфликт. Овие религии истовремено се и многу колективистички. Тие тврдат дека нивните верници творат посебна и морално супериорна заедница. Врските со нив лесно стануваат знак за политичка или национална лојалност. Најголемата опасност лежи во поврзувањето на нацијата и религијата. Уште повеќе, ако Аврамовите религии станат фактори во политиката, тие, поради своите бескомпромисни ставови, во суштина доведуваат до постојан конфликт со религиски другите (Чаплович, 2008).

Македонската Православна Црква-Охридска Архирепскопија смета дека нејзината религиска вистина е единствено исправна додека другите се неисправни, и даваат искривена слика на суштинското религиско случување во минатото, сегашноста и иднината. Христијанството, гледано во светски рамки не дава простор за друг вид на вечни вистини. Меѓутоа, тоа не значи дека не постои религиска толеранција. Таа е присутна кај овие религиски организации, но скоро исклучиво од практични причини. Тоа е т.н. секојдневна толеранција која што постои во етнички мешаните средини каков што е особено регионот на Западен Балкан. На тоа ги тера целокупната констелација на општествените односи во Р. Македонија и Балканските држави. Доколку сакаат да бидат дел од поширокиот општествен систем тие мораат да покажат чувство за верска толеранција. Се друго преставува ризик и може да ги одведе во состојба на општествен конфликт или во состојба на целосно одвојување од државата (Balaban,2005).

Сепак, догматските позиции на христијанството се јасни. Постои само една вистина. Сето друго е скршнување од вистинскиот пат. Сега се поставува прашањето до кој степен секоја од Христијанските цркви се држи до општоприфатените догматски вистини. Сето тоа во многу зависи и од општествените констелации во кои што егзистираат и практично дејствуваат црквите на Балканот. Свесни за тоа дека егзистираат во мултиетнички заедници, Православните и Католичките цркви покажуваат одреден степен на практична толеранција. Меѓутоа, несомнен е фактот дека особено Православните цркви се основани како народни цркви, и како такви до ден денешен останале во своите сопствени национални рамки. Тоа на некој начин ја ограничува нивната толеранција. Кај нив имало толеранција токму онолку колку што било потребно во склад со времето и просторот во кое што тие дејствуваат.

На пример, во одредени историски моменти Македонската Православна Црква – Охридска Архиепископија (МПЦ –ОА) била на одредена дистанца кон другите верски организации, особено кога во прашање доаѓале нејзините национални интереси. Во одредени периоди таа била по непријателски расположена кон Српската Православна Црква (СПЦ), Грчката Православна Црква (ГПЦ) и Бугарската Православна Црква (БПЦ) отколку спрема Исламската Врска Заедница (ИВЗ) во Република Македонија. Тоа е од проста причина што овие три соседни цркви ја оспорувале не само нејзината

автокефалност, туку и нејзиниот национален предзнак. Бидејќи, воглавно ИВЗ не ги доведувала во прашање нејзините национални корени таа била толерантна спрема оваа религиска заедница. За разлика од тоа спрема своите сетрински Православни цркви во извесен период покажувала голема доза на нетолеранција.

Сега ќе преминеме на гледањето и практичното дејствување на Исламските верски заедници на Балканот во врска со прашањето на религиската толеранција. Нивната теориско-догматска толеранција не се разликува суштински од онаа на Христијанските цркви. Но сепак постојат одредени разлики. Теоретските predispositions за горенаведеното можеме да ги најдеме во Куранот. Таму се вели дека во верата нема присилување, што значи дека Исламските верски заедници би требало да ги толерираат сите оние кои имаат други религиски предубедувања. За разлика од православното христијанство каде што постои силна врска помеѓу религиозното и националното (црквата и народот), кај исламот имаме висок степен на поврзаност помеѓу религијата и политиката. Во минатото и денеска имало случаи кога политичките лидери во исто време биле и верски поглавари.

Верското начело во Куранот, дека во верата нема сила и максимата: „за вас вашата а за мене мојата вера“, оди во прилог на она што погоре го истакнавме. Во таа смисла Исламските верски заедници нагласуваат дека соседите се должни меѓу себе да се поздравуваат и да си помагаат. Соседот треба да се посети особено тогаш кога е болен или кога е во невоља. Исто така, соседите меѓу себе треба да си честитаат во моменти на среќа и веселба и да си изразат сочувство во моменти на тага. Таков вид на однесување меѓу припадниците на православието и исламот можеме да го видиме особено во етнички мешаните села и градови во Р. Македонија регионот, или во етнички мешаните квартали во поголемите градови, како што е Тетово на пример.

Интересен е случајот на мешаните бракови. Исламската Верска Заедница на Балканот толерира припадник на исламот од машки пол да се ожени со христијанка. Но не толерира девојка од исламска вероисповест да се омажи за маж од друга вероисповест. Интересен е податокот, доколку маж со исламска вероисповест земе жена христијанка таа воопшто не е должна да ја промени својата вера. Доколку не го направи тоа, мажот е

должен во рамките на својот дом на жената да и обезбеди посебна просторија во која таа ќе ги извршува своите верски ритуали. Доколку не го направи тоа жената има право да го напушти својот сопруг. Значи и покрај тоа што Исламската Верска Заедница во Р. Македонија препорачува религиска ендогамија, сепак во одредени случаи допушта и религиска егзогамија со давање на широки верски права.

Меѓутоа, иако исламот теоретски е доста толерантен, во Р. Македонија сепак тој е доста затворен и ограничен на самиот себе. Особено е таков во економски и културно неразвиените подрачја каде што е изразено конзервативен. Затоа во одредени периоди Исламските Верска Заедница биле на одреден степен на дистанца кон православните христијани. Но, денешните високи религиски великодостојници на Исламската Верска заедница вложуваат напори за осовременување на сопствената религиска организација. Тоа ја прави поотворена не само кон своите сопствени верници туку и кон христијаните, како и кон останатите верници кои припаѓаат на други верски конфесии (на пример јудаизмот). Но во тие напори наидуваат на одредени потешкотии. Заради тоа најзначајната карактеристика на нивната религиска толеранција е осцилирањето во дадена временска и просторна димензија. Тоа докажува дека Исламската Верски Заедници исто како и Православните и Католичките цркви практикува религиска толеранција само онолку колку што тоа е неопходно во дадени моменти. Значи се работи за своевидна дозирана толеранција во простор и време. Ниту ИВЗ, ниту пак МПЦ-ОА не отишле подалеку од тоа. Во својата основа Р. Македонија е земја која што е оптоварена со своето минато и историја. Тоа е судбина на сите мали земји кои барем во историјата сакаат да бидат големи. Во неа судбински се сретнуваат и испреплетуваат две небески царства христијанското и муслиманското. Исто така тоа е место на допир на две големи култури и цивилизации. Православната култура и Византиската цивилизација од една страна и муслиманската култура и Исламската цивилизација од друга страна. Дали не очекува судир на цивилизациите на оваа мало парче земја или пак иднина во која ќе царува мултикултурализмот, мултиетничкиот соживот и богатството на разликите? Кога говориме за ова не треба да се заборави фактот дека Р. Македонија е дел од поширокиот регион на Западен Балкан кој е обременет со сите прашања што погоре ги спомнавме. Тоа е област на верска, културна, етничка, општествена и идеолошка разноликост. Затоа не е

чудно што постојат недоразбирања и повремени судири од политички, етнички, верски, културен, историски, идеолошки и психолошки карактер (Ćebić,1998).

Но, исламот и христијанството се дел од источните вери кои не се исклучуваат едни со други. Јудаизмот, христијанството и исламот имаат различни имиња за еден Бог. Тоа најверојатно е направено за да се покаже и докаже нивната различност. Но исто така тие дозволуваат во ист Божји храм да се молат и исповедаат верниците од сите три наведени религиски конфесии. Меѓутоа проблемот се јавува, кога ќе се појават меѓусебни недоразбирања и судири внатре во секоја од наведените етнички и религиски заедници. На пример, македонската и албанската се во суштина затворени етнички групи. Во нив се јавуваат недоразбирања и проблеми од економски, социјален, политички и културен карактер кои не можат да се решат внатре во заедниците. Од тој момент како по некое правило се бара дежурен виновник. А кој би бил тоа? Се разбира жртвеното јаре се бара во припадниците на етничката група која е најблиску до вас. На тој начин, многу успешно се прикриваат вистинските причини за социјалната криза на сопствената етничка заедница и се одвлекува вниманието на нејзините членови од вистинските виновници кои треба или да се протераат или да се казнат. Заради тоа многу е поприфатлива максимата дека оној што не може да води човечен разговор со припадник на сопствената вера, уште помалку тоа може да го прави со припадник на различна вера.

Во оваа смисла многу е актуелна Диркемовата социологистичка теза. Ако ја парафразираме тоа би изгледало вака: доколку во една општествена заедница постои негативна и разорна енергија која може комплетно да ја дезинтегрира заедницата, тогаш таа негативна енергија се насочува кон соседната општествена заедница. Во тој случај „мојата заедница“ е ослободена од распад и внатрешни судири. За да се спаси сопственото племе најдобро е да се нападне соседното племе (Durkheim,1995).

Во овој контекст би било интересно да се најде одговор на прашањето дали ИВЗ и МПЦ – ОА ги смируваат или пак уште повеќе ги разгоруваат етничките проблеми и недоразбирања во постконфликтниот период. Бидејќи се одвоени од државата секако дека не можат да бидат директни виновници за сите меѓуетнички проблеми во Р. Македонија. За тоа е виновна државата и делувањето на политичките партии во неа. Сепак на ова

прашање може да се одговори кога ќе се направи темелна анализа на сите изјави на верските лидери околу случувањата во Република Македонија во последните дваесетина години, вклучувајќи го тука и конфликтот од 2001 година. Тогаш би се видело во која мера нивните говори се различни од верските учења за мирот и екуменизмот. Во секој случај овие верски организации не можат да се обвинат како директни виновници за етничките судири и проблеми, бидејќи и двете не се наоѓаат на главниот општествен колосек. Тие не влијаат на јавниот живот и на јавното мнение на начин на кој тоа го прават државата и нејзината политичка елита преку средствата за масовна комуникација.

Кога би се прашувале МПЦ – ОА и ИВЗ етнички конфликти во Република Македонија не би имало. Нив ги има затоа што верските организации не се прашуваат. Меѓутоа тие не се лишени од целосна одговорност. Ако не за она што го кажале, барем за она што не го кажале а требале да го кажат. Се добива впечаток дека најголемите верски организации во Р. Македонија немаат доволно сила да зборуваат со својот сопствен религиски јазик, туку во определен општествено политички момент зборуваат со колективниот јазик на својата средина каде што етноцентризмот станува идеологија на модерното време (Matevski,2007).

Процесот на секуларизација во голема мера е опструиран во исламската религиска традиција во која тесно се поврзани световното и духовното. Во тие земји бранот на секуларизација не успеал силно да ородрете, па религиската заедница сеуште претставува значајна сила во општествениот и политичкиот живот. Социолозите денес, како социолошки индикатори за застојот на секуларизацијата во постсоцијалистичките земји го наведуваат „враќањето кон религијата и конфесијата во политиката, се поголемата присутност на религиите и конфесиите во масмедиумите. Ова пак неминовно ја наметнува тезата за постсекуларизам, односно враќање кон религијата (Cvitković, 2004).

Според Питер Бергер, религискиот плурализам има сериозни последици како на институционално, така и на ниво на индивидуалната свест. На институционално ниво религискиот плурализам упатува на тоа дека било кој религиски монопол ќе биде подкован и, евентуално во голема мера модифициран или укинат. Религиските организации не можат да сметаат дека одредена популација пасивно ќе се потчини на нивниот авторитет. Наместо тоа, ќе мора луѓето да се убедуваат да го прифатат таквиот авторитет. Со други зборови, се јавува нешто како религиски пазар, каде што поединците сега имаат

избор. Денес, поединците врз база на своето рационално размислување ја прифаќаат или не ја прифаќаат религиската традиција во која се родени. Тоа нужно не го менува она во што практикуваат, туку се менува она како се верува и како се прифаќа религиската пракса. Дури и кога поединците одлучат да ја прифатат конверзативната верзија на традицијата, тие се свесни дека самите ја донеле таа одлука и дека таа одлука може да биде отповикана во некој иден момент. Според тоа постои голема разлика помеѓу традиционализмот и неотрадиционализмот, односно фундаментализмот (Бергер, 2010).

Кога се зборува за радикални исламски структури во Р. Македонија, ИВЗ пред се мисли на исламски теолози кои своето теолошко образование го дооформиле на Универзитети, во земји кои го практикуваат и проповедаат радикалниот Ислам. За време на социјализмот, исламските теолози се образувале на исламските факултети во земји како што се Сирија и Египет кои беа блиски по традиција на практикувањето на Исламот како и муслиманските верници од поранешна СФРЈ. После осамостојувањето на Р. Македонија, исламските теолози почнаа да се едуцираат на исламските факултети во Саудиска Арабија (Мека, Медина, Ријад итн.) каде што се практикува изворен односно радикален Ислам. Според изворите со кои располагаме околу 80 етнички албанци од Р. Македонија теолошки се едуцирале на факултетите во земји кои го практикуваат изворниот, односно радикалниот Ислам.

За разлика од 2010 година кога во исламскиот корпус се водеше своевидна борба за превласт и поголемо влијание во однос на тоа како исламско учење ќе се проповеда и практикува во Р. Македонија и кој ќе раководи со ИВЗ, денес, сите теолози кои беа етикетиран од ИВЗ како радикални исламисти или вахабисти се интегрирани во рамките на ова институција. Интеграцијата на теолозите кои го практикуваат и проповедаат радикалниот Ислам започна во текот на 2012 година и тој процес денес е завршен, со што, сите теолози кои се едуцирале на исламските факултети во Саудиска Арабија и Турција се ангажирани од страна на ИВЗ како свештеници, хатиби, библиотекари и наставници во основните јавни училишта по предметот Религија и Етика кој во основа претставува изучување на веронаука (Matevska, 2013).

Која опција ќе доминира во рамките на Исламот кој се практикува во Р. Македонија, дали ќе преовладува радикалната или традиционалната струја ќе оставиме

времето да покаже. Факт е дека во ИВЗ паралелно делуваат како свештеници, предавачи и наставници во јавните училишта, теолози кои проповедаат и практикуваат дијаметрално различен Ислам: традиционален, кој до скоро го имаше ексклузивното право на овие простори и радикален, односно фундаментален Ислам кој е увезен од Саудиска Арабија. Големiot број на теолози кои го проповедаат радикалниот Ислам во исламските религиски објекти и во јавните образовни институции и фактот што никој нема контрола над тоа што им проповедаат на верниците и што ги учат малолетните деца во рамките на основно образование, претставува сериозна закана за етничката и религиска толеранција, но исто така и за мирот и стабилноста на Р.Македонија. Дотолку повеќе што радикалниот, односно фундаменталистичкиот Ислам е насочен кон потенцирање на посебните разлики кои многу често се поврзани со национализмот. Верскиот фундаментализам често се манифестира како потполно или делумно отфрлање на модерните идеи, било да е во прашање верската толеранција, секуларизацијата, различните достигнувања во науката и технологијата кои од различни причини не се во склад со одредена верска доктрина. Затоа овие религии според голем број на научници, често се поврзани со национализмот (Matevska, 2013).

Исламот никогаш не бил сасмо религија. Тој во исто време е и комплексен начин на живот со детални упатства за моралното, економското и политичкото однесување на поединците и општествените групи. Суштинската карактеристика на исламскиот фундаментализам е идејата дека исламските религиски принципи треба во исто време да бидат и главни принципи на општествениот, моралниот и политичкиот живот на една држава. Тоа во пракса значи дека треба да се воспостави „исламска држава“, на теократски принципи, наместо световна држава во која религијата е одвоена од политиката. Во теократската држава има преклопување на религијата со политиката. Со неа неместо световен владее духовен авторитет кој ги применува принципите на теократското право како кодекс за легално и исправно поведение, со систем на казни за сите оние што го прекршуваат Шеријатското право.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Ацески, Илија. 2013. *Социологија*. Скопје: Филозофски Факултет
- _____. 2012. *Дизајнирање на социјалните истражувања*. Скопје: Филозофски Факултет
- _____. 2008. *Социолошки огледи*. Скопје: Филозофски Факултет
- Applebu, S. 2000. *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconiliation*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield
- Asad, T. 1999 . Religion, Nation- State, Secularism. Pp. 178-196 in P. Van der Veer and H. Lehmann(EDS). *Nation and Religion*. Princeton University Press
- Baier, A. C., 1986. "Trust and Antitrust," *Ethics*, 96: 231–260.
- Baloban, Josip .2005. *In search of identity*. Zagreb: Golden Marketing
- Barker, Elijan. 2000. Religious freedom and confessional pluralism. vo: Micunovic, D. *Crkva, drzava i civilno drustvo*. Beograd: Centar za demokratiju
- Bauman, Z. 1992. *Soil, Blood and Identity*. Sociological Review
- Bauman, Z. 2001. *Postmodernata etika*. Lik, Sofic
- Beeman, William. 2011. *Iranian Performance Traditions*. Mazda Publications
- Bellah, Robert. 2011. *Religion in Human Evolution*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Berdzajev, N. 2000. *Opit eshatološke metafizike*. Beograd: Bogoslovski fakultet, SPC
- Beyer, P. 1994. *Religion and Globalization*. New Bury Park, CA: Sage
- Библија (Стар и Нов Завет) . 1999. Превод: Душан Х. Константинов. Битола: Еуролибер
- Blagojevic, Mirko. 2005. *Religija i crkva u transformacijama drustva*. Beograd: Institut za filozofsku i drustvenu teoriju
- Bogomilova, Nonka. 2004. Reflections on the contemporary religious "Reviual": Religion, Secularization, Globalization. In: *Religion in the Eastern Europe*, vol. XXIV, N.4
- Berger, Piter . 1966. *The Social Construction of Reality: a Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City, New York: Anchor.

- Бергер, Питер. 2010. „Православље и глобални плурализам”. Во: *Могућности и донети социјалног учења православља и православне цркве*, Јелена Јабланов Максимовић и Драган Тодоровић. Београд: Јунир
- Cipriani, Roberto. 2000. *Sociology of Religion*. New York: Aldine de Grueter
- Cvitkovic, Ivan. 2004. *Sociologija religije*. Sarajevo: Des
- Ćebić, Petar . 1998. *Ekumenizam i vjerska tolerancija u Jugoslaviji*, Beograd: NIRO Mladost
- Durkheim, Emil. 1915. *The elementary forms of the religious life*. London: Allen and Unwin
- Dirkem, Emil. 1982. *Elementarni Oblici religiskog života*. Beograd: Prosveta
- Davie, Grace . 2013. *The Sociology of Religion: A critical Agenda*. Sage publications LTD
- Elijade, M.1991. *Istorija verovanja i religiskih ideja I, II, III*, Beograd: Prosveta
- Furseth, Inger and Pal, Repstad. 2006. *An introduction to the sociology of religion*. England: Ashgate Publishing limited
- Giddens, Antony. 1991. *Modernity and Self-identity: Self and Society in the late modern age*. Stanford, CA: Stanford University Press
- Giddens, Anthony. 2007. *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus
- Hamilton, Malkolm. 2003. *Sociologija Religije*. Zagreb: Clío
- Huntington, Samuel. 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster
- Hejvud, Endru .2005. *Političke Ideologije*. Beograd: Zavod za udbenike I nastavna sredstva
- Јевтић Мирољуб . 2012. *Проблеми политикологије религије*. Београд: Центар за проучавање религије и верску толеранцију
- _____. 2009. *Политикологија религије*. Београд: Центар за проучавање религије и верску толеранцију
- _____. 2002. *Религија и политика – увод у политикологију религије*. Београд: Институт за политичке студије и ФПН
- _____. 2001. *Савремени михад као рат*. Београд: Никола Пашић
- _____. 1995 . *Од Исламске декларације до верског рата у БиХ*. Прњавор: Графомотајица

_____. 1995. *Албанци и Ислам*. Прњавор: Графомотајица

_____. 1998. *Све наше заблуде*. Београд: Просвета интернационал

_____. 1995. *Ислам и геополитичка логика*. Београд: Ковинг-инжињеринг

_____. 1996. *Муслимани између вјере и нације*. Бања Лука: Петар Кочић

Koković, Dragan. 2005. *Pukotine culture*. Novi Sad: Prometej

Котовчевски, Митко. 2003. *Македонија- воена алка на светот*. Скопје: Македонска цивилизација

Kuburić, Zorica .2008. *Religija, porodica i mladi*. Beograd: Čigoja

Mandzaridis, I.G. 2004 . *Sociologija hrišćanstva*. Beograd: Hrišćanski kulturni centar

Matevska, Dushka, The Relationship Between the Political and Religious Elite in Contemporary Macedonian Society, *Политикологија религије, бр. 1/2011, Година 5*

Matevska Dushka i Matevski Zoran. 2013. *National and Religious Identity in R. Macedonia in Global Age*. Kosovska Mitrovica: Faculty of Philosophy, University of Pristina

Matevski, Zoran i Aziri, Etem i Velickovski, Goce. 2006. Introducing Religious education in Macedonia. Vo *Zbornik: Religion and pluralism in education*. Novi Sad: CEIR in cooperation

Matevski, Z., Matevska, D., The religious education in the pedagogical system in Republic of Macedonia, [http://kotor-network.info/papers/kotor/Macedonia.Matevski i Matevska.HTM](http://kotor-network.info/papers/kotor/Macedonia.Matevski%20i%20Matevska.HTM)

Matevski, Zoran. 2007. “Religious dialogue and tolerance – theoretical and practical experiences of differences and similarities”. Vo Monografija: *Politics and Religion*. Beograd: Centere for study of Religion and religious tolerance

_____. 2007 b. “Religion in multicultural society”. Vo *Zbornik: Sociological Horizons*. Blagoevgrad: South-west Universtity “Neofit Rilski”

_____. 2005 a. “Religiska tolerancija u multietnickoj I multikonfesionalnoj R. Makedoniji. Vo *Zbornik: Religija u multikulturnom drustvu*. Novi Sad: Filozofski fakultet

- _____. 2005 b. "Sociological Analysis of the religious situation in Macedonian Post communist society". Vo Zbornik: *Religion and Politics*. Blagoevgrad: Sout-west University "Neofit Rilski"
- _____. 1999. *Durkheim's reaches in religion studying*. In Anthology: Durkheim and contemporary sociology. Skopje: The Faculty of Philosophy
- _____. 2002. *Actuality of Webers' beliefs about religion* – Sociological Review. No.1-2, Skopje
- _____. 2004. *Constructive solving of conflicts, as an important factor for protecting human rights and freedoms*. In Anthology of Fridrih Ebert Stiftung, Skopje
- _____. 2005. *Critical overview on certain sites for religion in modern American sociology*, Anthology of works, the Faculty of Philosophy, Skopje
- _____. 2004. *Religious tolerance in Republic of Macedonia-is the national interests stronger than the ecumenical conscience*. HTTP://kotor-network.info/papers/kotor2004/Macedonia.matevski.htm
- _____. 2005. *The religious Education in the Pedagogical System in the Republic of Macedonia*, <http://kotor-network.info/papers/kotor>
- _____. 2005. *Sociological Analysis of the Religious Situation in Macedonian Post-Communist Society*. In Anthology: Religion and Politics, Blagoevgrad: South-West University "Neofit Rilski"
- _____. 2005. *Religious tolerance in multiethnic R. Macedonia*. In Anthology: Religion in Multicultural Society. Novi Sad: Faculty of Philosophy
- _____. 2006. *Introducing Religious education in Macedonia*. In Collection of paper: Religion and pluralism in education. Novi Sad: CEIR-Kotor Network
- _____. 2007. *Religious dialogue and tolerance-theoretical and practical experiences of differences and similarities*. In Monograph: Politics and Religion. Beograd: Center for study of Religion and religious tolerance
- _____. 2007. *Religion in multicultural society*. In Collective article: Sociological Horizons. Blagoevgrad: Sout-West University "Neofit Rilski"
- _____. 2008. *The challenges of Sociology of Religion after 1991*. In Anthology: The sociology of religion in the Former Yugoslav Republics. Nis: JUNIR

- _____. 2009. *Islamičke Ausbildung in per Republik Mazedonien*. In anthology, Islamic education in Europe. Wien-Koln-Wemar: Bohlav verlag
- _____. 2009. *Critical overview on certain sights for religion in modern American sociology*. In anthology: Contemporary American sociology (Robert K. Merton as occasion). Skopje: Faculty of Philosophy
- _____. 2009. *Some Aspect of the revitalization of religion in Republic of Macedonia after its independence*. In Anthology: Culture in transition – transition in culture. Krakow: Jagiellonian University – Institute of Sociology
- McEwan, Ian. 1994. *Daydreamer*. New York: Harper Collins
- Milosavljeski S. 1997. *Sociologija na Makedonskata Narodna svest*. Skopje: Studentski Zbor
- Mladenovski, George. 2009. “The Republic of Macedonia: A Mosaic of Cultures or a New Cultural Complex”. In Marian Niezgoda, Maria Świątkiewicz-Mośny, Aleksandra Wagner, eds., *Culture in Transition-Transition in Culture*. Krakow: Jagellonian University, Institute of Sociology
- _____. 2009. Education for a Multicultural Society”. In Johann Bacher, Jaroslaw Gorniak, Marian Niezgoda, eds., *Selected Research Papers in Education, Labour Market and Criminology. Vol. 1*: 3-11. Linz: Johannes Kepler Univerzitat
- _____. 2012. “Globalization and Hybridization of Culture” In Proceedings from International scientific conference: *Identity, in the Era of Globalization and Europeanization*. Skopje : Faculty of philosophy and Institute of sociological and political n investigation
- Младеновски, Георге. 2005. *Антрополошки огледи*. Скопје: Аз-буки
- McGuire, Meredith. 2002. *Religion – the social context*. USA: Wadsworth Thomson learning
- Pavićević, Vuko. 1980. *Sociologija religije sa elementima filozofije religije*. Beograd: BIGZ
- Ramet, Sabrina (2008), *Serbia, Croatia and Slovenia in Peace and at war*, Zurich: Lit Verlag GmbH&Co. KG Wien
- Robertson, Roland. 1992. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage
- Scharf, B. 1970. *The Sociological Study of Religion*, London: Hutchinsson
- Simpson, John . 1988. *Behind Iranian Lines* .London: Fontana
- Stanovčić, Petar. 2003. *Politicke ideje i religija 1 i 2*, Beograd: Čigoja

Стојаноска Иванова, Татјана. 2011. *Религиските организации и принципот на религиска толеранција во Р. Македонија* (докторска дисертација).

_____. 2007. *Моралните аспекти на Јудаизмот, Христијанството и Исламот* (магистерски труд).

Šušnjić, Đuro. 1998. *Religija I i II*. Beograd: Čigoja

Tylor, Edvard . 1871. *Primitive Culture I–II*. New York: Harper Torch Books

Turner, B.S .1991. Politics and Culture in Islamic Globalis. in *Religion and the Global Search for Order*. New York: Paragon

Вујаклија. 1996/1997. Београд: Просвета

Vukomanović, Milan. 2004. *Religija*, Beograd: Zavod za ucvenike i nastavna sredstva

Waters, Malkolm. 2001. *Globalization*. USA: Routledge

Weber, Max. 1930. *The protestant ethic and the spirit of Capitalism*. London: Allen and Unwin

Weber, Max 1989. *Protestantska etika I duh kapitalizma*. Sarajevo: Veselin Masleša

Чаплович, Душан .2008. „Не постои мир меѓу нациите без мир меѓу религиите“, Во Зборникот *Охридските пораки за мир и соживот*, 77-79, Скопје: Министерство за Култура на Република Македонија

ПРИЛОЗИ

ПРАШАЛНИК

За анкетирање на студентите во рамките на истражувањето за целите на докторската дисертација

„Влијанието на религиозниот фундаментализам врз религиозната толеранција во Република Македонија“

Со оваа анкета сакаме да го сознаеме мислењето на младите во врска со религиозноста и некои други прашања поврзани со тоа.

Резултатите добиени по пат на оваа анкета ќе бидат користени исклучиво за научни цели. Поединечно нема да се обработуваат, ниту објавуваат.

Бидејќи само Вашите искрени, добро смислени и потполни одговори можат да бидат од значење во изучувањето на овие прашања, Ве молиме да одговорите искрено и потполно.

Анкетата е анонимна. Прашалникот не треба да се потпишува. На прашањата треба да се одговори така што треба да се заокружи само еден од понудените одговори.

Со надеж дека правилно сте ја согледале целта на ова истражување однапред Ви се благодарам за соработката.

1. Националност

- а. македонска
- б. албанска
- в. друга _____

2. Верска припадност

- а. православна
- б. исламска
- в. друга _____

3. Дали верувате во Бог?

- а. да
- б. не
- в. се двоумам/не знам

4. Колку често одите во црква/џамија?

- а. најмалку еднаш неделно
- б. повремено/за големите религиски празници
- в. ретко
- г. никогаш

5. Колку често се молите на Бога?

- а. редовно
- б. повремено
- в. ретко
- г. никогаш

6. Дали постите?

- а. ги поставам сите пости што ги предвидува мојата вера
- б. поставам повремено/барем еднаш во годината
- в. ретко поставам
- г. не поставам

7. Дали сте ја прочитале Библијата/Куранот

- а. да
- б. сум прочитал одредени делови
- в. не, но би сакал да ја прочитам
- г. не

8. Сите религии треба да уживаат еднакви права пред државата?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

9. Учењата на сите религии во Р.Македонија се позитивни и корисни

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

10. Сметам дека учењата на другите религии се погрешни

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

11. Со оценка од 1-10 (најмалку најмногу) изрази го своето мислење за факторот кој најповолно влијае врз верската толеранција

1.	образованието	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.	семејното воспитание										
3.	верската припадност на одредена религија										
4.	Национална припадност										
5.	Степен на социјалниот статус										
6.	Нивото на комуникација меѓу луѓето										
7.	Нивото на општите знаења										
8.	Политичкото определување										

15. Сметам дека во учењата на другите религии има теолошки искривувања

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

16. Не ми пречи изградба на цркви/џамии врз јавни површини

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

17. Запознавањето со верското учење на другите религии може да влијае позитивно врз моите верски убедувања

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

18. Дискусиите за религиски прашања можат да бидат одлична основа за подобро меѓусебно запознавање

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

19. Дружењето со припадници од иста вера помага во зачувување на верскиот идентитет

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам

- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

**20. Со оценка од (1) до (5) дај го твоето мислење за ставот:
мултиконфесионалноста е вредност за едно општество**



воопшто не се согласувам	не се согласувам	незнам	се согласувам	потполно се согласувам
--------------------------------	---------------------	--------	---------------	---------------------------

21. ИВЗ придонесува за градење на клима на разбирање и толеранција

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

22. МПЦ-ОА придонесува за градење на клима на разбирање и толеранција

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

23. Почитувањето на другите вери е израз на почитувањето на својата вера

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

24. Мултикултурализмот повеќе доведе до сегрегација отколку до интеграција

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам

- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

25. Соработката на нашата држава со православните држави ми дава чувство на сигурност

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

26. Соработката на нашата држава со муслиманските држави ми дава чувство на сигурност

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

27. Секој конфликт во кој се злоупотребуваат верските чувства за мене е неприфатлив

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

28. Опишувањето на некои типови насилство со придавката верски е неприфатливо

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

29. Сите граѓани на една држава треба да припаѓаат на една религија и црква

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

29. Кон припадниците на другите религии треба да имаме неповерение дури и кога ни се пријатели

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

31. Веронауката во училиштата доведе до намалување на интензитетот на религиозниот фундаментализам кај верниците во Македонија

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

32. Ми пречи носењето на религиозни симболи на јавни места

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

33. Глобализацијата е опасност за моите религиозни убедувања

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

34. Со право се смета дека исламскиот тероризам е најголема опасност за слободниот свет

- 1) воопшто не се согласувам

- 2) не се согласувам
- 3) не знам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

35. Дали интензитетот на практикувањето на религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) не знам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

36. Дали интензитетот на практикувањето на исламскиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) не знам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

37. Дали интензитетот на практикувањето на христијанскиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) не знам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

38. Дали фундаментализмот како стил на мислење во кое одредени принципи се признаваат за суштински вистини ,влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија ?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) не знам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

39. Дали догматските начела на кои што почива религискиот фундаментализам влијаат врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) неznam
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

40. Дали милитантноста која што може да произлезе од религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) неznam
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

41. Дали екстремните однесувања на верски план влијаат врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) неznam
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

42. Дали тероризмот кој што би можел да произлезе од религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) неznam
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

43. Дали поврзувањето на религијата и политиката како основно начело на религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

44. Дали антимодернизмот како едно од основните начела на религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

45. Дали третирањето на светите книги како морални и политички програми од страна на религискиот фундаментализам влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

46. Дали политичкиот активизам и мобилизацијата на верниците влијае врз религиската толеранција во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) незнам
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

47. Дали интензитетот на екстремните ставови и однесувања на верски план влијаат врз загрозување на безбедносните состојби во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) неznam
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

48. Дали појавните облици на екстремните ставови и однесувања на верски план (давања на изјави, интервјуа и анализи во мас- медиумите) влијаат врз загрозување на безбедносната состојба во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) неznam
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

49. Дали поврзаноста на екстремните појави и однесувања со извршувањето на терористички акти од верски побуди ја загрозуваат безбедносната состојба во Р.Македонија?

- 1) воопшто не се согласувам
- 2) не се согласувам
- 3) неznam
- 4) се согласувам
- 5) потполно се согласувам

СОДРЖИНА

ВОВЕД	-----	1
I ПОЈМОВНО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА РЕЛИГИЈАТА	-----	6
1 ШТО Е РЕЛИГИЈА?	-----	6
2. КОНЦЕПЦИИ ЗА РЕЛИГИЈАТА ВО СОВРЕМЕНАТА СОЦИОЛОГИЈА	-----	19
3. ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И РЕЛИГИЈАТА	-----	28
II. ПОЈМОВНО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ	-----	39
1. Фундаментализам, поимно определување и карактеристики	-----	40
2. Религиски фундаментализам, поим и видови	-----	42
3. Ислам, специфики и исламски фундаментализам	-----	45
4. Исламскиот фундаментализам на Балканот	-----	50
5. Христијанство, специфики и христијански фундаментализам	-----	53
III. РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ВО БАЛКАНСКИОТ РЕГИОН И Р. МАКЕДОНИЈА--		54
1. Односот помеѓу религијата и политиката	-----	54
2. Религиските организации и политичките партии во Западен Балкан	-----	56
3. Религиски фундаментализам и панисламизам	-----	60
4. Политиката и Исламот со фундаменталистички елементи во Западен Балкан и Р. Македонија	-----	62
IV. МЕТОДОЛОШКА ПОСТАВЕНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	-----	67
V. АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД АНКЕТНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ	-----	81
1. СТАВОВИТЕ ЗА РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ВО ОДНОС НА РЕЛИГИСКАТА--	-----	81
ПРИПАДНОСТ НА ИСПИТАНИЦИТЕ		
2. СТАВОВИТЕ ЗА РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ВО ОДНОС НА ВЕРУВАЊЕТО		
ВО БОГ	-----	115
3. СТАВОВИТЕ ЗА РЕЛИГИСКИОТ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ВО ОДНОС НА ЧИТАЊЕТО НА СВЕТОТО		
ПИСМО (БИБЛИЈАТА И КУРАНОТ	-----	143
ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ	-----	178
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	-----	187
ПРИЛОЗИ	-----	193